

RODOKMEN

ČASOPIS PRO RODOPIS, ZNAKOSLOVÍ A OSTATNÍ POMOCNÉ VĚDY HISTORICKÉ

ЖУРНАЛ ДЛЯ ГЕНЕАЛОГИИ И ГЕРАЛЬДИКИ

GAZETA DLA GENEALOGII I HERALDIKI

GENEALOGICAL AND HERALDRIC REWIEW

REVUE GÉNÉALOGIQUE ET HÉRALDIQUE

ZEITSCHRIFT FÜR SIPPENFORSCHUNG UND WAPPENKUNDE

SCRIPTA DE GENEALOGIA ET HERALDICA

O B S A H : *Ladislav Hosák: K dějinám svobodných dvorů na Moravě. — Josef Pilnáček: Starobylé rody, které zapomněly svého původu. — Václav Bartůněk: pražský arcibiskup Karel Lamberk (1606—1612) ve víru starostí a společenských závazků. — Josef Švejda: Rodina Charvátovská na Slánsku. — Jan Muk: Z kroniky rodu Klavíkova a Zátkova. — Metoděj Zemek: Náhrobky v metropolitním kostele sv. Václava v Olomouci. — Václav Polák: Poznámky o poměru jazykovědného zkoumání a rodopisu. — Znak mikulovského probošta. — Literatura. — Zprávy. — Dotazy. — Odporvědi. — Čtenáři nám píší. — Zesnuli členové.*

Svaz přátel rodopisu v Praze

Praha I. Národní tř. 25 n. (založeno 1938) jest spolkem v smyslu zákona spolkového. Sdružuje badatele a zájemce o rodopis a příbuzné vědní obory (heraldiku, sfragistiku, numismatiku atd.), sprostředuje výměnu zpráv a badání v matrikách a archivech, pomáhá svým členům při sestavení jejich genealogických prací, pořádá přednášky a kurzy, půjčuje knihy ze své knihovny, spravuje archiv rodokmenů, vývodů, životopisů, rodových dějin, znaků, pečetí a listin. — Zápisné jednou pro vždy Kčs 5.—. — Roční příspěvek Kčs 80.—, v čemž jest obsaženo předplatné na časopis »Rodokmen«, vycházející 4x ročně o 16 až 32 stranách. — Roční příspěvek Kčs 20.— pro členy, kteří si nepřejí časopisu. — Účet u Pošt. spořitelny Praha 502.760.

Vydavatelské družstvo Rodokmen v Praze

zapsané společenstvo s ručením obmezeným, Praha I, Národní 25 n. (založeno 1945) jest družstvo ve smyslu zákona o společenstvech z r. 1873. Jest spravováno týmiž činovníky jako »Svaz«, jehož jest sesterskou přidruženou korporací, opatřuje peněžní prostředky, spolupracuje se »Svazem« ve všech směrech a chystá vydávání publikací též z jiných oborů, než rodopis (např. numismatika, místopis, kulturní dějiny, vlastivěda atd.). — Zápisné Kčs 5.— jednou pro vždy. — Výše jednoho podílu, který zůstává majetkem upisovatele, Kčs 50.—. Upsati možno i více podílů. Účet u Pošt. spořitelny Praha 55560.

RODOKMEN

Ročník III. - číslo 1. - V Praze dne 1. května 1948

Tisk Bří Vychnerové, Praha-Břevnov 201. — Vychází 4x ročně. — Roční předplatné Kčs 80.—. — Před úřady odpovídá za redakci předseda družstva Karel Vyšín, Praha-Michle, Táboršská 160 n. Telefon 98.101. — Rukopisy se nevracejí. — Za obsah článků odpovídají autoři článků. — Otisk článků a obrázků dovolen jen se svolením vydavatele a s přesným udáním pramene.

Ladislav Hosák: K dějinám svobodných dvorů na Moravě.

Otzáka vzniku a vývoje svobodných dvořáků v Čechách a na Moravě náleží mezi nejjazíma vější problémy našich sociálních dějin. Čechy mají v tomto oboru dobrou práci Müllerovu (Svobodníci), třebaže v lecčem již zastaralá, Morava nemá podobné práce o dějinách této zajímavé, ale málo početné vrstvy, která se blížila svým postavením nejspíše měšťanům královských měst. A přece dějiny moravských svobodníků nejsou méne zajímavé, nežli svobodníků českých. Sám jsem se tímto thematem zabýval dvakrát v drobnějších pracích (Manové a dvořáci na bývalém klášterství dolnokounickém, Čas. pro dějiny venkova, 1937, a Moravští svobodníci, Vlastivědný věstník moravský, 1946).

Velmi mnoho materiálu k dějinám svobodníků na Moravě obsahuje akta, uložená v guberniálním archivu (zkracují GA) pod signaturou F 52 a zemské registratuře (zkracují ZR) pod signaturou F 6. K tomu se pojí další prameny jako zemské desky (na konci 18. století byly založeny zvláštní libri libertinorum, celkem tři svazky), knihy půhonné, dominikánské fasse, zvláštní pozemkové knihy svobodníků na panství budíšovském a rožíneckém, dále mnoho listinného materiálu v Nové sbírce a v Bočkově sbírce, různé smlouvy obsahují knihy městeček Tasova a Měřína (vše v zemském archivu v Brně). Něco listin k dějinám svobodníků bylo otištěno v Listináři Selského archivu (hlavně z archivu Horáckého muzea v Novém Městě na Moravě a z listin, které jsou v majetku držitelů bývalých svobodných dvorů).

Při definici pojmu svobodný dvořák je nutno si uvědomit, že svobodných dvořáků bylo několik druhů, které nelze vždy dobře zařaditi mezi práve svobodné dvořáky (tak na příklad privilegované dvořáky, kteří klesli do poddanství a při tom zachovali některé svobody, půhončí, lovčí, many a nápravníky k hradům a ke klášterům a pod.).

Hlavním znakem svobodníka kromě svobody jeho usedlosti (tuto měly i jiné vrstvy tak zva-

ných svobodníků) bylo právo zapisovati statek do zemských desek a povinnosti posílati koně zbrojného do války. Tyto znaky se objevují u všech pravých svobodníků, to je u těch, kteří udrželi svá práva neztenčená přes válečné a hospodářské krise 15. věku, kdy veliká většina pravých svobodství (svobodných dědiníků) zanikla. K nim se řadí, ovšem nikoliv již jako praví svobodníci, dědiční rychtáři a svobodní mlynáři, s jejichž svobodou byla spojena povinnost posílati koně zbrojného, ale kteří byli do jisté míry závislí na vrchnosti a jejichž statky nebyly zapisovány do zemských desk. Těchto dědičných rychtářů a svobodných mlynářů velmi ubývalo v 16. a v 17. st., kdy povinnost vojenská se stala velmi tíživou, takže raději se dávali v poddanství. Třetí skupinu konečně tvořila drobná šlechta, sedící na osvozených selských usedlostech, která neměla povinnost posílati koně zbrojného a jejíž statky nebyly zapisovány do zemských desk. Těchto tří kategorií se týká hlavně materiál, uložený v guberniálním archivu a v zemské registratuře (vedle toho jsou tam však i akta o půhončích, o manech k hradu znojemskému a pod.).

V této práci věnoval jsem pozornost listinám, uloženým v guberniálním archivu a v zemské registratuře a podal jsem jejich regesta, která jsou dobrým příspěvkem k dějinám svobodníků vůbec. Práci jsem však omezil rokem 1628 (obnovené zřízení zemské), neboť počet listin po tomto roce nadmíru stoupá, a dále vynechal jsem vzhledem k brzkému vydání moravských zemských desk výpis svobodnických zápisů ze zemských desk. Uvedené listiny nejsou originály, nýbrž opisy; většinou vidimované, často však nevidimované, ale přece zcela důvěryhodné, poněvadž byly učineny úřadem k potřebě úřadu. Proto u každého čísla uvádím vždy, kde se zachoval originál, nebo alespoň vidimát, dále, kde je listina otištěna. Většinou nejsou tyto listiny v literatuře známé, ba mnohde je to jediný existující opis listiny, takže tím větší je význam regest.

Listiny se týkají pravých svobodných dvorů v Holubí Zhoři, v Horním Březí, v Habří, v Blažejovicích, v Blažkově, v Rozsíčce, ve Vojetíně, ve Vidoníně, v H. Vilémovicích, v Uhřínově, v Jestřebí, polozávislých dvorů v Čtyřech Dvořech, v Mirošově a v Rozseči, manského dvora v Žebětíně, dědičných rychet v Obyčtově, v Hodíškově, ve Lhotce, v Jamách a v Hlinném a šlechtických dvorů v Plumlově, v Německých Prusích, ve Velkých Bílovcích, v Kojetíně a v dolních Kounicích.

1. Na Hostimi, dne 31. března 1414. — Hynek Krušina, z Lichtenburka prodal Hajčmanovi za 10 kop gr. rychtu v Obyčtově se svobodou vaření a šenkování piva, se svobodou sbírání dříví, s třemi čtvrtmi rolí svobodných a s jednou čtvrtí platnoú, z níž vychází klášteru žďárskému na sv. Jiří a na sv. Václava po 2 gr. úroku.

Česky. Nevidimovaný opis v GA F 52. — Listina otištěna v LSA III. č. 22 s nesprávným datem (21. března) a s nesprávným místem (Hošín) z vidimátu z r. 1774.

2. Bez místa, na den sv. Havla 1426. — Sylvín ze Zhoře prodal Dědinovský dvůr v (Holubí) Zhoři za 27 hřiven grošů Ondřejovi z Jabloného. — Rukojmí: Štefek z Rakodav, Jindřich z Vísek, řečený Lamparda, Martin z Bezděkova, Jindřich Halba z Jestřebí, Bohuše z Otěchleb a Marek z Bezděkova.

Česky. Vidimus zemského tribunálu z 14. 3. 1652 v ZRF 6, vidimus brněnských minoritů z 2/4 1723 a nevidimovaný opis v GA F 52.

3. V městě Velké Bíteši v pátek před sv. Apollonií (4. 2.) 1429. — Filip řečený Brávek se synem prodává dvůr v Horním Březí kromě nivy slove Hanuškova, kterou Pešíkovu synovi z Rozseče odprodali, Jakubu Pivcovi z Habří v Rojetíně za 124 kop gr. — Václav z Doubravice na Osové, Tomáš z Kojčína, Mikuláš Bohdíkovský z Rakodav, Jan z Bezděkova a z Otěchleb, Hynek z Jestřebí a Jan, syn Holubův, ze Šebrova.

Česky. Vidimus brněnských minoritů z 3. 4. 1723 v GA F 52.

4. Ve Velkém Meziříčí v pátek před sv. Havlem (11. 10.) 1443. — Ondřej Malát ze Zhoře prodává dvůr Dědinovský v (Holubí) Zhoři za 35 kop gr. pr. Janovi z Tasova a jeho manželce Barboře. — Rukojmí: Ondřej z Březí, Vaněk z Otína, Peša z Bezděkova, Vachek z Kamenného, Hanuš Ostrovský z Meziříčí a Matěj z Nihova.

Česky. Vidimus brněnských minoritů z 20. 4. 1723 v GA F 52.

5. Na klášteře Žďáře v den sv. Pavla na víru obrácení (25. 1.) 1450. — Beneš, opat, Jan, převor, a konvent kláštera žďárského prodává se souhlasem dosavadního držitele Petříka ze Zvole dvůr nad Mirošovem za 1 hřivnu ročního platu o sv. Václavu Václavovi.

Česky. Inserováno v listině kardinála Dietrichstejna z r. 1607 v GA F 52. — Otištěno v LSA III. č. 14 z originálu konfirmace z r. 1608 Horáckém muzeu v Novém Městě na Moravě.

6. Na Pernštejně ve čtvrtek po sv. Úrbani (27. 5.) 1451. — Jakub ze Stříteže prodává půl dvora v Habří s pustým půllánem a s dvěma pustými podseky v Habří panoši Bernartovi a jeho sestře Anně, dětem Jana z Boru a jeho manželky Marty, za 30 kop gr. — Rukojmí: Janek Černý a Jiřík bratři z Byšovce, Janek z Nové Vsi, seděním v Radkově, Gedeon z Moravce, Vaněk ze Zvole a Jakub z Doubravníka.

Česky. Nevid. opis v GA F 52. Vidimus v Nové sbírce č. 152/3.

7. V Brně v pátek před sv. Maří Magdalénou (20. 7.) 1453. — Ladislav, král český, etc., dává Hansovi von Wassertitz (z Vašatic?) dvůr v Žebětíně, který nálezel dříve nebožtíku Janu Kotovi a jenž nálezel manstvím k markrabství.

Německy. Vidimus minoritů v Brně z 3. 3. 1723 v GA F 52.

8. Na Pernštejně v sobotu den Zvěstování P. Marie (25. 3.) 1458. — Jan z Pernštejna prodává pět podsedků opustlých s pěti čtvrtmi polí ve Čtyřech Dvořích za 14 hř. gr. Janovi Černému z Prosetína. — Svědci: panošové Jan st. Vojna z Litavy, Hynek a Vilím bratři ze Zdenína, Janek Černý, Jiřík, bratr Jana Černého, Jiřík z Byšovce, Adam z Tetčic.

Česky. Nevid. opis v GA F 52.

9. B. m., v pondělí den sv. Petra nastolen (22. 2.) 1462. — Adam z Blažejovic prodává za 44 hřiven gr. dvůr v Blažejovicích Jankovi z Prosetína a jeho manželce Marketě. — Svědci: panoši Vaněk Meloun z Hrádku na Rozsíčce, Jiřík z Bezděkova seděním v Dalečíně, Matěj Nechovec z Michova a Adam z Tetčic a z Rožinky.

Česky. Vidimus krále representace v Brně z 15. 4. 1761 v GA F 52, nevid. opisy v GA F 52 a v ZRF 6.

10. Na Pernštejně v sobotu v den Nal. sv. kříže (3. 5.) 1466. — Jan ze Zvole prodává za 50 kop 8 gr. a za 18 zl. červ. Matějovi z Blažkové a jeho manželce Anně podsedek v Blažkově, les s kusem rolí při silnici, kus řeky od potoka, který teče se staré tvrze Lhotky a z Čepíkových hranic až po tu skálu, která slove Bába, a se strání na té skále až po její hřeben, až k místu, kde je velký kámen uprostřed řeky a jiný kámen na břehu. — Svědci: pan z Perštejna, nejv. komorník, panoši: Petr z Kounic, purkrabí na Pernštejně, Jan z Nové Vsi a z Radkova, Jiřík z Byšovce, Adam z Tetčic a z Rožinky.

Česky. Vidimus brněnských minoritů z 29. 5. 1723 v GA F 52.

11. V (Dolních) Kounicích v pátek po rozsl. sv. apošt. (17. 7.) 1467. — Prokop a Václav bratři vlastní z Vašatic dávají listinu krále Ladislava z r. 1453 (viz č. 7) Petříkovi z Bystřice, purkrabímu na Veveří. — Svědci: Jan st. z Lechovic, Jindřich z Čikovic, Jan Babka ze Senice, Jeroným z Pivína, Zachař z Myslíchovic, Martin z Troubska.

Česky. Vidimus minoritů v Brně z 3. 3. 1723 v GA F 52.

12. B. m., v úterý po hromnicích (3. 2.) 1467. — Mikuláš ze Zlatkova prodává dvůr nad Mirošovem, který zdědil po strýci Václavovi Zetíkovi, za 26 kop gr. Štědroňovi z Bobrové. — Svědčí panoši: Adam z Tětčic a z Rozínky, Gedeon z Olešnický a z Moravce, Jaroslav ze Zvole, Vaněk z městečka Horního (Bobrové), Jan ze Zvole, Václav z Hlinného, Buček z Radešina.

Česky. Inserováno v konfirmaci kardinála z Dietrichštejna z r. 1607. — Otištěno v LSA III. 16.

13: Na Veveří v pátek po sv. Ambroži (6. 4.) 1460. — Petřík z Bystřice, purkrabí na Veveří, dává listinu krále Ladislava z r. 1453, který mu postoupili bratři Prokop a Václav z Vašatic, na dvůr ve vsi Žebětíně Vavřinci Kvasnicovi z Vítovic a jeho manželce Anně. — Svědčí panoši: Jeroným z Pivína, písarz cídu brněnské, Vaněk z Pánova, Jan z Věže, Jileš z Herultic, Zachař z Myslíchovic a Martin Proček z Troubska.

Česky. Vidimus brněnských minoritů z 3. 3. 1723 v GA F 52.

14. B. m., v neděli před sv. Matoušem (20. 9.) 1478. — Linhart, opat, Vavřinec, převor, a konvent kláštera žďárského, potvrzuje Štědroňovi ze Zvole listinu opata Beneše (č. 5), přidávají mu právo odúmrtní, na ten způsob, jakého užívají v Bobrové, potvrzuji mu dva rybníčky, které koupil od Mikuláše Dlaska, a lovy na Mirošovsku a Olešinskou.

Česky. Insert v konfirmaci kardinála Dietrichštejna z r. 1607. — Listina otištěna v LSA III. č. 15 z téže konfirmace.

15. B. m., v neděli před sv. Vítěm (14. 6.) 1478. — Linhart, opat, a konvent kláštera žďárského potvrzuje Vavřincovi, rychtáři hodíškovskému, listinu opata Jana z r. 1445, kterým byla dána svoboda na rychtu v Hodíškově Ondřejovi z Rečice, jeho manželce Dorotě a jeho synovi Vavřincovi do jejich životů, právo vařit a šenkovat pivovar, půl lánu rolí, třetí díl viny a lovy svobodné.

Česky. V konfirmaci kardinála Dietrichštejna z r. 1607.

16. B. m., v pátek po sv. Filipu a Jakubu (7. 5.) 1484. — Jan z Jemničky a z Oslavy prodává za 30 zl. uh. svobodný lán rolí a tři podsedky v Blažkově Prokopovi a Jakubovi. — Svědci: pan Jan z Lomnice na Meziříčí, panoši: Jan z Nové Vsi na Radkově, Jan z Chlévského, Kundrát z Miroslavě, Mikuláš z Jemničky a Jiřík z Jemničky.

Česky. Vidimus města Brna z 2. 10. 1778 v GA F 52. — Otištěno v LSA II. č. 595 z opisu v svobodnických kvaternech.

17. V městě Velké Bíteši, v den 10.000 rytířů (22. 6.) 1485. — Jan Holub ze Zhoře prodává půl dvora Kuniskovského ve Zhoři, jak mu byl přisouzen zemským právem, Pavlovi Holubovi, který na tom dvoře seděl, a Jiříkovi ze Šeborova, puručníku jeho, za 46 kop gr. č. Svědčí panoši: Jan z Bezděkova, purkrabí na Náměstí.

Česky. Vidimus minoritů v Brně z 2. 4. 1723 v GA F 52 a vidimus král. tribunálu z 14. 3. 1652 v ZR F 6.

18. Na klášteře Žďáře, v neděli po sv. Václavu (4. 10.) 1485. — Linhart, opat, Vít, převor, a konvent kláštera žďárského prodávají rychtu ve Lhotce s krčmou svobodnou, s lámem rolí, s lovy a s třetím dílem viny za 70 zl. Jánovi.

Česky. Nevid. opis v GA F 52. — Otištěno v LSA III. č. 27 z diplomataře kláštera žďárského.

19. Na Pernštejně v den sv. Jakuba ap. (25. 7.) 1487. — Vratislav z Pernštejna, poručník sirotků po neb. Oříškovi, dospědčuje, že neb. Ondřej Oříšek prodal dvůr v Rozsíčce za 82 kop gr. Janovi, Štěpánovi, Hynkovi a Mikulášovi bratřím vl. z Rozsíčky, a slibuje vložiti dvůr do desk.

Česky. Vidimus brněnských minoritů z 29. 5. 1723 v GA F 52.

20. Ve Žďáře, v pátek před sv. Marketou (11. 7.) 1488. — Vít, opat, Tomáš, převor, a konvent kláštera žďárského, jakož kdysi koupil klášter od Václava Jamského a jeho syna Mikuláše za 100 zl. uh. dvůr v Jamách a opat Linhart to Janu Drlíkovi prodal a po smrti Drlíkově žena a sirotci nemohli dosti učiniti, nyní prodávají dvůr i s rychtářstvím za 100 zl. uh. i s lovy a třetím dílem viny Václavovi.

Česky. Nevid. opis v GA F 52. — Otištěno v LSA III. č. 20 z originálu v Horáckém museu v Novém Městě na Moravě.

21. Plumov, v úterý po sv. Žofii (17. 5.) 1491. — Johanka z Krávař na Plumově osvobozuje svému služebníku Janu Tulichovi dům v městečku Plumlově s lámem rolí a se zahradou od robot a platů a osvobozuje jej od povinnosti zasedati v radě.

Česky. Nevid. opis v ZR F 6. — Vidimus v Nové sbírce č. 407/2.

22. B. m., v pátek před sv. Vavřincem (4. 8.) 1496. — Vít, opat, Jan, převor, a konvent kláštera žďárského, jakož klášter koupil zbožíčko od panoše Čenka ze Zvole, prodávají jeden z těch dvorů slove Jírovský s třemi lány za 40 kop gr. č. Janu Peškovi, aby platil z něho o sv. Jiří 60 gr. a o sv. Václavu 50 gr.

Česky. Nevid. opis v GA F 52.

23. Ve (Velkém) Meziříčí v sobotu den sv. Stanislava (8. 5.) 1501. — Jiřík z Olešničky na Morávci prodává dvůr v Rozsíčkách za 50 kop gr. Janovi a Jiříkovi bratřím vlastním z Rozsíček. Svědčí: pan Václav z Doubravice na Osovém, vládykové Jindřich z Náchoda a z Březníka, Václav z Tětčic a v Rožínce, Jan z Olešínského, úředník na Žďáře, Jiřík z Tětčic a v Rožínce a Hynek z Jestřebí.

Česky. Vidimus města Brna z 2. 10. 1778 v GA F 52.

24. Ve Vojetíně první neděli v postě (9. 2.) 1505. — Mikuláš z Vojetína prodává polovinu dvou dvorů, jednoho osedlého a druhého pustého, které dostal po otci a na nichž seděl nebožtík Martin, ve Vojetíně za 75 zl. uh. svému bratrancovi Janu Vrbšovi. — Svědčí vládykové: Markvart Valecký z Mírova na Miroslavě, Adam Polický z Bačkovic na Polici, Jan Kobík z Opa-

tova, Beneš z Vranova na Rudolci, Ctibor z Vranova na Rudolci, Matyáš z Viškovce na Okrašovicích.

Česky. Vidimus města Brna z 2. 10. 1778 v GA F 52. — Originál v Nové sbírce.

25. Na Moravci na den sv. Stanislava (8. 5.) 1508. — Kateřina z Rozsíčky na Vidoníně prodává půldruhého lánu ve Vidoníně, jak je koupla s neb. svým manželem Jiříkem z Habří od Hanuška z Polné, za 60 kop mís. Jakubu, dvořákovi z Vojetína. Svědčí vládykové: Jiřík z Olešničky na Moravci, pan Václav z Doubravice na Osové, vládykové Jan z Kvíčovic na Ptáčově, Rudolf z Ebrharce na Jinošově, Jan Burian z Nové Vsí na Radkově, Jan Bula z Bořitova, Václav z Tetčic na Rožnici.

Česky. Vidimus brněnských minoritů z 5. 5. 1723. v GA F 52. — Originál v Nové sbírce č. 594/1.

26. Na Žďáře na den sv. Jiří (23. 4.) 1513. — Vít, opat, Vavřinec, převor, a konvent kláštera žďářského odpouští Václavovi, rychtáři z Jam, plat z lánu, který měl pod platem (vedle toho měl ještě lán svobodný k rychtě náležitý) ve vsi Jamách, poněvadž mu klášter zatopil novým rybníkem mezi Jamami a Vatínem něco pozemků.

Česky. Nevid. opis v GA F 52. — Originál v Nové sbírce. Listina otiskena v LSA III. č. 21 z originálu v Horáckém museu v Novém Městě na Moravě(!).

27. V Brně v sobotu před sv. Matoušem (20. 9.) 1516. — Matěj a Filip bratři vl. z Habří prodávají za 25 kop gr. dvůr v Habří Matoušovi z Habří. Svědčí vládykové Adam Polický z Bačkovic na Polici, Václav Prusinovský z Víckova, Jan Plzák ze Zdenína, Jan Hostakovský z Arklebic, Bohuše Hrubčický z Čechtína a Jaroš ze Zelenek.

Česky. Nevid. opis v GA F 52.

28. V klášteře Žďáře na den Nanebevstoupení Páně (5. 5.) 1533. — Ambrož, opat, Jiřík, převor, konvent kláštera žďářského prodávají dvůr ve Zvoli slove Jaroslavovský, kus pole podle vsí u Božích muk na dva honce a příkopu před dvorem za 190 kop gr. mís. Janu Bohankovi a jeho manželce Dorotě; mají platiti z dvora o sv. Jiří 1½ kopy a 4 gr. a o sv. Václavu tolíkéž.

Česky. Nevid. opis v GA F 52.

29. Na Náměstí v neděli den sv. Trojice (31. 5.) 1534. — Jan, rychtář hermanšlácký, prodává s povolením svých dětí Jana, Havla a Aničky půl dvora ve (Holubí) Zhoři, který dostal po nebožce manželce, za 44 kop gr. mís. Vavřinci Raušovi ze Zhoře. Svědčí vládykové: Hynek Jestřebský z Jestřebí, Ctibor z Janovic na Jasenici, Burian z Jemničky na Vanči, Václav Volešinka z Kladné ve Velké Bíteši, Daniel Pucovský z Kvíčovic, Aleš Kropáč z Nevědomí.

Česky. Vidimus král tribunálu z 14. 3. 1652.

30. Na Náměstí v neděli po Nanebevstoupení Krista (17. 5.). — Lukáš z Rudy prodává půl dvora s dvěma rybníky a jiným přísl. v (Holubí) Zhoři za 139 kop gr. mís. svému bratraru Jiříku.

Holubovi ze Zhoře. Svědčí vládykové Hynek Jestřebský z Jestřebí, Ctibor Jasenický z Janovic, Burian Vanecký z Jemničky na Vanči, Václav Volešinka z Kladné, Jan Voděradský z Uherčic a Aleš Kropáč z Nevědomí.

Česky. Vidimus král. tribunálu z 14. 3. 1652 v GA F 52.

31. Na Třebíči v den sv. Žofie (15. 5.) 1538. — Martin Hrachovec prodává dvůr ve Vilimovickách za 67 kop gr. Janu Jašovi. Svědčí vládykové: Bohuslav Petrovský z Petrovic, Jiřík Panvic z Věžného, úředník na Třebíči, Jiřík Erazim Olfěřova v Čechtině.

Česky. Nevid. opis v GA F 52 i v ZR F 6. — Originál v Nové sbírce 616/1.

32. Ve (Velkém) Meziříčí v sobotu před sv. Duchem (12. 5.) 1543. — Pavel Roh prodává za 320 kop gr. mís. dvůr v Uhřínově Vítovi. Svědčí vládykové: Jiřík Oslavický z Jemničky, Jan Burian z Jemničky na Vanči, Jan Zub z Mysločovic, Jan Přepyský z Rychnburka, Jan Vanecký z Jemničky, Jan Michek z Radostína a Petr z Radostína.

Česky. Vidimus jičínských dominikánů z 27. 2. 1723 v GA F 52.

33. Na klášteře Pustiměři v pátek po sv. Václavu (3. 10.) 1550: — Dórota z Olšan, abatyše pustiměřská; jakož klášter za abatyše Elišky prodal 1520 dvůr a lán rolí v Německých Prusích za 100 kop gr. č. jakožto svobodný Janovi, synu Jana starého fojta, aby z něho platil 1 kopu gr., 4 slepice a kopu vajec, vždy polovici při Narodení Páně a polovici při sv. Janu Křt., roboty aby konal jen dva dny v roce, abatyše a konvent nyní obnovují tuto privileje. Svědčí: Fridrich z Kácova na Mor. Prusích, Beneš Pražma z Bílkova na Ejvanovicích, Jiřík ml. ze Záštřil na Málkovicích, Prokop Vlasatický z Vlasatic, úředník na Vyškově, Václav z Počenic na Želči.

Česky. Nevid. opis v GA F 52. — Originál v Nové sbírce.

34. Na zámku Prostějově ve středu den sv. Lukáše (18. 10.) 1564. — Vratislav z Pernštejna na Tovače potvrzuje Petrovi Telekymu z Kamennan privilegium z r. 1491 (č. 21), dále osvobozuje mu hořejší dům v Plumlově, dává mu kus pole dvorské U studýnek při obci ohrozimské ležících, z kterých se voda potrubími na zámek plumlovský vede; má platit jen z prvého dvoru o sv. Jiří 2 gr. a o sv. Václavu 2 gr., z druhého dvora tolíkéž z luk v Hošťánově o sv. Václavu 8 gr., z rolí U studýnek o sv. Jiří 4 gr. a o sv. Václavu 4 gr.; za spodní rybníček Myslejovský, který Vojtěch z Pernštejna Petrovi Telekymu daroval a Teleky jej pánu vrátil, dal mu kus louky.

Česky. Nevid. opis v ZR F 6. — Vidimus v Nové sbírce 407/3.

35. V městě Velké Bíteši v pondělí před Nar. P. Marie (5. 9.) 1569. — Jan Jestřebský z Jestřebí prodává za 1025 zl. mor. dvůr v Jestřebí Matěji Dvořákově z Jestřebí. Svědčí: Bartoloměj

Vanecký z Jemničky na Vanči, Jan Zub z Myšloovic na Mrhově, Jindřich Elbl z Hernsdorfu na Přeskačích, Hynek Jankovský z Vlašimě na Slatině, Petr Herult z Herultic na Budkovicích a Pavel Otrštorf z Otrštorfu.

Česky. Nevid. opis v GA F 52. — Originál v Nové sbírce č. 184/2.

36. Na klášteře Žďáře v sobotu před sv. Havlem (11. 10.) 1571. — Štěpán, opat, Jan, převor, a konvent kláštera žďářského prodávají Petrovi, synu neb. Jana Rychtáře, za 600 kop mř. rychtu ve Lhotce.

Česky. Nevid. opis v GA F 52. — Otištěno v LSA III. č. 28 z vidimusu v Horáckém museu v Novém Městě na Moravě.

37. V Žďáře v pondělí po veliké noci (7. 4.) 1572. — Štěpán, opat, Jan, převor, a konvent kláštera žďářského, prodávají za $272\frac{1}{2}$ kopy gr. mř. rychtu v Hlinném Vávrovi, synu neb. Jana Martinova, aby platil z rychty o sv. Jiří $5\frac{1}{2}$ gr. a o sv. Václavu tolíkéz.

Česky. Nevid. opis v GA F 52. — Otištěno v LSA III. č. 12 z originálu v Horáckém museu v Novém Městě na Moravě.

38. Na tvrzi Budči v pátek po sv. Václavu (29. 9.) 1595. — Wolf Konias z Vydrí na Budči prodává Petrovi Radkovskému podsedek Tomáškovský v Rozseči s přísl., jak jej neb. Jan Konias získal od Jana Udínka, i s rybníky s přidanou loukou slove Za brodem a rolí slove Kněžův příkop za 700 zl. mor.

Česky. Vidimus jihlavských dominikánů z 25. 2/1723 v GA F 52.

39. Na Břeclaví v neděli postní 1600. Ladislav Velen z Žerotína na Břeclavi etc. svému služebníku Mikuláši Dětrovi z Holešova osvobozuje od robot a platů dvůr ve (Velkých) Bílovicích, tři čtvrti rolí s rolími panskými slove v Oulvích na 73 honů v třech kusích, s třemi lukami na Břeclavsku, s loukou u lanštorfského mlýna a 4 čtvrti vinohradu v hoře bílovské. Svědci vládykové: Václav Vítá ze Rzavého na svob. dvoře v Rakvicích, Jiří Halčínovský z Halčínova na svob. dvoře v Krumvíři, Beneš ml. Krčma z Koněpas na svob. dvoře v Plumlůvkách.

Česky. Vidimus král. tribunálu z 29. 4. 1652 v ZR F 6.

40. Na zámku Kroměříži 25. srpna 1607. — František kardinál z Dietrichstejna potvrzuje hodíšovskému rychtáři Václavu Kalábovi list opata Linharta hodíšovskému rychtáři Vavřincovi (č. 15) z r. 1478 na rychtu v Hodíškově.

Česky. Nevidovaný opis v GA F 52.

41. Na zámku v Kroměříži 20. srpna 1607. — František kardinál z Dietrichstejna potvrzuje Klimentu a Václavovi, dvořákům na dvorech nad Mirošovem privilegium opata Beneše (č. 5 z r. 1450), opata Linharta (č. 15 z r. 1478) a prodej Mikuláše ze Zlatkova (č. 12 z r. 1467).

Česky. Nevid. opis v GA F 52. — Otištěno v LSA III. č. 15—16 z originálu v Horáckém museu v Novém Městě na Moravě.

42. Na Tovačově v pátek den sv. Markéty (13. 7.) 1612. — Vejkhart hrabě ze Salmu a Neuburku na Tovačově dává privilegium vládykovi Adamu Vlčnovskému z Vlčnova na grunt na předměstí kojetínském na ulici slove Žebračka, který koupil od vládyky Jana Telekyho z Kamencan a na něm si dvůr zřídil, osvobozuje mu za jeho služby dvůr s půl lámem rolí a příslušenstvím od platů a robot, dobytky své může pásti na pastvinách, na nichž se pase panský dobytek, a také s obecním stádem, v lesích může pásti na 30 sviní a může si příkoupiti čtvrt rolí a chalupu. Svědci vládykové: Jiřík Přepyský z Rychnburka na Dřínovém a Vrchoslavicích, Jindřich Blekta z Outěchovic na Kyselovcích a svob. dvoře v Oplocanech.

Česky. Vidimus města Olomouce z 7. 7. 1688 v ZR F 6.

43. Na hradě (Dolních) Kounicích v pondělí po pam. Krista P. Vzkříšení (31. 3.) 1614. — Jan Drnovský z Drnovic na Rejcí a hradě Kounicích dává Vavřinci Bratříkemu z Bratřic, služebníku svému, za jeho služby dům v městečku Kounicích, který (Jan) k ruce své koupiti poručil, odtrhnouc ten dům od mlýna pravlovského, a osvobozuje mu týž dům od platů a robot. Dále potvrzuje témuž dvůr v Mělčanech, který od Petra Vlasatého koupil. Svědci vládykové: Bernart Jurman z Krásenska na domě v Dolních Kounicích, Bernart Žerotský z Boru na sv. dvoře v Mělčanech, Jakub Janošic z Lindova na svob. dvoře v Ořechově a Václav Heygle ze Šenperku na domě v Dolních Kounicích.

Česky. Vidimus král. tribunálu z 14. 3. 1652.

44. V Třebíči při času sv. Jiří (23. 4.) 1617. — Jiří Chromý prodává dvůr ve Vilimovičkách Brychtovi Adamovému za 815 kop gr. mor. Při prodeji byli: Jiřík Jaša, Jiřík, zet jeho, Ondřej Kaňka Hnup, svobodní dvořáci ve Vilimovičkách, Matouš Chvátal, ty časy rychtář, Sigmund a Matouš Adamů, sousedé z Vilimoviček, Jiřík Krčal z Heřmanic, Pavel Vomáčka, mlynář z panství třebíčského, Pavel Bednář z Čechtiny, Jakub Pospíšil, Vávra Kafuňk, sousedé z Hroznatina. Svědci: rytíř Aleš Stránecký ze Stránc na Pivcově Zhoři a Jasenici a Pavel Rožnovský z Křtěnova na domě v Měříně.

Česky. Nevid. opisy v GA F 42. a v ZR F 6. Vidimus v Nové sbírce č. 616/3.

45. Na svobodném dvoře v Blažkově na den sv. Pavla na víru obrácení (25. I.) 1623. — Pavel, dvořák z Blažkova, prodává Václavovi Ptáčkovi a jeho manželce Kateřině dvůr s příslušenstvím (vypisuje se v listině z r. 1466, viz č. 10) a zahradu příkoupenou od Havla Macháčka, dvořáka v Blažkově za 600 zl. rýn. — Svědci: Václav Kamenský, arendátor panství bystrického a rožíneckého, Kristian Lieberzert z Rožinky, Pavel Macháček, svobodný dvořák z Blažkova, Janes Šíšma, primátor městečka Nedvědice, Janes Krásenský, primátor města Bystřice.

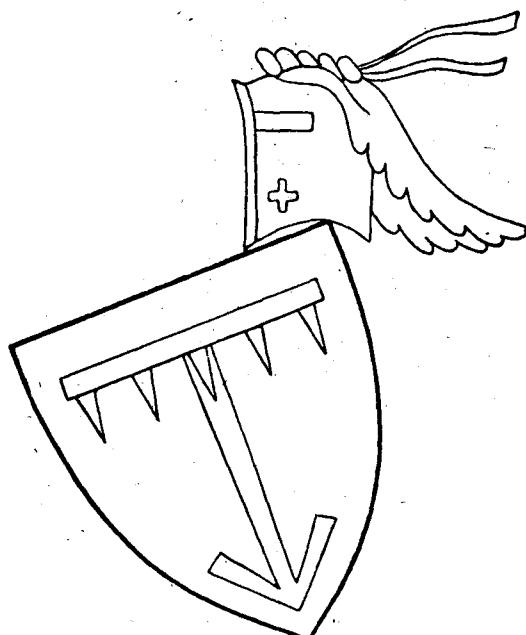
Česky. Nevid. opisy v GA F 52 a v ZR F 6.

Josef Pilnáček, Vídeň: Starobylé rody, které zapomněly svého původu.

Že by starý, vladický či rytířský rod zcela zapomněl na svůj původ i znak, stává se častěji, nežli bychom myslili. Nepatří sem ovšem časté, zcela chybné tvrzení, že má-li rodina stejně jméno jako snad stará rodina vladická, musí být stejněho původu. V té věci bylo dospod velmi často chyběváno a zbytečně pátráno. Ze své praxe chci uvésti několik zajímavých skutečných případů,¹⁾ jak často rodiny i kdysi mocné upadají v zapomenutí, tak že potomstvo po několika generacích není si vědomo ani původního přídomku, ani znaku.

I. Hejdové z Nové Cerekve, z Lichnova.

Patřili mezi nejstarší vladické či rytířské rody píšící se podle Nové Cerekve (Nova Catolica, Neukirchen) sev. záp. od Ketře a podle Lichnova (či Lichtnova) na Krnovsku. Upozorňujeme, že



nejsou totožní s rovněž starým slezským rodem »z Haidy«²⁾ jmenovaným, jenž měl ve štítě vzpřímeného, vzad vzhlížejícího pardála, kdežto naši Hejdové měli na černém štítě kolmo postavené hrábě, jak mimo jiné dokládá Sedláček.³⁾ Starý erbovník Scharfenberga, který býval v městské knihovně ve Vratislavě, vyobrazuje na fol. 86, tytéž černé(!) hrábě na bílém a připisuje je rodině Heide.

¹⁾ Na Lipovské z Lipovic, žijící v zapomenutí v Praze, jsem svého času v tištěné genealogii Lipovských z Lipovic upozornil.

²⁾ Přechodně žil v Olomouci 14. II. 1479 Jiří z Heide (von der Heide) a syn Jan (zemský archiv v Opavě, B V 12, též Brandl, Půhony VI 92).

³⁾ August Sedláček >Pýcha urozenostic.

O nejstarších Hejdech dočítáme se hojně v nejstarších deskách krnovských, též opavských v letech 1420—1490, kdy seděli kromě předeslných statků na Děhýlově, Džbáncích a jiném drobném zboží.

Již tehdy, tedy po r. 1500, Hejdové ve Slezsku živořili a proto se obrátili na Moravu, hledajíce štěstí na panství Buchlov, usadivše se v obci Jalubí. Zde okolo 1580 žil *Jura Hejdů* jinak Júnek, syn po zemřelém Václavovi Hejdovi, který (*Jura*) o »zemjanství nestál a selské obchody provozoval, dav se na chlapství«.⁴⁾ *Jura Hejdů* vulgo Junků měl bratra a sestry. Jsa bujně krve, záhy měl co činiti před soudem na Buchlově, kde se dovolával svého rytířského původu, poukazujě na slezské zemské knihy.⁵⁾ Proto také nařídil 1592 zemský komorník panu Albrechtovi Donátovi z Velké Polomě, aby vyhledal výpis, které by byly »k potřebě Jiříka Hejdy«.⁶⁾ Tak se stalo, hlavně na žádost velehradského opata, který na tom stál, že Jiří Hejda z Lichtnova své rytířství nejdříve prokázal.⁷⁾ Hejdové, synové Václava Hejdy z Lichtnova, se v Jalubí značně rozšířili, 1656 žili zde Matěj a Mikuláš Hejdové, v Břestku na panství rovněž Buchlova byl 1669 Mikuláš Hejdů, jak vysvítá z lánského rejstříku. Terezinský katastr uvádí 1750 sedláka Jana Hejdu, zahradníky (čili menší sedláky) Jana, Juru, Bartoše, Václava, Josefa a jiné Hejdy. Podobně Josefínský katastr 1785 jmenuje Ludvíka, Jana, Ondřeje, Josefa, Tomáše, Ignáce, Josefa Hejdy, vesměs potomky kdysi rytířů Hejdů z Lichtnova a Nové Cerekve s tím rozdílem, že starší Hejdové si svého stavu vážili a dnešní, kteří jsou rozrozeni po celé Moravě, a snad i v Čechách, se o své předky nezajímají a historie jejich rodu nemá pro ně valné ceny.

II. Pelkové z Bořislavic.

Pocházeli a psali se podle Bořislavic sev. vých. od Hlubčic, patříce mezi nejstarší původní rody, honosíce se modrým štítem, na kterém byla stříbrná podkova uvnitř se zlatým křížkem, a kleinem jestřába, který často znázorňován s touže podkovou v zobáku nebo v nose. Pelkové z Bořislavic byli odlišní znakem od ostatních slezských Pelků, rovněž ve Slezsku žijících, z nichž Pelkové z Hočoví měli na štítě orlí nohu s pazourem, Pelkové z Nového Města zbrojnou paži s mečem.

Pelky z Bořislavic uvádí přečasto staré zemské knihy archivu vratislavského, oblasti ratiboř-

⁴⁾ Kameníček, Sněmy III. 47.

⁵⁾ Pilnáček, Staromoravští rodové. Hosák, Dějiny moravského Slovenska 157.

⁶⁾ Zukalova sbírka v Zemském archivu v Opavě. rodina Donátů z Polomě.

⁷⁾ Zemský archiv Brno, Nová sbírka 687, ze dne 20. 9. 1591.

ko-opolské. Ze Slezska rozešli se Pelkové do různých zemí, jedna větev obrátila se do Německa, kde žije doposud pod jménem von Pelken. Jiná odešla do zemí bývalého východního Pruska do oblasti Královce, píše se zde Pelkowski a jsou věrná svému původnímu znaku.

Zajímavý je osud oné větve, která odešla na Moravu, kde upadnul v chudobu, na svůj původ, znak a přídomek zcela zapomněla, až naší prací, podniknutou na přání ve Vídni žijících potomků, byly osudy této početné rodiny objasněny.

Na Moravu přišel Jan Pelka, narozený okolo 1708, pocházející z potomstva Jana Pelky a Johanny, kteří žili v Čuchově na Ratibořsku a kterým křtili 6. 11. 1722 v Dubensku rovněž na Ra-



tibořsku syna Karla Leopolda. Nás Jan Pelka stal se 1751 inspektorem panství Bravantic, jsa ženat s Johankou z Hufu (Hufovou z Kantersdorfu), jejíž příbuzná Barbora Hufová z Kantersdorfu byla 1743 ženou Karla Vyplera z Ušic na Martinově u nedalekého Fulneku. Jan Pelka, který se výslovně v matrikách píše de Pelka, zemřel ve Studénce 27. 8. 1758 a tamtéž zemřela 30. 12. 1784 jeho žena Johanka. Z potomstva předeslaných známe syny Jana, Karla a Františka, z nichž první dva sloužili vojensky, takže otcovské dědictví nastoupil podle inventáře jistebnického syn František.⁸⁾ Tento sloužil dříve do roku 1780 u pruského pěšího pluku Falkenheima, jak dokazuje propouštěcí list, který rodina mívala, a

⁸⁾ Zemský archiv Opava, Zukalova sbírka, Pelka z Boř., zde doklady k roku 1786.

vrátil se domů, stal se důchodním v Bravanticích, kde se oženil s Marií Annou, dcerou Michala Waltera z Bravantic. František se narodil podle matrik 30. 4. 1751 v Bravanticích a zemřel 28. 1. 1822 v Příboře. Tamtéž zemřela 6. 12. 1830 jeho žena roz. Walterová. Pozůstatosti obou jsou mezi šlechtickými pozůstatostmi v zemském archivu v Brně. Z nich teprve se dovdíváme, že jedná se o Pelky z Bořislavic, neboť matriky Bravantic a Příbora píší je pouze »de Pelka«. Potomstvo, totiž syn Františka, rovněž František, nar. 9. 1. 1790 v Příboře, stal se stolařem, oženiv se tamtéž 9. 2. 1812 s Kateřinou Juřenovou.

Týž zemřel v Příboře 3. 1. 1840 a jeho šlechtická pozůstatost jest rovněž v brněnském zemském archivu. Zde psán ještě šlechtic z Pelků. Tento František měl deset dětí, narozených v Klokočově u Příbora, z nichž Antonín (nar. 19. 4. 1824) se oženil v Příboře 30. 10. 1849 s Terezií Vuškovou (Wuschke) a měl potomstvo, jak později uvádíme. Druhý Alois nar. v Příboře 22. 6. 1826 oženil se v Rajhradě 28. 11. 1854 s Brigitou Engelsbrechtovou, odešel do Domamile na Moravě, kde 23. 9. 1901 zemřel. Zde v Domamili upomíná na něho doposud náhrobek patřící rodině Vymazalů (dcera Brigita Engelbrechtová vdala se 23. 11. 1876 za Ant. Vymazala), na kterém psáno mimo jiné, že Alois z Pelků, šlechtic z Doboršic(!), zemřel 23. 9. 1901 stár 75 roků a Brigita z Pelků zemřela 22. 4. 1906 ve stáří 84 let. Rečený Alois měl v Domamili trafiku a zajímalo jest, že když se jedna Pelkova dodatečně domáhala potvrzení rytířského stavu, šlechtické oddělení vídeňského ministerstva vnitra z neznalosti věci a nedostatku dokladů její žádost odmítlo, ač byla zcela v právu. Rečený Alois měl ještě bratra Vendelína nar. 4. 7. 1831 rovněž v Klokočově u Příbora, který se usadil v Železově na Moravě, jsa tam ženat a maje mimo jiné r. 1860 narozeného syna Petra, jehož potomstvo snad žije v zapomenutí kdesi na Moravě.

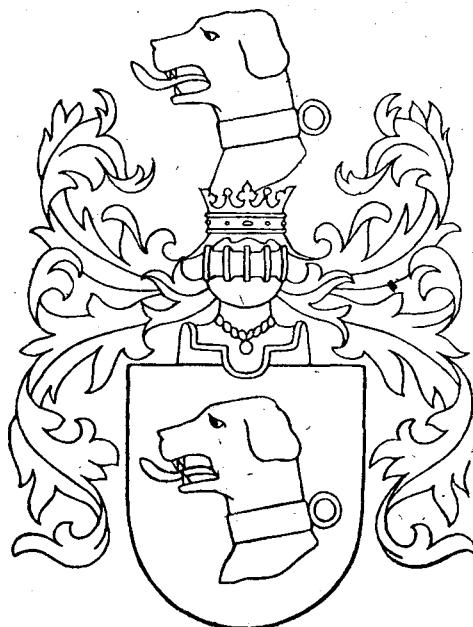
Předeslaný Antonín a Terezie Vuškova měli m. j. v Příboře narozené syny Hugona Aloise (nar. 8. 3. 1852), Ottu Franta. (nar. 23. 3. 1857) a Františka Ant. (nar. 2. 4. 1860), kteří všichni měli ve Vídni žijící potomstvo. Pouze Felix Jan Pelka, nar. 24. 4. 1896 ve Vídni, syn dříve uvedeného roku 1852 v Příboře narozeného Hugona Aloise, a jeho manželky Viktorie, dcery Matouše Beránka, narozené 20. 12. 1859 v Hakingu u Vídni, který má od manželky Olgy Amalie roz. Schönbeckové syna Romana Pelku (nar. 19. 7. 1934 ve Vídni IX.), zajímal se o své předky. Týž má od autora sestavený listář, obsahující 256 regist od nejstarší doby počínaje, který bude tvořiti základ rodové kroniky a rodokmenu.

III. Kurovští z Urchlabí.

Píší se podle Vrchlabí v Čechách, nosí na štíťe psí hlavu s krkem a jsou rodinou známou. Jedna větev, odstěhovavši se na Moravu, seděla na Ku-

rovicích, a psala se podle toho Kurovský z Vrchlabí. Z této pošlosti odebral se jeden z předků nejprve do Slezska, pak dále do bývalého východního Pruska, usadiv se v oblasti Královce, odkud rozšířilo se jeho potomstvo do Pomořan a dále do Německa, jsouc ponejvíc ve vojenských službách. Hlavně proto, že znak Kurovských nebyl této pošlosti dobré nám, a podle pečetí považována psí hlava s krkem a hrudí za hlavu psa, domýšlel se rod, že jedná se o původně polskou rodinu erbu Zadora. Co by znamenal přídomek »z Wrchlit«, podle kterého se nejstarší známý předek ve vých. Prusích psal, nemohl nikdo rozluštiti. Samozřejmě nebylo autoru za těžko v ne-

syny Adama, Matyáše a Jana, kteří majestátem ze dne 13. 3. 1629 byli povýšeni do zemanského stavu¹¹⁾ a obdařeni znakem: na modrém štítu dva zelené pahorky, na nich stojí v pravo hledící rozkrídlená bílá labuť, táž co klenot. První Adam S. ze S. měl zboží Kočovce u Nov. Městě nad Váhem, podle kterého zval se též Kočovský (mad. Kocsáci), maje potomstvo v Nov. Městě ještě 1708, později v Nitře žijící. Matyáš, druhý z bratrů, žil ještě 1640 v Hlohovci, kdežto Jan S. ze S. třetí bratr stal se soudním písárem v Bratislavě, kde koupil 1625 kurii zvanou Edelhof a oženil se



správně psaném heslu »z Wrchlit« poznati původní přídomek »z Vrchlabí«. Ten byl psán často z Vrchlab, což změněno v tomto případě na Wrchlit. Tak dozvěděla se rodina teprve nyní o svém původu a moravské rodopisce bude zajímati, že Kurovští z Vrchlabí žijí až doposud.¹²⁾

IU. Selečtí ze Selec.

Byli starí slovenští zemané původem ze Selců u Trenčína. Jejich nejstarší předky seznáváme z t. zv. listů od rodu z r. 1613 dne 18. 2., který se nachází v archivu městečka Modré u Bratislavě a který uvádí předky Matyáše S. ze S. až do jeho děda.¹⁰⁾ Týmž byl Jan S. měšťan Hlohovce na Slovensku, ženat kol 1555—1565 s Annou Trnavskou, dcerou Jakuba řeč. Aurifabera a Kateřiny Trnavské z Hlohovce. Jejich syn Jakub S., rovněž měšťan Hlohovce, tak ještě 18. 2. 1613, byl ženat se Žofií Kostolanskou z Kostolan (kol. 1580), která mu dala kromě dcery Kateřiny tři

⁹⁾ V Německu píší se krátce »von Kurovský«.

¹⁰⁾ Vídeňská větev S. má ověřenou fotokopii.

23. 5. 1609 s Marií vdovou po Ondřeji Baierovi, správci po Krištofu z Lity a na Kopčanech. Do plniti slúší, že Matyáš S. v r. 1626 nobilitovaný, utekl se po čase tureckého nebezpečí do Slezska (kol 1663), kde byl z nedorozumění zajat a v Opaře vyslýchán.¹²⁾

Matyášův syn byl zase Matyáš, nar. 1622 v Hlohovci, 12. 12. 1651 přijat mezi měšťanstvo Modré, kde 2. 11. 1653 ve stáří 31 r. zemřel. Týž byl v Modré kožíšníkem, ženat s Annou Barborou a zanechal kromě pohrobka Jana S. ze S., narozeného 15. 6. 1654 v Modré, ještě prvorozence Jeremiáše S., který byl později v Bratislavě kloboučníkem a tamtéž zemřel 2. 6. 1704 ve věku 54 roků 3 měs.¹³⁾ Týž, oženil se v Bratislavě 11. 11. 1682 s Barborou Annou, vdovou po Janu Wimmerovi, měl četné, v Bratislavě 1683—1702

¹¹⁾ Originál ve státním archivu v Budapešti.

¹²⁾ Zeitschrift des Vereines f. Geschichte Schlesiens XIV, 544.

¹³⁾ Bratislavské údaje jsou podle starých matrik tamějšího domu, některé podle městských knih v městském archivu.

narozené potomstvo, z něhož dva synové Bohumír (Gottfried) a Jan Ehrenreich S. ze S. založili dvě samostatné větve. Jan Ehrenreich odstěhoval se do Samořina, byl ženat s Marií Zuzanou, a 7. 10. 1754 obdržel zvláštní potvrzení starého zemanství.¹⁴⁾ Týž měl syny Bohumíra (nar. 1723), Jana (nar. 15. 3. 1732), Pavla (nar. 10. 3. 1736), Štěpána (nar. 31. 10. 1741), Michala (n. 1744), Jiříka (n. 1747) a jiné, vesměs v Samoříně narozené ze kterých Jiří a Jan založili další doposud v Uhrách žijící rodiny, kdežto Michalovo potomstvo žilo v Čekliši.

Bohumír (Gottfried Jan) S., bratr předeslaného Jana Ehrenreicha, narodil se 9. 11. 1687 v Bratislavě,¹⁵⁾ od 1717 do 1754 žil v Samoříně, kde zemřel před 7. 10. 1754. Jeho jméno jest uváděno v potvrzení starého zemanství jeho bratra Jana Ehrenreicha. Z manželství s Marií Magdalenu měl mimójiné syny Jana Jiříka, nar. v Bratislavě 12. 7. 1715, jenž jest uváděn v potvrzení starého zemanství 7. 10. 1754, a který měl z neznámé manželky vesměs v Samoříně narozené děti Jana (zemřel 6. 11. 1773 nobilis), Elišku (zemřela 11. 4. 1775 nobilis) a Magdalenu. Druhý syn Bohumíra Jana byl Štěpán, nar. 18. 2. 1718 v Samoříně, který se odtud odstěhoval. Před 1754 byl ženat s Marií Skerkerovou (či Skerlecovou?) a podruhé od 9. 2. 1766 v Jedlové

¹⁴⁾ Nalézá se doposud v bývalém župním archivu v Bratislavě.

¹⁵⁾ Nejstarší evangelická matrika domu.

(Gödöllö, matr. Iszazegh) s Annou Halerovou. Toto potomstvo již na svůj původ zapomnělo. Synem Štěpána byl zase (kromě jiných) Štěpán, nar. 21. 5. 1754 v Jedlové, ženat před 1773 s Marií Heimer-Medard-Dardiovou. Jejich syn Martin nar. v Jedlové 30. 10. 1778 měl od Anny roz. Ďingešové syna Štěpána, nar. v Jedlové 13. 12. 1813 a tento od Marie roz. Bucsoličové syna Antonína, nar. 13. 2. 1856 v Čekliši. Ten býval časem v Zakopaném na Krakovsku, jsa ženat od 24. 8. 1881 (Zakopané) s Klárou Gerdessenovou z Hlivic ze Slezska. Jejich synové byli Hugo, František, Ludvík, Pavel a Bruno S., z nichž poslední nar. 14. 4. 1886 v Zakopaném, ženat s Eliškou Schmidtovou, žije ve Vídni a má potomstvo: syna Bedřicha Pavla, nar. 3. 4. 1932, a dvě dcery. Veškeré členové této pošlosti, počínaje od Štěpána rozeného 1754 v Jedlové, nebyli si svého zemanského znaku a původu vědomi, až do sestavení podrobné rodinné kroniky autorem.

Uvedli jsme jen čtyři případy zapomenutí původu. Vladického původu jsou také na Moravě žijící Holubové, kdysi svobodníci ve Zhoři. Právě tak jako ve Vídni žijící Kozičové, potomci kdysi mocných zemanů Kozičů ze Zemanského Podhradí, a slezští Tlukové z Tošonovic, na které jsem již kdysi krátce upozornil.¹⁶⁾ Sem patří také rovněž v zapomenutí upadlé rody Věřických Korčáků a Gregorovičů, o kterých snad jindy.

¹⁶⁾ Pilnáček, Staromor. rodové.

Václav Bartůnek: Pražský arcibiskup Karel Lamberk (1606-1612) ve víru starostí a společenských závazků. (Dokončení)

Starost o dobrou pověst katolického kněžstva projevil Ladislav st. ze Vchynic, oznamuje Lamberkovi, že po příjezdu do Teplic spatřil duchovní osobu, Vítu Schwarce, bývalého kaplana v Mostu, který prý se podivně choval. Aby se mu nestalo od lidí nějakého příkrojí, měl ho arcibiskup dát dopravit do některého bezpečného místa, kde by byl jako v útulku ochráněn.¹⁴⁾ Zcela zvláštní žádost přednášel arcibiskupovi zemský vicesoudce Kába z Rybňan, který jakoby ho jí obviňoval ze škod způsobených v Praze Pasovskými. Utrpěl prý za nepokoju velikou škodu a vojáci mu prý pobrali několik koní. Žádal v náhradu za koně z arcibiskupovy stáje.¹⁵⁾

S kardinálem Dietrichsteinem byl arcibiskup patrně spřízněn pro sňatek Zikmunda Lamberka s Johanou Dietrichsteinovou. Když mu zemřela matka Markéta, rozená de Cordona, ze španě-

ského vévodského rodu, spřízněného s královským, projevoval kardinálovi svůj smutek a účast nad její ztrátou slovy procitěnými, ujišťuje ho, že zesnulá »propter cultum Dei singularem« se jistě těší věčné slávě.¹⁶⁾

¹⁴⁾ E. 17. V. 1609 s. 452. Ke svatbě určil tehdy císař Rudolf Karla, právě jmenovaného pražského arcibiskupa, svým zástupcem a pověřil ho předáním svatebního daru, stříbrné stolní soupravy. (Knih. kan. strahovské DK V. 11. 538 dto 4. II. 1607.) Projevem náklonnosti kardinála Dietrichsteina k Lanberkovi bylo jeho jmenování olomouckým kanovníkem. Arcibiskupa tato pozornost ani zvlášť nepotěšila. Kardinál ho již dříve nějak vyznamenal a proto přijal jeho novou pozornost s překvapením. Před nastoupením fakési cesty psal stručný poděkovací list, slíbujíc, že později napiše obšírně. (R. 22. XII. 1609 č. 55, E. 31. XII. 1609 s. 713.) Když dostal jmenovací dekret od kardinála teprve v únoru nastávajícího roku, prosil, aby mu obstaral i dispens k přijetí nové hodnosti, neboť bez papežského dovolení jako arcibiskup by nemohl jmenování přijmout. (E. 10. II. 1610 s. 129.) Dispens papeže Pavla V. dostal teprve v červenci r. 1610. (Archiv metrop. kapit. LXI. 28.) Do Olomouce ani nejezd. Administraci kanonikátu pověřil kněze Julia, svého prokurátora. Prosil za jeho blahovolné přijetí kardinálem. (E. 1610, 330.)

¹⁵⁾ R. 10. VII. 1611 č. 37. Doporučující list na univerzitu v Perugii dal arcibiskup Benešovi Lukavskému z Lukavic a na Zámrsku, touže »při vzácnosti kněžských povolání také takovými lidmi rozhojniti slávu Boží«. (E. 12. XI. 1607.)

¹⁶⁾ R. 19. VIII. 1611 č. 5.

Bamberský biskup Godfried se obrátil na arcibiskupa jen jednou a to v příčině svého právního poradce Ditricha Schmulze, který býval jeho zástupcem na zemském soudě. Právník si hodlal v Praze, nejspíše u dvora, najít nějaké výhodnější místo a do té doby mu měl arcibiskup poskytnout zdarma stravu a byt.¹⁷⁾ Za hmotných poměrů Lamberkových jak jsou známy, nežádal na něm biskup málo.

Z blahopřání ke konsekraci známý würzburgský biskup Julius udržoval od té doby také s Lamberkem písemné styky. Ještě v r. 1611 přál k Novému roku a použil té příležitosti, aby Lamberkovi poděkoval za všechny dosavadní úsluhy prokázány jeho vyslancům nejen od něho, ale i od jeho bratra. Čeká na příležitost, kdy se bude moci za všechny dosavadní úsluhy odměnit.

Jediný opravdový přítel Lamberkův byl již známý biskup Wolfgang Hausen v Řezně. Pražského arcibiskupa skutečně miloval. Od něho nejen přijímal všechny jeho stesky a žádosti o radu, ale i sám se mu svěřoval se svými pastoračními starostmi a obtížemi, žádaje od něho nejednou informaci a pomoc v podobě intervencí nebo instrukcí, které si měl Karel Lamberk vyžádat od svého bratra císařského rady Zikmunda. Po písemném velmi častém styku, vyvolaném potřebou informací a přímluv před konsekrací, pokračovala korespondence skoro pravidelně. Ještě přední si stěžoval biskup Lamberkovi v r. 1607 na pohoršení, která dala abatyše kláštera v Obermünsteru a kterou nemohl odstranit, protože měla císařské imenování. Jeho diecése hraničí na Chebsku s diecéší Lamberkovou a proto ho zajímají náboženské poměry v Čechách.¹⁸⁾ Konsekrace se nezúčastnil pro nákazu, která prý nedovoluje, iak se doslechl, ani cestovat do Prahy, ani z Prahy. Vyhádřil svou lítost nad tím, že tam nemá ani známého, kterého by ustanovil při slavnosti svém zástupcem. Kdyby mu bylo možno se radostného obřadu zúčastnit, přijel by prý ne jako biskup řezenský, ale iako kanovník konstantský.¹⁹⁾ Lamberka dojala tak veliká pozornost biskupa, který byl věkově jistě starší než on, a proto projevil pro jeho obavy před cestou plné pochopení a napsal, že nebylo třeba se tak obřadně omlouvat. Děkoval za projevenou dobrou vůli. Doporučeného mladého šlechtice, kterého mu biskup poslal, ponechal při svém dvoře ien několik dní a potom jej poslal svému bratru Zikmundovi. Tažo pozoruhodnou událost biskupovi sděloval, že brunšvický vévoda Jindřich Julius byl přito-

¹⁷⁾ D. 73/III. 366 dto 12. II. 1610.

¹⁸⁾ R. 11. I. 1608 č. 1. R. 8. VII. 1607 č. 8... »wie es jetztiger Zeit daselbst mit der Religion beschaffen, wie man die Sachen angreifen möchte.... Nejasný je koncept, který by nasvědčoval o jakýchsi stycích s arcibiskupem ostřihomským. Obsahuje gratulaci ke imenování arcibiskupa Františka Forgače kardinálem 11. XII. 1608. Je však podepsán Jiřím Zikmundem Lamberkem, bratrem arcibiskupa pražského. (E, 28. XII. 1607.)

¹⁹⁾ R. 23. IX. 1607 č. 19.

men »publice doch nicht geladen« celé konsekraci a postup všech obřadů si prý napsal.²⁰⁾ V listopadovém listě píše biskup skoro výlučně o abatyši Obermünsteru, kde byly vychovávány mladé šlechtičny, jimž abatyše pohoršlivým životem dávala špatný příklad. Biskup by rád trestně zasahl, ale nemohl, protože patrně kromě šlechtického původu měla abatyše ochránce a jak již dříve uvedl, i císařské ustanovení. Tím se biskup Wolfgang dostal do trapné kolise. Jako dobrý pastýř se cítil povinen zasáhnout, neboť případ se stal veřejným tajemstvím a on, »loci ordinarius«, vyslechl již mnohou posměšnou poznámku »von Luterisch als auch catholischen Personen«. Prosil Lamberka, aby prostřednictvím svého bratra, císařského rady Zikmunda, vyzvěděl, iak se o případu soudí u dvora a jaký je jeho osobní názor na věc.²¹⁾

Ohledně domu řádu německých rytířů v Chebu dopisoval biskup Wolfgang nejen císaři, kanceléri království českého a papežskému nunciovi, nýbrž i Lamberkovi, kterého o všech svých zákrucích informoval, spoléhaje na jeho radu i informace, které mohl podle jeho přesvědčení, jako arcipastýř sídlící v blízkosti dvora, mít. Řád německých rytířů prodal podle zpráv biskupových dům se vším příslušenstvím a hlavně také s právem patronátu nad farním kostelem za 60 tisíc zl. místní městské radě a žádal císaře za schválení transakce. Biskup Wolfgang jako místní ordinář dobře vyzporoval, že prodej kdysi církevního majetku, které mělo mnoho nekatolíků, napomáhal úpadku katolictví. Proto zmíněnými listy usiloval o to, aby císař, jako český král, byl prodej rytířům neschválil, nebo majetek zakoupil sám pro sebe i s patronátním právem nad farním kostelem. Domníval se, že tak nejen dosavadní katolíci zůstanou při své víře, nýbrž že bude i naděje na pozvolné získání nekatolíků církvi.²²⁾ Pražský arcibiskup skutečně ve věci podnikl nějakou intervenci. Biskup v pokračující korespondenci mu děkuje a vyprošuje si jeho »wolmainden Eyfer«. V záležitosti kláštera v Obermünsteru oznamuje, že se tam chystá na visitaci a další průběh aféry neopomine sdělit.²³⁾ Věc prodeje domu a patronátu nad farním kostelem sv. Martina v. Chebu se dostala do jednání. Pražský nuncius o ní referoval státnímu sekretáři kurie kardinálu Borghese a navrhoval pražského arcibiskupa jako informovaného za papežského komisaře při jednání.²⁴⁾ Tím nastal na čas v otázce prodeje majetku někdy církevního městské radě, promísené silně vlivy nekatolickými, klid. Do popředí vystupují daleko důležitější otázky rázu církevně

²⁰⁾ E. 1607 s. 99.

²¹⁾ R. 22. XI. 1607 č. 16.

²²⁾ R. 26. III. 1608 č. 98.

²³⁾ R. 5. IV. 1608 . 110.

²⁴⁾ M. Linhartová, l. c. II. 274... la città... Egra, la quale per il più è eretica... Venendo il caso non ho dubio che atto commisario a questo saria l'arcivescovo di Praga che del tutto è ben informato...«.

politického, v nichž si zase vyprošuje porady a útěchy Lamberk u řezeneského biskupa. List, který byl určen do Řezna počátkem července r. 1608, nese všechny známky arcibiskupova zneklidnění nad vývojem událostí v Čechách. Domnívá, že byl tak vzrušen, že se rozmýšlel, zda bude vůbec psát. Posílal opis nějakého dokumentu, na nějž byl upozorněn »durch vertrauliche Personen«. Biskup jej měl až do úplného publikování chovat v naprosté tajnosti. Domnívá se, že plány v dokumentu obsažené způsobí nejen v Čechách, ale i jinde požár, který nebude možno ien tak uhasit.²⁵⁾ K utvoření přátelství mezi Karlem Lamberkem a řezeneským biskupem Hausenem měl posloužit dárek, který arcibiskup připravoval svému příteli ve formě pražského breviře a ostatků sv. Vojtěcha. Obojí žádal v kaligraficky psaném přípisu od metropolitní kapituly, dokládaje, že dárem bude poctěna i církev v Čechách, poněvadž úcta k zemskému patronu bude tak šířena i za zemskými hranicemi.²⁶⁾

Rok vydání Majestátu nachází pochopitelně svou odezvu v korespondenci obou církevních hodnostářů. V polovici února r. 1609 oznamuje Lamberk, že většina českých stavů připravuje velké náboženské změny. Ačkoli má naprostou důvěru v katolické přesvědčení panovníka, přece se někdy obává, že stálý styk s rebelantskými stavami by mohl »was selzames causirn«. Vyslovuje nevně odhodlání nepřipustit nic proti Bohu a jeho Církvi.²⁷⁾ Po desíti dnech vypravuje nový list, v němž děkuje za odpovědi na své předchozí a oznamuje, že zasedání sněmu nepřineslo žádného usnesení. Stavy chtějí míti augspurskou konfessi »per forza« poštvrzenou. Slibuje dodati další informace, pokud budou pro situaci rozhodující.²⁸⁾ V květnu již věděl více. Jeho dopis vyjadřuje resignaci »omni humano auxilio destituti recessimus ad divinum...«. Je přesvědčen, že situace se přiostřila tak, že náboženství katolické, nebudě-li vůbec vyhlazeno, dostane »ein starkh stoss«... »Wir spiren, dass Gott uns strafen will...«²⁹⁾

Po vydání Majestátu trvalo delší dobu než arcibiskup navázel další, vzrušujícími událostmi přerušený písemný stvk. Ke stručnému listu přidal pro okamžitou Wolfgangovou informaci opis Majestátu, abv sám posoudil, »co od protestantských stavů zdejších za hroznou resoluci psanou na potupu Boží a úplné vymýcení a vyhlazení náboženství katolického v království českém vykonáno...«. Domnívá se, že je sám ve velikém nebezpečí a že ho čeká Žebrácká hůl. Pro ten případ prosí Hausena v budoucnu o ochranu a podporu, kterou by se mohl aspoň utěsit.³⁰⁾ Wolfgang Hausen vyslovil podiv nad velikými úspěchy

protestantských stavů v Čechách a obavy, že ústupky poskytnuté Majestátem jsou nejen na výsměch »našemu starému katolickému náboženství«, ale otevírají brány dalším škodám. Konečně prohlašuje, že jest litovati nesvornosti »duchovenských stavů«, které za těchto pro Církev nebezpečných událostí, kdy nastalo »naufragium religionis«, nepodnikly ani nejmenší odpor proti útoku protestantů.³¹⁾ Lamberk sdílí obavy Hauseovy. Prorokuje, že požár, který vzplanul v Čechách, se samozřejmě přenese také do Říše »allzumal wir geistliche und catholische nichts darzutun«. O stavech se domnívá, že dostaly všechno, oč žádaly a přece nejsou spokojeny. Zmínkou o pouti ke sv. Wolfgangu mění směr písemné konverzace i thema, které oba delší dobu zaměstnávalo, a otevírá perspektivy na možné při té příležitosti osobní shledání a podrobné projednání všech ožehavých otázek, které oba stejnou měrou zaměstnávaly.³²⁾ Rázem byly všechny starosti zapomenuty. Řezeneský ordinář se radostně přidržel výhledky na možné setkání s milým přítelem, srdečně jej vítal a prosil jen o přibližné časové udání zájezdu do Řezna, aby si mohl včas rozvrhnout program biskupské visitace, na niž se právě chystal.³³⁾ Víme však, že pouť ke sv. Wolfgangu byla skoro o půl roku oddálena. Zatím se valily nové události korytem času a listy z Prahy je pečlivě oznamují do Řezna. Koncem července piše Lamberk, že čekal na vyjasnění situace, která by mu dovolila psati radostnější zprávy. Zatím je však den ode dne hůře. Situace směřuje k vyhubení všech duchovních nejen v Čechách, ale i ve Slezsku. Jak se snadno pochopí, bude to mít své důsledky i v Říši. Zmínil se také o obtížích, které mu působily úřady ve Slezsku, kde byla obstavena pozůstalost no zemřelém křižovnickém komandérovi a tím těžce pořušena arcibiskupova jurisdikce.³⁴⁾ Počátkem srpna poslal do Řezna přesný překlad Majestátu, který nazývá »Patent oder Lizenz Brief«. Katolíci, zvláště pak kněžstvo, má jím být zničeno a arcibiskupská jurisdikce umenšena. Posiluje sám sebe ujištěním v listě k biskupu Hausenovi vyjádřeným, že chce všecko v »nejvyšší trošlivosti a stálé naději v Boha snášet, protože Bůh jistě nedopustí, aby jeho Církev byla tak naprostě opuštěna«. Ačkoli stavové dostali tak velkou koncessi a slíbili, že po jejím obdržení propustí vojsko, přece tak neučinili. Lamberka to trápilo hlavně z toho důvodu, že vojsko zatěžovalo jeho špitální statky, čímž se jeho hmotné starosti ien stupňovaly.³⁵⁾ V témže listě oznamoval, že ho

²⁵⁾ E. 1. VII. 1608 s. 104.

²⁶⁾ Archiv metrop. kap. v Praze LXI. dto 25. IX. 1608.

²⁷⁾ E. 13. II. 1609 s. 327.

²⁸⁾ E. 23. II. 1609 s. 338.

²⁹⁾ E. 26. V. 1609 s. 476.

³⁰⁾ E. 29. VI. 1609 s. 512.

³¹⁾ R. 4. VII. 1609 č. 179.

³²⁾ R. 16. VII. 1609 s. 143.

³³⁾ E. 22. VII. 1609 s. 570.

³⁴⁾ E. 1. VIII. 1609 s. 577. V téže době doporučoval řezeneskému biskupovi Wolfgangu Adama de Rupe »commendatae indolis invenem«, který pocházel prý ze starobylé české baronské rodiny a právě přišel z Říma vysvěcen, aby mu poskytl expektation na některý kanonikát. (E. 1609 s. 574.)

čeká neodkladná cesta do Vratislavi v záležitosti tamější komendy. Cestu skutečně nastoupil a sice záhy po odeslání srpnového listu. Teprve po šesti nedělích navázal zase přerušenou korespondenci celkem stručným sdělením, že meškal mimo Prahu pět neděl. Cestu absolvoval zdrav, byl však »vystaven rozmanitým nepříjemnostem.« S úmyslem, projevit biskupovi svou lásku, opakoval, že čeká s určitostí císařské povolení k proponované návštěvě sv. Wolfganga, kterou, jak známo, hodlal spojit s návštěvou v Řezně.³⁶⁾ Povolení dostal, jak nasvědčuje list datovaný 2. října, ale nemohl je použít pro rozmanité neočekávané překážky. Prosí Hausena, aby mu změnu neměl za zlé, neboť stále má úmysl »ehist solche rais in effectum zu brinigen«. Co mu asi nejvíce změnilo program, naznačuje závěrečnou větou... »alle tag die katholischen Priester haufenweiss von ihren Pfarrern verstoßen werden...«³⁷⁾ Před Lamberkovou návštěvou hostil Hausen jeho švagra Jana Bapt. Betze, císařského válečného radu. Týž ho navštívil v jeho zámku ve Wörthu k jeho zámučku jen krátce, takže mu nemohl prokazovat, jak si přál, delší dobu pohostinství. V témež prosincovém listě oznamoval biskup své setkání s kurfürstem kolínským. Leccos s ním důvěrně projednával a výsledkem těchto hovorů byl dojem, že prostřednictvím kurfırsta by se mohlo katolické-

³⁶⁾ E. 12. IX. 1609 s. 611.

³⁷⁾ E. 22. X. 1609 s. 631. List psal v době, kdy pražský nuncius přijal poselství od bavorského vévody vedené Forstenhausenem, alarmujícím tak kuriu proti protestantské unii, která prý ohrožovala biskupství i kláštery. Šlo tehdy o vytvoření protiváhy v katolické lize.

mu náboženství mnoho prospěti. Končí list výzvou, aby arcibiskup ohlásil svůj příchod osm dní předem a sdělil, zda by chtěl přebývat za své návštěvy ve Wörthu nebo v Řezně³⁸⁾. Lamberk poděkoval za prokázanou laskavost příbuznému Janu Betzovi a vyslovil souhlas s Hausenovým názorem na pomoc, kterou by katolicismus mohl očekávat od kurfırsta. Přeje Nový rok a prosí, aby si biskup s jeho návštěvou nepřipouštěl mnoho starostí, tím spíše, že jistě ví, že je jeho poslušný synem a dlužným kaplanem. Ostatně se nemíní ani dlouho zdržovat.³⁹⁾ K návštěvě v Řezně skutečně došlo. Po ní v roce 1610 skoro naprostě ustala korespondence, nebo aspoň nebyla kopistou v kopiáři zapsána. Ze listů, pokud jaké napsány byly, nebylo mnoho, o tom podává svědec dopis datovaný až v září 1611. Lamberk v něm prosí svého otcovského přítele za odpustění, že tak málo píše. Přičinou toho jsou »widerwertigen zuestende«, které ho olupují o veškeren volný čas. Těší se tím, že biskupova láska zůstává s ním i s jeho proboštem Pontánem z Breitenberka, který byl nedávno v Řezně a pozíval biskupova vlídného pohostinství.⁴⁰⁾ Snad to byl poslední list, který arcibiskup do Řezna poslal. Biskup Hausen jistě pochopil, neboť měl, tuším, od Jiřího B. Pontána spolehlivé informace o zdravotním stavu pražského arcibiskupa, který už nesl břímě svého úřadu jen za součinnosti koadjutora.

³⁸⁾ R. 3. XII. 1609 č. 67. V Kolíně šlo nejspíše o arcibiskupa Arnošta Vittelsbacha.

³⁹⁾ E. 12. XII. 1609 s. 722.

⁴⁰⁾ E. 20. IX. 1611 č. 27,

Josef Švejda: Rodina Charvátská na Slánsku.

Jest málo selských rodin, které mohou souvisle sledovati své předky až do XVI. století. Rodopisné bádání ztruskotává většinou již kolem roku 1700, neboť matriky z počátku 17. století mají jen Slaný a Smečno, z druhé poloviny toho století jen několik far, a ostatní počínají většinou až po roce 1700. Gruntovní knihy dovedou nás zpravidla do 17. století, a kde jsou výjimečně zachovány z doby třicetiletou válkou, bývá 20ti až 30ileté přerušení v době válečné. Gruntovní knihy některých vesnic přišly při častých změnách vrchností po zapsání do nových urbářů a gruntovních knih jako nepotřebné k zničení. Podaří-li se nám sledovati některou rodinu až před třicetiletou válkou, dojdeme mnohdy k poznání, že užívané příjmení je od gruntu, a že vlastní rodové jméno nejstaršího předka bylo jiné. Zemědělská rada udělovala uznání za věrnost půdě těm rodinám, které nepřetržitě hospodaří na též gruntu 100, 150, 250 neb více let, ale takové případy byly vzácné. V některé obci nejí rodiny, jež by měla svůj grunt v majetku nepře-

tržitě 100 let. Ze starobylých selských rodin udrželi se na Slánsku Dúrasové, Charvátové, Vopršalové a Jakšové. O rodině Dúrasovské bylo pojednáno ve Slánském obzoru v roč. XXIX. a v trojčísle roč. L—LII. O rodině Charvátské pojednávám tuto.

Příjmení Charvát vykládá se jako jméno příslušníka kmene Charvátů, který byl usedlý v Podkrkonoší. I nedaleko Řípu jest stará ves Charvátky, pojmenovaná rovněž od příslušníků téhož kmene. Ve slovenštině užívá se dosud slovesa »charvati se« ve významu brániti se.

V. V. Tomek uvádí v Dějepise města Prahy příjmení Charvát k r. 1378, kdy Jakub Charvát koupil na Novém Městě Pražském hlavní část domu někdy Johla, zlatníka, s velikou zahradou proti dnešnímu Platýzu, a záhy ji rozdělil na 18 menších stavebních dílů (Charvátova ulice). Syn jeho Jan Charvát byl zvolen r. 1421 mezi 20 správců zemských a r. 1422 s bratrem Vaňkem za konšela. Získal dům německé rodiny Junkerů, který po jeho smrti připadl roku 1424 vdo-

vě Markétě. I mezi českou šlechtou nalézáme v 16. století Charváta. Připomíná se Jan Charvát z Berštejna (Bärensteina) na Bělošicích. Z toho rodu byla Anna, manželka Vojtěcha Pětipeského z Chyš a Egrberka na Libochovičkách, zemřela r. 1591. Několik let měl Vojtěch Pětipeský také Hnidousy.

V našem kraji se vyskytuje příjmení Charvát v první polovině 16. století. Roku 1536 koupila Anna Charvátka dům v Slaném na tak zvaném Kozím rynečku za 80 kop gr. mís. Dům zval se pak po ní Charvátovský a jeho držitelům bylo po něm přidáváno jméno Charvát. Zet' Anny Charvátky Tomáš Stříbrský zve se od roku 1547 také Tomáš Charvát. Roku 1582 kšaftovala o tom domu Marta Havlíčka jinak Charvátka. I pozdější držitel, syn Ondřeje Svícníka, zaměstnáním řezník, zve se Václav Charvát. Roku 1606 prodal dům Matěji Venhostovi. Pak nacházíme v Slaném kol. r. 1700 varhaníka Petra Pavla Charváta. Matka piaristického profesora Prokopa Dvorského, narozeného r. 1807 v Slaném, byla rozená Charvátová.

V Želenicích se připomíná grunt Charvátovský r. 1540, kdy na něm koupila bratřina literátská 122 kop gruntovních peněz za 90 kop gr. mís. Roku 1544 kladl jí Valentin Charvátek 15 kop gr. ročních peněz. Držitel toho gruntu připomíná se r. 1533 při obecních soudech bez udání křestního jména:

Charvát položil Chmelíkovi 12 kop, zůstáva 2 kopy; též otci svému dá 4 kopy. Položil mu troje peníze bez zápisu, vyplnil 16 kop a má mu ještě 12 kop mís. položiti.

Zemřel však několik let po tom, neboť as roku 1558 provdala se jeho vdova podruhé. Dovídáme se o tom z tohoto zápisu v zádušní knize želenické:

Leta 1560 Tůma, starý rychtář v Želenicích, oznámil před čtyřmi lavicemi soudu zahájeného, že jest Havla, syna Marka Košťaty z Hobšovic, do statku sobě za zetě přijal, davši jemu dceru svou k stavu manželskému. Přijímaje jeho na třetinu statku svého, který má nebo mítí může, a slibujíce jemu je vyplnit i dáti. A Marek, otec téhož Havla, proti tomu připověděl jest vyplnit i dáti pod roky z práce rukou svých po synu 30 kop mís. Tůmovi, jakož se týž přiznal, že hned při smlouvách od něho přijal 10 kop a odtud v rok 4 kopy a hned tu při soudě přiznal se, že jest opět přijal 4 kopy, a odtud v rok má mu položiti 4 kopy a tak každého roku po 4 kopách až do vyplnění pozůstávajících 12 kop.

Marek Košťata brzo zemřel a r. 1562 kladl peníze Havlův bratr Marek. Hospodaření Havlova na gruntě želenickém vedlo k některým neshodám se starým hospodářem Tůmou. Svědčí o tom zápis z r. 1566:

Předkem Tůmu, starého rychtáře, s Havlem zetěm smluvili, aby on Havel statek opatroval a hospodářem dobrým byl a zbytečně v krčmě knovízské nebýval, a jeho, Tůmu, tchána svého,

sobě jako starého člověka vážic, ve cti měl a opatroval a každou neděli jemu 4 gr. mís. na potřeby dával. A Tůma obilí holubům a chleba psům nenáležitě aby nesypal a nedával.

Tůma snad do roka zemřel a odkázal vnuku svému Jiříkovi na gruntě 40 kop, jež měl Havel pastorkovi svému ročně skládati. Roku 1567 nepoložil pro něj 3 kopy a měl pro to v radě státi. Po příchodu do Želenic byl nazýván po gruntě Charvát a na jeho rodové jméno Košťata se zapomínalo.

Léta 1564 ve čtvrtek oktáv slavné památky Těla a krve Krista Pána za rychtáře vystaven Havel Charvát jinak Košťata a na to závazek přijal.

Hodnost rychtářskou zastával po několika roků, a byl později znán jenom Charvát. S gruntem Charvátovským byl spojen grunt někdy Kohoutovský, neboť původně bývalo v Želenicích 14 gruntů místo pozdějsích dvanácti. Když zemřel v Hobšovicích jeho bratr Marek, dostal Havel z rodného gruntu ještě 10 kop a nastupující synovec Klíma mu měl odpustiti ještě nějaké vyplácené obilí. V seznamu z r. 1571 je v Želenicích zapsáno:

Charvát má syna Vítá a dvě vnoučátek — Matěje a Dúru, jsou malí.

V seznamu z r. 1579 je u gruntu uvedeno:

Havel Charvát, Vít, jeho děti Matěj, Dúra, Mariana, Mandelina.

Téhož roku odkázala Anna, manželka Jakuba Bracha v Žižicích, záduši želenickému na gruntě Charvátovském ze své spravedlnosti 10 kop a krávu. Roku 1566 byl rychtář želenický (Havel) s Vitem Syslem odtud rukojmím za Ondřeje, syna Havla Zemana z Humen. Po smrti Havlově hospodařil na Charvátovském gruntu v Želenicích Vít Charvát. V r. 1598 byl již mrtev a hospodařila vdova, která toho roku předala grunt staršímu synovi Matějovi Charvátovi. Jest o tom tento zápis:

V pondělí den Mistra Jana a Mistra Jeronyma leta 1598 řacován statek v Želenicích, Charvátovský od rychtářův a přísežných k tomu dozdaných s tímto příslušenstvím:

Pět krav dojních zádušních, šestá jalovička.

Dvě klisny, dva valaši.

Dvanácte ovcí.

Jedenácte kusův svinského dobytka.

Sedmero housat, osmá stará husa.

Dvanácte slepic, třináctý kohout.

Vůz hnojný, žebřiny.

Dva pluhy, hák, brány.

Dědiny osm a dvacet kop záhonův.

Na zimu setého žita 28 str. (Žita zasé nebude z semena.)

Pšenice půl osmnácta strychův. (Ta je dobrá.)

Ječmene půl osma strychův.

Ovsu sedmnácte strychův.

Hráchu dva strychy a věrtele.

Pohanky dva věrtele.

Zelí sázeného a jiného vařiva spotřeba.

Šacován v 700 kopách, závdavku 200 kop, ročně klásti po 15 kopách míš. Jsou k tomu čtyři dcery: Anna, ta se na Drnov dostala, dána jí výprava jak náleží a kráva. Druhá v Želenicích, má ji Komonička, Dorota, Doma jest Mariana a Mandelina. Synové dva, Matěj a Jakub, matka sedmá. Rozvržení podílů není uvedeno. Matka vyhradila si vládu na gruntě do smrti.

Srovnáváme-li počet dětí, uvedený při postupu gruntu se seznamem z r. 1579, vidíme, že děti Anna a Jakub narodily se po tomto roce. Roku 1599 byla Mandalena, Vítá Charváta dcera, k žádosti pana Ladislava Žejdlice z Šenfeldu a na Zvolenevši propuštěna z poddanosti a dána za manželku Voráčkovému synu (Václavovi do Podlešína). Roku 1600 je zapsáno, že Mariana, Vítá Charváta dcera ze vsi Želenic, dána za manželku Mikulášovi, synu Martina Brandýského ze vsi Třebíze a propuštěna k žádosti pántů prelatů, z poddanství se vší spravedlností. R. 1605 platil Matěj Charvát berně, sbírek a na výpravu knechtův vojenských 7 kop 17 gr 2 den., a připočteme-li běžný roční úrok 5 kop 39 gr 4 den., odvedl toho roku na dávkách 12 kop 56 gr 6 den. K tomu musel ještě složiti svým sourozencům 15 kop gruntovních peněz, jak se zavázal při převzetí gruntu. Roku 1611 vyhořel s několika jinými grunty želenickými také grunt Charvátský. Matěj jej as postavil znova, ale tím se zadlžil. Znechucen hospodařením postoupil grunt v přejímací ceně 700 kop gr mladšímu bratru Jakubovi Charvátnovi. Stalo se r. 1612, ale v registrech je psáno 1615. Místo závdavku zaplatil Jakub za bratra 373 kopy 30 gr dluhů (25 kop záduší a 6 kop za obilí po 2 kopách ročně). Do r. 1623 splatil 90 kop gruntovních peněz, a plati dál do r. 1633, kdy měl ještě doplacet Dorotě Hluché v Netovicích 101 kopu. (Provídala se tam as jako vdova po Komoničkovi). Pak však přišla pohroma na Želenice. Od r. 1641 byla celá ves vypálená a pustá, některé grunty však již několik let před tím. Ves zůstala ve zříceninách do konce třicetileté války. Pak se teprve pomalu osazovala.

Jako první osazoval se roku 1650 největší grunt Důrasovský. Starý hospodář Tomáš Důras se však nevrátil, ale zůstal v Netovicích, kde jej vrchnost usadila r. 1641. Do Želenic poslal syna Jana Důrasy, kterému jistě z gruntu netovického vydavně pomáhal potahy i semeny. Kam zapadl po vypálení gruntu Jakub Charvát, nevíme. Bezpečně víme, že válku třicetiletou přežil jeho syn Jan Charvát. Ale na otcovský grunt v Želenicích se také nevrátil, ač se k němu hlásil. Byl usazen po třicetileté válce v Hůmnech na gruntu Touškovském, dnešní čís. pop. 1. Teprve když dospěl jeho syn Tomáš Charvát, pomohl mu znožbu vybudovati grunt želenický a r. 1676 jej tam usadil jako hospodáře.

Tomáš Charvát převzal grunt jen na doplacení váznoucích 101 kop nedoplatených gruntov-

ních peněz. Ty mu dědička Anny Vavrýnové Lidmila prodala za 33 kopy, a tak měl již r. 1679 grunt očistěný a zaplacený. Zemřel as r. 1690 a pozůstalá vdova Alžběta se provídala podruhé za Václava Valentu, který ujal grunt za 425 kop gr. Za pět krav zádušních si sražil z ceny 25 kop a za podíl manželky 100 kop. Stejně podíly měly i děti Tomáš, Ondřej a Anna. V Tereziánském katastru uvádí se k r. 1715 jako hospodyně na gruntě Alžběta Valentová. Podle toho byla podruhé vdovou. Měla ve 12 kusech 125 strychů polí.

Roku 1718 předala grunt synu Ondřejovi Charvátovi v ceně 425 kop. míš. Ten zemřel bez zanechání dědiců a pozůstalá vdova předala roku 1752 grunt příbuznému (synovci) zesnulého manžela Matějovi Charvátovi za starou odhadní cenu 425 kop. Grunt dostal při číslování r. 1771 popisné číslo 18. Kateřina, pozůstalá vdova po Matějovi, postoupila jej r. 1791 synu Františkovi Charvátovi. Bratr Jiří a sestra Alžběta, vdaná za Jakuba Böhma v Holousích, dostali po 98 kopách 45 gr. podílu. Alžběta měla ještě do smrti k užívání 4½ str. pole u Holous za poskytnutou půjčku na daně. Za nového hospodáře Františka Charvátu rostly od r. 1808 knihované dluhy, až r. 1819 pro pohledávku 3400 zl. Antonína Fehrnicha ze Slaného dán byl statek do exekuční dražby a vyšel z rodiny. Koupil jej za 6800 zl. Jan Kytka a postoupil jej hned majoru Antonínu baronu Bohtšovi z Otošic. Z konkursní podstaty po něm koupila za cenu 4385 zl. Marie Ulrichová v r. 1838. Pak měnil rychle držitele a stoupal v ceně. Dnes hospodaří tu rodina Kozlova.

Vedoucí úloha rodová přešla po Jakubovi Charvátovi na syna Jana Charváta, který měl jedinou dceru Dorotu Touškové na největším gruntu humenském, a tento grunt si ji pak v budoucnosti uchoval. Knihovně ujal Jan Charvát grunt teprve po smrti tchyně Doroty Touškové roku 1674, ač již dlouhá leta před tím na gruntu k ruce a užitku své tchyně hospodařil. Z manželství s Kateřinou Touškovou byly děti: Tomáš, který dostal znova vybudovaný statek Charvátský v Želenicích, Kateřina, vdaná za Václava Vozába, která dostala statek Chmelíkovský v Humnech (čís. pop. 3), Dorota vdaná v Třebusicích, Barbora vdaná za mlynáře Hrázského Václava Slavíka, Alžběta vdaná za kováře Václava Dvořáka v Humnech, Jan, který byl řezníkem na krčmě patřící ke gruntu v Humnech, již pak vzal od bratra na místě podílu, a Václav, nástupce na gruntu. Jan Charvát ovdověl někdy r. 1675 a oženil se podruhé zase s Kateřinou. Při jeho smrti dne 30. ledna 1690 byly z druhého manželství děti: Čtrnáctiletá Kateřina, dvanáctiletá Anna, desetiletý Tomáš a sedmiletý Matěj. Kromě prvních dvou dětí vybytých grunty, měly ostatní z Charvátského gruntu humenského podílu po 196 kopách míš. Sedm dětí z prvého manželství dostávalo ještě k odkazu báby Dorothy po volu.

Václav Charvát ujal grunt odhadnutý na 1542 kop 51 gr 3 denáry či v zlatové měně za 1800 zl. a přejímal na něm 6 koní, 2 hříbata, 3 krávy, 2 voly 4leté, býka k chovu, 2 jalovice, býčka ročního, 17 ovcí, 15 jehňat, 4 svině plemenné, 4 prasata půletní, 7 odstávčat, 3 husy, 1 krůtu, 14 slepic atd. Něco obilí bylo v zrně, většina dosud ve slámě — počet mandelů jest v zápisu uváděn. Jak bylo zmíněno, patřila ke gruntu krčma s řeznickým krámem, kovárna a poustka pro podruhy. Václav Charvát byl tříkráte ženat. Pryá manželka Mandalena zemřela 30. července 1716. Oženil se podruhé 26. ledna 1718 s Kateřinou Doražkovou a po její smrti po porodu potřetí dne 10. října 1720 s Barborkou Zoubkovou. Po jeho smrti ujal r. 1744 grunt syn František Charvát v ceně 1440 kop. Podíly byly po 186 kopách: vdově Barboře, Kateřině vdané za Matěje Dúrasa (na čís. pop. 6 ve Pcherách), Anně vdané Novákové v Honicích, po Barboře manželu Františkovi Fingerhutovi, Mařeně dosud nevybyté a Františkovi, nastupujícímu hospodáři. František Charvát zemřel r. 1772 za moru v Praze a brzo po něm i manželka Kateřina. Protože nejmladší syn Josef byl dán na studie, ustanovila před svou smrtí za hospodáře prostředního syna Františka, který ujal statek za starý odhad 1440 kop. Vzal si za manželku mladou vdovu po Matěji Dursově z Humen (čís. pop. 5), rozenou Sukovou ze Svrkyně. Starých nápadů bylo 800 kop 28 gr 4½ den. Nové podíly byly po 100 kopách a patřily: Janovi, Kateřině vdané Vozábové, Terezii vdané Barochové, Anně vdané do Mšece, nastupujícímu hospodáři Františkovi a Josefově na studiích. Po smrti Josefa Charváta, duchovního v řádu Karmelitánů ve Štýrsku, byl jeho podíl r. 1780 rozdělen pěti zbylým sourozencům.

Roku 1809 předal František Charvát grunt synu Matějovi Charvátovi a manželce Kateřině roz. Novákové z Ouholiček, jež sem přinesla 8000 zl věnem. Starých nápadů bylo 616 kop 39 gr 3¾ den. Sourozencům Josefově, Františkovi do Lužce, Antonínovi a Marii Vískové měl dát k obdrženému vybytí po 1000 zl., svobodné sestře Kateřině 4000 zl. a odstupujícím rodičům 1000 zl. U gruntu bylo vyměřeno 104 jitra 1504 čtv. s. polí, 13 jiter 658 čtv. s. luk a zahrad. Kontribuce se platilo 138 zl — kr 4 den., vrchnosti 8 zl. 10 kr úroku k sv. Jiří a stejně tolik k sv. Havlu, vánočního platu 18 kr 4 den. — 7 kr za jeden robotní den, za 8 starých slepic též po 7 kr čili 56 kr. Robotní povinnost činila týdně 3 dny párem koní po celý rok, a pěší roboty též 3 dny týdně v době od sv. Jana Křtitele do sv. Václava za náhradu 1½ libry chleba pracující osobě. Faráři pchorskému byl podle vyšetření krajského úřadu z r. 1807 odváděn desátek obilný po 1 strychu 3 větrlicích žita a pšenice, a jménem letníku 3 kr z krávy březi a 1½ kr z každé jáloyé. V době žní měl držitel toho gruntu také povinnost vykonati faráři za stravu 8 dní potažité roboty. Odstupující hospodář za-

nechával synovi 2 koně, 3 krávy, 1 jalovici, 15 ovcí atd. Vymínil si s manželkou obzvláštní teply pokojný byt, stravu při stole hospodářově a na přilepšení něco obilí v zrně. Kdyby se stravou nemohli být spokojeni, měli dostávat obilí v zrně dvojnásob. Na požádání měl je hospodář dát dovezti na pár hodin cesty. Kdyby na místě Matěje Charváta jiný hospodář na grunt přišel, měli k výminku dostávat ještě ročně 50 zl na oděv.

Roku 1849 přejal grunt od matky Kateřiny Charvátové syn Josef Charvát, který byl úředníkem v Praze, protože za hospodáře určený bratr zemřel. Převzal statek s manželkou Amalií, která přinesla věnem 4000 zl. Bývalou kovárnou se zahrádou si matka ponechala, takže při gruntu zůstaly jen dva domky pro čeleď — čp. 19 a 22. Krátce před předáním gruntu vyhořely stodoly a ovčín, takže nový hospodář musel hned stavěti. Sestry byly vybyty: Kateřina byla vdána za Šeflá, Emilie za Cífku, Anna za Bauera a Marie za Chodounského. Ty měly pak ještě podíly po matce z bývalé kovárny (čp. 20).

Roku 1877 ujímal grunt dosti zadlužený v ceně 25.925 zl syn Vladimír Charvát, který býval dříve hospodářským úředníkem. Manželka Karolina roz. Košáková z Velké Mořiny měla na statku pojištěno 15.000 zl. svého věna. Bratr hospodářů Zdeněk Charvát byl vybyt penězi, ale brzo zemřel. Nový hospodář vybavil grunt z dluhů, zvelebil jej a příkoupením pozemků zvětšil. Početné děti byly před jeho smrtí dobře zaopatřeny. Syn Bedřich dostal statek koupený v Knovizi čp. 15, Ing. Vladimír byl ve službách železničních, Karel profesorem v Slaném, dcera Olga vdána za vrch. finančního radu Kozmu, Otylie za Dr. Ing. Srbka, prof. brn. techniky, Milada za vrch. stav. řadu u Zem. výboru v Praze Jirásku, a Pavla za Ing. Zimmera v Kladně. Roku 1917 dostal polovinu statku nejmladší syn Zdeněk Charvát a druhou polovinu r. 1921 jeho manželka Marie roz. Škutchanová ze Žižic. Z manželství jsou děti Zdeněk a Vladimíra.

Rodinné spojení Charvátů jest prokázáno až do 16. století. V článku nejednalo se mi o rodové podrobnosti (narození, sňatky, úmrtí), nýbrž o průkaz nepřetržitého držení gruntu želenického do 1819 a humenského od r. 1674 do dnešního dne. Data dle matriky jest možno sledovati od r. 1703 dle matriční knihy II. ve Pcherách. První kniha založená as 1660 byla zničena — prý požárem. Touškové se na humenském gruntu připomínají již r. 1524. Ale r. 1589 se sem přiženil Jan Šťastný (z čp. 5) a přijal jméno Toušek, takže manželka Jana Charváta nebyla již z původní rodiny Toušků (jen po přeslici). Sledujeme-li prve zprávy o Charvátovském gruntu v Želenicích, vzniká tu pochybnost u Vítka Charváta. Byl-li synem Havla Charváta jinak Košťaty, mají potomci jméno po gruntu. Je-li v zápisu r. 1571 chyba a mělo snad být pastorek, pak by mohli být z původního rodu Charvátovského.

Vít nemohl být z manželství Havela s vdovou Charvátovou, protože musel být narozen již někdy v letech čtyřicátých, a Havel se příženil r. 1558. Mohl však být z jejího prvého manželství. Ale je zmínka jen o pastorku Jiříkovi, jemuž děd odkázal 40 kop. Byl snad druhý již určen za dědice gruntu? Když byl Vít synem Havlovým, pak se Havel do Želenic příženil jako vdovec. Pochybnost tato zůstane a nerozrešena, neboť selské manuály král. města Slaného nejsou zachovány, matrik tehdy nebylo a jinde rozluštění nenajdeme. O rodu Dúrasovském přesně víme, že předek jmenoval se Jakub Myslík, a že přejal jméno od gruntu Dúrasovského, který roku 1567 od Doroty Dúrasky koupil. Syn Dúrasa Kylián Dúras odložil náopak v Slaném jméno Dúras a po manželce Kateřině Šafránkové jmenoval se od r. 1577 jenom Kylián Šafránek. Také slavný primas slánský Václav Hanžburský jmenoval se rodovým jménem Václav Trnka a příjmení Hanžburský přijal od domu, který vý-

ženil s manželkou Annou ovdovělou Skálovou a roz. Hanžburskou. Takové změny příjmení byly při neustálenosti rodových jmen v 16. století zcela obvyklým zjevem. V Želenicích koupil roku 1565 Petr Veselý z Lužice grunt Komoničkovský a žil a umřel jako Petr Komonička.

Poněvadž nešlo mi o rodopis, nesledoval jsem také pobočné větve. Pokud je mi známo, koupil r. 1651 Jan Charvát za 300 kop gr grunt někdy Adamovský V Lotouši, který před válkou býval céněn na 1000 kóp. Počátkem 18. století objevuje se Martin Charvát na gruntě Řezáčovském v Třebusicích, jiný v Bockově, počátkem 19. stol. Jakub Charvát na chalupě ve Štěpanově. Roku 1816 utrpěl požárem škodu přes 1300 zl. Kol r. 1850 byl Josef Charvát lesním hajným v Kladně, kde se potomci dosud udrželi.

(Použito výpisů z měst. archivu slánského a gruntovních knih od r. 1615).

Ján Muk: Z kroniky rodu Klavíkova a Zátkova.

(K 100. výročí narození Dr. Aug. Zátky 27. července 1847.)
Pokračování.

Pravnuci Matouše Zátky.
(III. budějovická generace.)

a) Rodina Dra Augusta Zátky:

Nejstarší syn Hynka Zátky Dr. Ferdinand Zátko zemřel bez potomků.

Dr. August Zátko se svou chotí Janou rozenou Klavíkovou pak měl 3 dítky:

Nejstarší z nich je Olga, narodila se 19. dubna 1879; pro účast, s jakou v rodině Dr. Aug. Zátky její členové sledovali práci otcovu, je jistě zajímavým svědectvím, že jeho dcera Olga 16. ledna 1898 mluvila i na voličské schůzi.⁸³⁾

Olga Zátková provdala se 30. dubna 1898 za pražského advokáta JUDr. Jindřicha Rychlíka (nar. 12. září 1863 v Dašicích), předsedu Česko-slovenské Jednoty, a po jeho smrti (9. října 1909 ve Veleslavíně) po druhé 18. dubna 1916 za profesora české techniky architekta Antonína Balšánka, autora staveb obecního domu, musea města Prahy a j. (Narozen 6. dubna 1865 v Č. Brodě, zesnul 22. února 1921 ve Veleslavíně). Z prvního manželství Olgy Zátkové narodil se syn Vlastislav Rychlík 1. července 1899, zemřel však již 30. srpna 1899. Olga Balšáková byla zvláště horlivě činná ve spolku »Domov pro děti opuštěné a ošřelé«, jehož je nyní předsedkyní.⁸⁴⁾

⁸³⁾ R. Strnad: Projevy Dr. Aug. Zátky, str. 72.

⁸⁴⁾ O Ing. A. Balšákovovi Ottův Naučný Slovník XXVII. str. 83–84. Pozůstalost jeho je v Technickém muzeu pražském. Prof. Antonín Balšánek odkázal svůj dům čp. 596, v Praze III. (Ujezd č. 9.) spolku Svatobor. Na tomto domě byla dne 18. října 1936 odhalena pomětní deska prof. Antonínu Balšákovovi zbudovaná spolkem Svatobor.

Druhou dcerou Dr. Augusta Zátky je Bohumila, narozená 13. prosince 1883. Byla provdána 26. července 1902 za setníka Julia Kuberta, syna lékárníka z Rokycan, jenž zemřel 6. prosince 1907. Působil též v Jindřichově Hradci. Z tohoto manželství pochází:

1. MUDr. Eva Kubertová (nar. 8. prosince 1903), jež se provdala za MUDr. Hilara Špičku, 13. ledna 1939 narodil se jim synáček Daniel August, Diana (nar. 16. 11. 1940) a Hilar (nar. 22. 1. 1943). MUDr. Eva Kubertová-Špičková vynikla jako odborná lékařka plastické chirurgie, jež upozornila na sebe i přednáškami na mezinárodních kongresech.

2. Ing. JUDr. Julius Kubert, narozený 18. října 1907 v Praze, je nyní ředitelem Všeobecného družstevního svazu v Praze. Od dubna 1941, kdy byl gestapem zatčen pro poskytnutí útulku později i popravenému Dru. Procházkovi, byl ve vazbě, zprvu na Pankráci, pak v koncentračním táboru v Mauthausenu, a to až do skončení války.

Bohumila Kubertová uplatnila se i v české literatuře jako překladatelka anglických knih: J. Galsworthy: Sága z rodu Forsytů, B. Shaw: Zdravý smysl obecní politiky a James Harvey Robinson: Vývoj lidské mysli. Žije nyní v Praze XVI.

Jediným synem Dra Augusta Zátky a dědicem jeho jména je JUDr. Vlastislav Zátko. Narodil se v Č. Budějovicích v Husové tř. č. 223/II. dne 26. června 1887 a vystudoval práva, založil si advokátní kancelář a přijal i rodinnou tradici nezištěné práce, jejíž plody předeším okusila českobudějovická Záložna a Museum.

Budějovická záložna našla v něm již třetího representanta ze Zátkova rodu, stejně v Besedě. Dr. Vlastislav Zátka byl od r. 1937 i předsedou tohoto historického spolku budějovického, od roku 1936 zasedal v městském zastupitelstvu, hlavně však budějovické museum získalo v něm neocenitelného předsedu. V rodinných podnicích zastával JUDr. Vlastislav Zátka funkci místopředsedy závodů Dr.-F. Zátka, akc. spol. v Karlíně. Především však byl vždy představitelem nejušlechtilejších kulturních tradic Zátkovských. Jeho jedinečná soukromá galerie starých holandských mistrů, doplňující se s krásnou galerií rodinných portrétů předků, není toho jediným dokladem.

Při vypuknutí války 1. září 1939 byl Dr. Vl. Zátka zatčen a určen jako rukojmí pro koncentrační tábor v Buchenwaldu. Byl sice záhy propuštěn, ale po domovní prohlídce, provedené 6. února 1942, právě v den smrti tchána prof. Dr. F. Mareše, bylo vyšlozeno zabavení veškerého jmění Dr. Vl. Zátky a rodiny Zátkovy ve prospěch německé říše. Současně byl Dr. Zátka zbaven všech funkcí — v Českobudějovické záložně i Svazu záložen, kde byl od r. 1933 místopředsedou — a byl vyhoštěn z Č. Budějovic. Přesídlil s rodinou do Prahy, kde žil u své sestry O. Balšánekové a jako placená síla vstoupil do advokatelství Dr. J. Maráka. Do Č. Budějovic pro bytovou krizi mohl se Dr. Vl. Zátka vrátit až r. 1946.

V kulturní práci spartoval Dr. Zátka vždy pokračování v otcově činnosti, když r. 1918 staly se Č. Budějovice městem i zevně zcela českým — s českou správou.

První chotí Dr. Vl. Zátky byla spisovatelka Marie Hesmerová-Prýmanová, druhou chotí Dr. Vladislava Zátky je Ludmila, dcera univ. profesora MUDra Františka Mareše, známého fyziologa a filosofa, býv. senátora, rodem z Opatovic v Hluboké (nar. 20. října 1857). Ludmila Zátková narodila se 8. září 1900 v Praze a vdávala se za Dra Vlastislava Zátku 2. prosince 1926; nařodily se jim dvě dítka: Hana (narozená 19. února 1928 v Č. Budějovicích, † 9. 18. 1941 v Č. Budějovicích) a August Václav (narozený 14. září 1929) v Č. Budějovicích.⁸⁵⁾ Jdoucí ve šlépějích matky svého chotě je Ludmila Zátková starostou dámského spolku »Ludmila«, kteroužto funkci převzala po své tchyni, a od r. 1947 také předsedkyní Rady čsl. žen v Č. Budějovicích.

b) Rodina Vlastimila Zátky:

Vlastimil Zátka s chotí Karlou, roz. Havlíčkovou, měli 6 dětí:

1. Zdeňka (nar. 18. listopadu 1882 v Praze), oddána 4. listopadu 1908 s Ing. Vlad. Havlíč-

⁸⁵⁾ O galerii publikace: Sbírka Dr. Vlastislava Zátky v Č. Budějovicích 1937 a článek v Pestrém týdnu 1938 č. 46.

kem v Praze. Syn Vladimír Havlíček, nar. 23. října 1909, padl za druhé světové války na západní frontě jako příslušník kanadské armády při pokusu o invazi.

2. Miloslava narozena 2. února 1884 v Březí, vdala se r. 1912 za advokáta JUDra Ferdinanda Tondra v Praze († 3. X. 1940). Děti: Ivo Tonder, nar. 16. dubna 1913, a JUDr. Hano Tonder, nar. 13. října 1915. Miloslava Zátková-Tondrová věnovala se malířství jako žačka Radimského a Ant. Slavíčka a uplatnila se jako krajinářka a portretistka. Podnikla též malířské cesty k Adrii a do jižní Francie, z nichž zvláště cesta r. 1924 přinesla bohatou uměleckou žen.

Miloslavá Tondrová měla samostatné výstavy 1920 (u Topiče v Praze), 1926 a 1936 (v Manesu v Praze). S Manesem vždy vystavovala po celé Evropě, v r. 1923 na evropské výstavě v Pittsburghu (jako jediná žena). Její díla jsou též v pražské Národní galerii. Gestapem byla zatčena v roce 1944 a vězněna po 13 měsíců až do konce války na Pankráci. Důvodem k jejímu zatčení bylo, že její syn Ivo Tonder, letec, opustil v roce 1939 vlast, vstoupil do anglické armády, jako letec v r. 1942 byl nad Cherbourgem sestřelen a upadl do německého zajetí. Chován pak v anglickém zajateckém táboře v Zaháni ve Slezsku, odkud uprchl v březnu 1944, avšak byl dopaden a vězněn pák na Pankráci. Z téhož důvodu, byl uvězněn i jeho bratr Hano (nyní JUDr. a advokát v Praze) po 13 měsíců, jeho chot Saša (9 měsíců) i její rodiče (Dr. Hochman s chotí, po dobu 3 týdnů).

3. Jako výtvarná umělkyně je známa i mladší její sestra Růžena, nar. 15. března 1885 v Březí, po matce též nadaná klaviristka. Provdala se 3. února 1910 v Praze za Vasila Chvoščinského, ataše ruského velvyslanectví v Římě, kde za první světové války stýkala se i s Masarykem. Jejich dcera Marie, nar. 24. října 1911 v Leyseenu ve Švýcarsku, vdala se 6 srpna 1936 za Bruno Luchitta. Růžena Zátková-Chvoščinská zemřela tuberkulosou v Leyseenu 29. října 1923 a pohřbena byla na Olšanech. Také Růžena Zátková vyšla ze školy Slavíčkovy, své vzdělání malířské i sochařské doplnila studiem v Mnichově a Paříži a pobytom za hranicemi ve Švýcarsku a Itálii, kde se i provdala a v Římě svými výstavami (pod jménem Zátková) r. 1921 a 1923 upoutala na sebe pozornost. Umělecky hlásila se pod vlivem Marinetho k futurismu.⁸⁶⁾

4. Ludmila Zátková, narozena 20. července 1886, zemřela svobodná v Karlíně r. 1919, věnovala se studiu řeči.

5. Jaroslav Zátka, narozený 11. srpna 1887 v Č. Budějovicích, oženil se 23. dubna 1923 v Kamenném Újezdě s Libuší roz. Voleskou. Děti: Ja-

⁸⁶⁾ P. Toman: Slovník čsl. výtvar. umělců str. 698 a 61. K. Hofbaurová-Heyrovská: Havlíčkovo příbuzenstvo, Lid. Noviny 9. 4. 1939. Sedicí postavu R. Chvoščinské vytessel slavný jugosl. sochář Mestkovič.

roslav (nar. 1. listopadu 1924 ve Stavroji), Věra (nar. 8. června 1926 v Č. Budějovicích). Jaroslav Zátka, společník rodinných továren, stal se známým ve sportovních kruzích jako automobilista i střelec.

Jaroslav Zátka zatčen 20. I. 1942, obviněn z nedovoleného držení vojenské munice a z poslechu cizího rozhlasu, odsouzen na 3 roky a žalárován v Griebu, Bayreuthu a Creussenu, po odpykání trestu v lednu 1945 byl propuštěn.

Jeho chov Libuše byla rovněž zatčena v polovici února 1942, soudem sice sproštěna, ale po třech dnech znova gestapem zatčena, odvezena do Terezína, pak do koncentračního tábora v Osvědčimi, kde dne 9. prosince 1942 zahynula. Jméno celé rodiny bylo v březnu 1942 konfiskováno ve prospěch německé říše a zavlečeno.

6. Oldřich Zátka se narodil 18. července 1890 v Březi a oženil se 14. ledna 1915 s Verde Lichty v Los Angeles v Americe, kde žili do r. 1920, kdy se vrátil a ujal technického vedení továrny.⁸⁾ Dítky jejich: 1. Karla, narozená 1. listop. 1915, vdala se nejprve 8. srpna 1936 v Č. Budějovicích za Oldřicha Řezáčka, nyní za Dr. Vojtěcha Houšku, úředníka ministerstva výživy v Praze. Z tohoto manželství zrodily se dvě dítka: Oldřich (nar. 3. dubna 1940) a Michaela Marie (nar. 21. července 1945).

2. Ellen, narozená 2. února 1917.

Oldřich Zátka byl zatčen 20. ledna 1942 gestapem, odsouzen pro poslech cizího rozhlasu a šíření jeho zpráv na $5\frac{1}{2}$ roku do káznice. Vězněn byl v tábore smrti Griebu, pak v Beyreuthu a Creussenu, kdež se dočkal konce války. Blížícím se Američanům prokázal velmi platné služby, za které byl vyznamenán medailí »freedom«. Také jeho manželka Verde, rozená Američanka, byla odsouzena pro poslech cizího rozhlasu do vězení na 6 měsíců. Jméno celé rodiny bylo v březnu 1942 konfiskováno ve prospěch německé říše a zavlečeno.

Matka Oldřicha Zátky Karla Zátková, tehdy 83 letá, byla vykázána ze svého bytu na mlýně v Březi, i musela dobu války prožít v Praze u své nejstarší dcery Zdeňky Havlíčkové.

c) Rodina Dobroslava Zátky:

1. Vladimír Zátka narodil se 7. září 1885 v Č. Budějovicích, vystudoval pozemní stavitelství a po pobytu ve Švýcarsku a Německu na praksi r. 1912 ujal se práce závodů firmy Bratří Zátkové a 10. února 1912 oženil se v Praze s Annou Vyšatovou (nar. 29. března 1890). Za I. světové války již 22. listopadu 1914 padl jako záložní poručík na srbském bojišti, zanechav dvě dítka Pavla a Milenu.

Ing. Pavel Zátka (nar. 22. listopadu 1912) studoval zemědělské inženýrství a ujal se Vyšatova statku v Brňanech. Oženil se 22. září 1937 s JUČ

⁸¹⁾ O něm: »Továrník Oldřich Zátka padesátníkem v Budějovických listech II. 28.

Martou Líbalovou, dcerou Dr. Jos. Líbala, tajemníka Svazu bank a Pavly, roz. Černohorské; 12. července 1938 narodila se jim dceruška Marie a 18. října 1939 Jolanta.

Milena Zátková (nar. 24. března 1914) studovala dějiny umění na Karlově universitě a 7. prosince 1936 provdala se za Ing. Prokopa Šupicha z N. Brodu. Mají dcerušku Milenu, narozenou 6. února 1938, Zdenku (nar. 23. 2. 1940) a Petr (nar. 10. 7. 1943).

2. Růžena Zátková, narozena 4. května 1887 v Č. Budějovicích, provdala se dne 4. června 1910 za Dra Karla Líbalá, nyní advokáta v Praze (nar. 27. listopadu 1881 v Novém Etynku v Čechách, syna Karla Líbala, narozeného v roce 1836 v Novém Etynku a jeho manželky Terezie, rozené Novákové z Nového Etynku).

Růžena Líbalová, rozená Zátková, projevila záhy značný zájem o literární činnost, hlavně na poli tvorby básnické. Její básně byly uveřejněny porůznu i ve větších souborech.

Manželé Líbalovi mají dvě děti: JUDra et Ph. Dra Dobroslava Líbala, narozeného 15. října 1911 v Praze a Vladimíru Líbalovou, narozenou 15. ledna 1920 v Praze.

Dobroslav Líbal oženil se dne 4. listopadu 1939 s Jarmilou Kasalickou, architektkou, s níž má syna Martina (nar. 16. března 1941).

Vladimíra Líbalová provdána za Jiřího Jaroša (nar. 17. června 1939), s nímž má syny: Michaela (nar. 11. dubna 1940), Jana (nar. 16. října 1941) a Vladimíra (nar. 12. května 1947). Jaroch Jiří jest statkářem v Nehvizdkách.

3. Ing. Dr. Miroslav Zátka, narozen 15. srpna 1890 ve Březi, studoval v letech 1901–1909 na Jirsíkově gymnasiu v Čes. Budějovicích, načež byl v roce 1909 imatrikulován na České škole technické v Praze a sice v odboru chemické technologie. Na jaře roku 1914 složil II. státní zkoušku, načež zahájil práci disertační z oboru potravinářské chemie za účelem dosažení hodnosti doktora chemických věd.

Dne 4. srpna 1914 nastoupil u dělostřeleckého pluku č. 40 v Linci vojenskou službu a dne 25. září téhož roku odešel na bojiště ve světové válce. V roce 1917 byl přeložen ze služby na frontě do technické služby ministerstva vojenství. Ve funkci vojenského kontrolního orgánu byl pak činným v chemických továrnách ve Vyšegradu v Bosně, Mitrovici ve Savonii, Marzsiňe v Rumunsku a konečně ve Svaljavě na Podkarpatské Rusi.

Koncem listopadu 1918, vrátil se z vojenské služby, pokračoval v disertační práci na technice v Praze a byl promován v červnu roku 1919 na doktora technických věd. Převzal pak spoluvedení závodu firmy »Monopol«, Bratří Zátkové, společnost s r. o., jež vznikla z bývalé společnosti veřejné a roku 1920 stal se i předsedou akciové společnosti Dr. F. Zátka v Praze, jež po

převratu r. 1918 ocitla se před novými možnostmi rozmachu a plně jich využila.

V r. 1927 zahájena výroba perníku a trvanlivých pečiv, nejprve při pekárni chleba v Holešovicích. Když v r. 1929 byla vystavěna nová moderní budova v Holešovicích a do ní přenesena výroba uhlíčitých nápojů z Karlína, vybudován v Karlíně na místě staré sodovkárny nové provozovny a do nich přemístěna výroba trvanlivých pečiv, vybavená nejmodernějšími stroji.

Také budějovické žávody prodělaly od války významné změny, byly před převratem 1918 největší továrnou na těstoviny v monarchii a 66% výroby prodávaly mimo hranice Československa. Ztráta tohoto odbytiště znamenala takový pokles, že teprve v roce 1936 podařilo se dosáhnout odbytu z doby předválečné.

Přes to i zde provedeny další změny, r. 1929—1930 nahrazeny staré turbiny novými Francisovými na 275 ks, zahájena novostavba továrny na těstoviny, zakoupeny nové stroje a oddělení to zařízeno na výrobu 2 vagonů těstoven za 24 hod. Disponuje skladistěm na 1½ mil. vajec.

Firma »Monopol«, továrna požívatin a válcový mlýn, Bratří Zátkové v Č. Budějovicích, má nyní 5 výrobních oddělení: mlýn, výrobu těstoven a pilu v Březí, pekárnu a sodovkárnou v Č. Budějovicích; její závodní kapitál byl zvýšen v r. 1931 na 2 mil. Kč, r. 1935 na 3,000.000 Kč a r. 1940 na 5,200.000 Kč.

Dr. Ing. Miroslav Zátko byl čelným reprezentantem jihočeského průmyslu, předsedou českobudějovické odbočky Ústředního svazu průmyslníků a místopředsedou správní komise Obchodní a průmyslové komory v Č. Budějovicích, a to až do r. 1942. V červnu 1942 po četných jeho výslechách na gestapu prohlášeno zabavení také

jeho veškerého jmění a jmění jeho rodiny ve prospěch německé říše a byl z Č. Budějovic vyhoštěn. Žil pak se svou rodinou v Praze XIV., zaměstnán jako chemik ve veřejné chemické laboratoři. Po národním osvobození v r. 1945 vrátil se opět do Č. Budějovic.

Oženil se 17. června 1922 s Ludmilou Janatkovou (nar. 11. listopadu 1897), dcerou Josefa Janatky, vrch. ředitele fy. Breitfeld a Daněk v Praze a Anny roz. Štolcové, obou ze Mšena. Mají dítky: syna Vladimíra, nar. 5. dubna 1923, jenž jest nyní výpomocným asistentem u Dra. Ing. Václava Hovorky, profesora analytické lučby v Praze, a Ludmilu, nar. 22. února 1925, nyní úřednice Ústředního sociálního ústavu města Prahy.⁸⁸⁾

4. *Libuše*, narozená 13. dubna 1889 v Č. Budějovicích, byla dvakrát provdána.

Poprvé v Praze 26. ledna 1914 za MUDr. Boh. Růžičku, majitele sanatoria v Č. Budějovicích, 12. února 1927 pak za Dr. Ing. Zdeňka Píchu (nar. 12. 3. 1877), ústředního schwarzenberského ředitele v Hluboké n/Vlt. Z prvého manželství narodili se: 24. listopadu 1914 Vladimír, 8. května 1916 Petr a 19. září 1918 Naděžda Růžičková, z nich MUC Vladislav a IngC Petr zahynuli současně 13. března 1937 tragickou smrtí v Alpách zasypání lavinou u Bunschuh ve Štýrsku jako lyžaři.

Jejich sestra Naděžda Růžičková provdala se 6. května 1947 za Islandaña Dra Magnuse Sigwidssonu a žije v Reykjaviku na Islandě.

Pokračování.

⁸⁸⁾ K životopisu Dr. Ing. Mir. Zátky články: »Padesátiny významného jihočeského průmyslníka« (Jihoč. listy 1940 č. 62) a »Padesát let Dr. Ing. Mir. Zátky« (Budějovické listy II, č. 32).

Metoděj Zemek: Náhrobky v metropolitním kostele sv. Václava v Olomouci.

Pokračování.

13.

Obraz kanovníka Tomáše Krencia.

Obraz, představující klečícího kanovníka Tomáše Krencia před Matkou Boží, má tento nápis:

Anno Domini' 1605 die 2. Februarii obiit Admodum Reverendus Dominus Magister Crentius Copeniensis Canonicus Olomucensis cuius anima vivat.²⁹⁾

²⁹⁾ Tomáš Crencius, mistr svobodných umění, 28. XI. 1585 byl investován za faráře v Pustiměři (AAK, Cop. list. pet. 226—227); 21. IV. 1588 se stal farářem v Hlučíně a tamějším děkanem (ibid. 378). Olomoucký kanonikát obdržel 1598 (AOK, Protokoly 1598). Zemřel 2. února 1605.

14.

Obraz Antonína Františka Haubta s nápisem:

Reverendus Dominus Magister Antonius Francisus Haubt, Moravus Zwitawiensis, Canonicus Cremsiriensis, Cathedralis Ecclesiae Olomucensis Senior vicarius authoritate Apostolica et Caesarea iuratus notarius publicus obiit Anno Domini 1666 die 5. Junii.³⁰⁾

³⁰⁾ František Haubt (Haupt), pocházel ze Svitav: domský vikář, kanovník kroměřížský, 13. V. 1661 (AOK, Protokoly 1661); veřejný notář, zemřel 5. června 1666.

II. NAHROBKY NEDOCHOVANÉ

a. Biskupové.

15.

Náhrobek Biskupa Tasa z Boskovic měl tento nápis:

Anno Domini MCCCLXXXII. VIII. Kalendas Septembris obiit Reverendus Pater Dominus Prothasius de Boskowicz et Czernahora, Episcopus Olomoucensis Ecclesiae. Orate pro eo.³¹⁾

16.

Hrobka biskupa Stanislava Pavlovského³²⁾ a jeho rodičů před kaplí sv. Stanislava, jím zbudovanou. Hrobku kryla bílá mramorová deska s tímto nápisem:

Vivus adhuc signat Pawlowius haec loca Praesul certa sibi et genti busta futurae suae.
Interea canus genitor, germanaque patris mole sub hac cinerēs composuere pios.
Dii faciant, una ut quos claudit stricta receptos urna, simul recto sidera calle petant. e. e.
Anno Domini 1591. 12. Aprilis
Obiit Anno 1598. 2. Junii.³³⁾

³¹⁾ Tas z Boskovic byl olomouckým biskupem od 27. VII. 1459 až do 24. srpna 1482.

Kylhufsek poznámenává, že při dláždění katedrálního kostela r. 1709 a při úpravě hrobky byl 25. dubna otevřen jeho hrob.

³²⁾ Stanislav Pavlovský z Pavlovic pocházel ze slezské šlechtické rodiny Pavlovských, z kraje Pštinského. Jeho otec slul Stanislav a matka Zofie rozená Brandisová. 27. června r. 1569 na základě císařské provise se stal olomouckým kanovníkem (AOK, B 1 b 31/1). Touhá po vyšším vzdělání jej pustila do Říma, kde v kolejí Germanika studoval v letech 1571–1574. Toho roku jako kanovník olomoucký a brněnský byl promován na doktora kanonického práva. Jíž minulého roku 26. února se mu dostalo hodnosti kanovníka vratislavské katedrální kapituly (Zimmermann, Das Breslauer Domkapitel im Zeitalter der Reformation und Gegenreformation (1500–1600) – Výmar, 1938 (416). R. 1575 byl jmenován proboštem brněnské kapituly. Po tuhých bojích dostalo se mu 8. srpna 1577 olomoucké scholasterie. R. 1579 postavila jej kapitula v čelo dieceze jako svého biskupa. Císař jej ozdobil r. 1588 hodností knížete a hraběte královské kaple české. Cílevědomě a úspěšně pracoval k rekatolisaci země. Zemřel 2. června r. 1598 v Kroměříži. (Navrátíl. Bohumil, Biskupství olomoucké 1576–1579 a volba Stanislava Pavlovského; Spisů poctěných jubilejně cenou královské společnosti nauk č. 19, Praha 1909; 220–225; literaturu viz Ottův slovník naučný, XIX, 362).

³³⁾ Jsa dosud na živu biskup Pavlovský poznačeje tato místa jako hroby zajištěné sobě a svému budoucímu rodu.

Zatím šedivý otec a otcova sestra pod tímto kamenem zbožné pozůstatky uložili, Kéž dopřej bohové, aby jako je jediný krátký hrob skrývá,

spolu spěli přímou cestou ku hvězdám.

Léta Páně 1591 — 12. dubna.

Zemřel 2. června r. 1598.

První letopočet znamená dostavění hrobky, druhý úmrtní datum biskupovo.

Stanislav Pavlovský byl pak pohřben v této hrobce v cínové rakvi, které měla tento nápis:³⁴⁾

Anno 1598.

Marcomannum Pastor, quo nec vigilantior alter:
Clarior omni modo, nec pietate fuit.
Hic posuit castos, moriens Pawlowius artus,
Jungendos Amitae, decrepitoque Patri.
Haereticos: Superos: Oppressos: Templam:
Benignus,
odit: honoravit: juvit: amavit; erat.
Huic quae saecla dabunt similia Saturnia, dices?
Aetas eripiens ferra quippe fuit.

Cínová rakev, v níž byl pohřben otec biskupův, měla tento nápis:³⁵⁾

Hospes quid molem tristis mirare sepulchri,
Mausolea gradu cum Trepidante subis.
Non hic Attalica terrae sub pondere gazas,
Pervigil occulta condidit arte labor.
Stanislaus in hac recubat Pawlowius urna:
cui dederant pulios vivere fata dies.
Non tamen ille fugax traduxit in actibus aevum,
fidere queis hominum turba profana solet.
Summa viro pietas, Divum Religio Summa,
Unica virtutum curaque semper erat.
Caetera vel soboles loquitur, vel fama superstes,
Quam egregius Stemmatis amplus honor.

Na levé straně bylo možno čísti:³⁶⁾

Illusterrimus ac Reverendissimus in Christo Princeps et Dominus Stanislaus Pawlowsky a Pawlowicz, Dei gratia Episcopus Olomuceneis eidem Parenti pientissimo charissimoque, qui XCVIII

³⁴⁾ R. 1598.
Moravanů pastýř, nad nějž nebyl žádný jiný
bdější, ani slavnější ni zbožnější.
Tuto Pavlovský umíráje složil čisté údy, aby se
k tetě a sešlému otcu. Kacíře nenáviděl, nadřízené
utlačované podpíral, chrám miloval, byl milostivý.
Rekneš, které věky Saturnské dají tomuto podobného?
Neboť věk, který jej vyrval, byl železný.

³⁵⁾ Cizinče, co se diví ohromnosti chmurného
náhrobu, když chvějícím krokem vstupuješ do hrobky?
Neukryla zde pod těhou země bdělá námaha
tajným uměním poklady Atalovy.
Stanislav Pavlovský odpočívá v této schránce,
jemuž osud doprál dožít se dnů Nestorových.
On však nestrávil život ledabyle v úkonech,
jmž všední dav lidí obyčejně důvěřuje.
Svrchovaná byla jeho zbožnost, úcta k božským
věcem svrchovaná,

a vzácná vždy dbalost etností.
O ostatním buď poví potomstvo, buď přezivší ho
pověst, kterou dává vynikající a skvělá pocta Urozenosti.

³⁶⁾ Nejosvícenější a nejdůstojnější v Kristu kníže a pán Stanislav Pavlovský z Pavlovic, z Boží milosti biskup olomoucký, témuž nejzbožnějšímu a nejmladšímu otcu, který v 98. roce svého věku, léta Páně 1582 v den Všech věrných dušiček kolem 5. hodiny noční v Pánu a ve svaté katolické víře, zaopatřen svátostmi zbožně a blaženě zesnul. Poslušný syn z lásky a oddanosti dal pořídit.

aetatis annum agens, anno Christi MDLXXXII ipso omnium Fidelium Animarum die circiter hora noctis V in Domino et sancta Catholica fide, sacramentorum viatico praemunitus pie et feliciter obdormivit. Filius observantissimus amoris et pietatis ergo fieri curavit.

V Pavlovské hrobce byla ještě jedna cínová rakev, v níž byl pochován bratr biskupa Stanislava Václav Pavlovský. Na pravém boku rakve byl tento nápis:

Anno Domini 1600 ultima Maji pie vitam finivit in hac urbe Olomucensi nobilis ac strenuus vir, Dominus Wenceslaus Pawlowsky de Pawlowitz in Hennersdorff et Johanstál, Generalis Procurator et Eques Sanctissimi Sepulchri Domini nostri Jesu Christi et Sancti Georgii Martyris, nec non Eques Jerosolymitanus, aetatis sua 52 sepultusque in hoc sacerdotio 15. Junii, cuius anima Deo vivat in omnem aeternitatem.

Volný český překlad tohoto nápisu byl na levém boku rakve:

Leta Paně 1600. 30. dne Maje, Urozený a statčný Pan Václav Pawlowsky z Pawlowic na Hennersdorffě v Johanstali, Prokurátor a Rytíř hrobu božího a Svatého Jiřího Mučedníka Páně dokonal běh života svého 52 a v této kapli pochován 15. Junii. Jehožto duši Pán Bůh ráč mílostiv býti a ji do své věčnej slavy přijiti.

17.

Náhrobní kámen zvoleného biskupa vratislavského Bonaventury Hana³⁷⁾ byl z bílého kamene; r. 1709 byl odstraněn z kostela. Jeho nápis zněl:³⁸⁾

Reverendissimo in Christo Domino Domino Bonaventurae Han Electo Episcopo Wratislawiensi etc. XXIX die mensis Junii anno MDCCII,

³⁷⁾ Bonaventura Han (Hahn) se narodil r. 1549 ve Velkém Hlohowě iako syn rektora tamější městské školy a jeho manželky Barbory rozené Schorissové. Po studiích u svého otce navštěvoval r. 1569 universitu ve Vídni a 6. II. 1571 byl promován na doktora filosofie na universitě v Ingolstadtu. Jako kapitulní notář dosáhl r. 1574 tamějšího katedrálního kanonikátu. 1. IV. 1578 ukončil v Římě předepsané trienium a dosáhl v Bologni hodnosti doktora obojího práva. 21. září předešlého roku přijal v Lateráne kněžské svěcení. 11. VII. 1578 dosáhl kanonikátu ve Velkém Hlohowě a 4 léta na to tamější i scholastice. Vedle toho byl děkanem kolegiální kapituly u sv. Kříže ve Vratislavě. 5. prosince r. 1596 zvolila jej vratislavská kapitula proti vůli císaře za biskupa, papežského stvrzení však nedosáhl. Proto odebral se do Olomouce, kde zemřel 29. června r. 1602 (Zimmermann, cit. d. 281–282).

³⁸⁾ Nejdůstojnějšímu v Kristu pánu panu Bonaventurovi Hanovi, zvolenému biskupu vratislavskému atd. 29. dne měsíce června r. 1602 v 53. roce svého věku klidně zesnulému a jeho synovci z seshrtiny dcery Janu Arnoštu Eitnerovi — tehdy jinoču nadějněmu ve studiích, zbožnosti i vědách (který ještě nedosáhl plných 14. roků) předčasně zemřelému zde v Olomouci 8. května r. 1616 a pohřbenému se strýcem pod tímž kamenem, položili zasmoucení rodičové na předrahou paměť jich obou.

aetatis suae vero quinquagesimo tertio placidissime in Domino defuncto: et ejusdem ex sororis filia, nepoti Joanni Ernesto Eitnero tam in pietatis quam litterarum studio maxima spei adolescentulo (qui decimum quartum plene nondum annum excusserat) VIII. Maji Anno MDCXVI hic Olomucii praemature mortuo, ac cum avunculo, sub eadem lapide tumulato, parentes mæstissimi, utriusque pientissimæ memoriae posuerunt.

18.

Náhrobek biskupa Konráda³⁹⁾ před oltářem sv. Korduly s tímto nápisem:

Anno 1326 Idibus Sexto Augusti obiit reverendissimus Cunradus Episcopus ecclesiae Olomucensis; orate pro eo.

19.

Náhrobek biskupa Bohuslava (Bohuše) ze Zvole⁴⁰⁾ u vchodu do sakristie, měl tento nápis:

Anno Domini 1457 die ultima mensis Julii obiit Dominus Bohussius de Zwola, Episcopus Olomucensis. Orate pro eo.

20.

Náhrobek biskupa Stanislava Thurza⁴¹⁾ v kapli sv. Cyrila a Metoděje s tímto nápisem:

Anno Domini 1540 Stanislaus Thurzo Episcopus Olomucensis obdormivit in Domino, hic post somnum tumulatus requiescit.

Quis sub hoc saxo positus, viator,
Scire si gestis? brevibus monebo:
Pontifex Turzo pius ac benignus, Caetera nosti.⁴²⁾

21.

Náhrobní kámen biskupa Bernarda Zoubka ze Zdětína⁴³⁾ před oltářem sv. Kristiny měl tento nápis:

³⁹⁾ Konrád I. byl biskupem od 13. července 1316 do 8. srpna 1326.

⁴⁰⁾ Bohuš Zvolský ze Zvole pocházel ze známé moravské šlechtické rodiny; studoval na vídeňské universitě, kde v letech 1440–1441 poslouchal práva, r. 1443 byl tamtéž promován na doktora práv (Rybíčka v Ottově naučném slovníku, X, 1440); r. 1442 se uvádí jako kanovník brněnský (AOK, Rkp 236, 363b); kanovník olomoucký, 7. III. 1446 (ibid, A IV a2); generální vikář olomoucký, 30. III. 1447 (ibid); 27. III. 1451 jej zvolila kapitula za svého děkana a 16. srpna r. 1454 za biskupa olomouckého; zemřel 31. července r. 1457.

⁴¹⁾ Stanislav Thurzo byl olomouckým biskupem od 30. ledna r. 1497 až do 17. dubna 1540. Dovedl kolém sebe shrromáždit význačné literáty a vytvořit významnou humanistickou školu olomouckou (literaturu viz Ottův slovník naučný, XXV, 928).

⁴²⁾ Chceš zvěděti poutníče, kdo je pochován pod tímto kamenem? Krátké tě poučím: Thurzo zbožný a laskavý ostatek víš.

⁴³⁾ Bernard Zoubek ze Zdětína pocházel ze starého moravského vladyckého rodu. Studoval na italských universitách především v Perugi a r. 1507 byl imat-

Bernardo Zubconi a Zdietetin, Viro genere nobili: doctrina et linguae faecundia praestantissimo, qui ex Decano in Episcopum Olomucensem electus et ab electione decem mensium e vivis sublatus. PP. Qui obiit anno Domini 1541 mensis Martii die 12 etc.

22.

Náhrobek biskupa Tomáše Albína s tímto nápisem:⁴⁴⁾

Anno 1575 decima die Martii obiit Reverendissimus in Christo Pater Dominus Dominus Thomas Albinus Episcopus Olomucensis, hic sepultus. Cujus anima Deo vivat.

Mimo to v olomouckém dómanském kostele byli pochováni tito biskupové, jejichž náhrobky nebyly již známy v době Kylhuffkově:

23.

Jan III.⁴⁵⁾ měl náhrobní kámen z bílého mramoru před hlavním oltářem.

24.

Dětřich (Theodoricus) byl pochován vedle svého bratra arcijáhna Bedřicha⁴⁶⁾

rikulován v Bologni; tam také dosáhl r. 1511 doktorátu dekretalii (Knob, Deutsche Studenten in Bologna) 1289–1562 (Berlín, 1899), 4329 (650); kanovník olomoucký 1511 (AOK, A V b23); r. 1516 se jmenuje i kanovníkem kroměřížským a brněnským (ibid. Půhony manské, fol. 46); r. 1525 se stal scholastikem olomoucké kapituly; stál v čele dieceše jako její generální vikář; 3. listopadu r. 1530 zvolila jej kapitula za svého děkana. V květnu 1540 byl zvolen biskupem olomouckým, avšak zemřel ještě před svým potvrzením — 12. března r. 1541 (Jireček, Právní život, 321).

⁴⁴⁾ Tomáš Albín z Helfenburka byl synem Václava Albína, kancléře Viléma z Rožemberka. S ním byl nějaký čas ve službách Rožemberků. Po absolvovalných studiích v Pise, a v Bologni, kde získal hodnosti doktora práv, stal se Rožemborským úředníkem. Tam se oženil s nějakou Sibylou, s níž měl 4 syny a dceru Žofii, která byla později abatyší u sv. Jířího na hradě pražském. Ovdověv věnoval se stavu duchovnímu. 27. V. 1567 byl jmenován papežskou provisi kanovníkem olomouckým (AOK, B I b21); následujícího roku ustanoven jej arcibiskup pražský oficiálem své arcidiecéze (Navrátil, Biskupství — cit. d., 157). 14. VII. 1572 se uvádí zároveň děkanem karlovarským (AOK, Prot. 1572–1576, 8). 5. března roku 1574 byl zvolen biskupem olomouckým a stvrzen papežem 8. X. téhož roku. Tehdy byl takový nedostatek kněžstva, že kapitula mu stanovila jako podmínu, že zřídí kněžské semináře v Olomouci, Kroměříži a ve Vyškově (Peřinka, Dějiny města Kroměříže, I, 1913, 192). Leč zemřel předčasně 10. března r. 1575.

⁴⁵⁾ Jan III. biskup olomoucký od 21. července 1150 do 19. února r. 1157.

⁴⁶⁾ Dětřich byl zvolen za biskupa 26. března 1281, zemřel 10. října r. 1302 (viz Šebánek, Studie o kanceláři Dětřicha, biskupa olomouckého, ČMM, 50, 171).

25.

Jan VI. z Valdštejna byl pochaben před oltářem sv. Ludmily.⁴⁷⁾

26.

Mikuláš z Riesenburka byl pochován v presbytáři, v místech kde se čítává evangelium při slavné mši sv.⁴⁸⁾

27.

Václav Králík, patriarcha antiochenšký, byl tu pochben.⁴⁹⁾

28.

Jan Ház byl v kostele pochován.⁵⁰⁾

29.

V kapli sv. Cyrila a Metoděje vedle biskupa Thurza byl pochben Jan Dubravius.⁵¹⁾

⁴⁷⁾ Jan VI. z Valdštejna, biskup olomoucký, 1302 – 7. X. 1311.

⁴⁸⁾ Mikuláš z Riesenburka byl zvolen za biskupa olomouckého před 4. květnem r. 1388; byl konsekrván 26. března 1390; zemřel 6. června 1397.

⁴⁹⁾ Václav Králík z Buřenic, biskup olomoucký, 1413 – 12. IX. 1416.

⁵⁰⁾ Jan Ház z Brna pocházel z brněnské měšťanské rodiny; byl miláčkem biskupa Pavla z Miličína pro své vynikající ctnosti a vzácnou duševní rozvahu; kanovník olomoucký, doktor práv a oficiál olomouckého biskupa, 12. I. 1442 (AOK, EI 32, 202). R. 1444 zvolila jej kapitula svým proboštem; zároveň byl postaven v čelo dieceše jmenováním generálním vikářem (Paprocký, cit. d., 231). R. 1450 se stal olomouckým biskupem. Zemřel v Mohelnici 19. května r. 1454.

⁵¹⁾ Jan Dubravius z Doubravky a Hradiště narodil se r. 1486 v Plzni z neurozených rodičů. Jeho otec se jmenoval Skála. Odebral se na studia do Vídně, kde na něj svým humanismem zapůsobil Celsit; odtud odesel do Italie, speciálně do Padovy, kde dosáhl doktorátu kanonického práva. R. 1510 byl přijat do kanceláře biskupa Thurza; u něho byl značně oblíben; poněvadž byl hluboce vzdělán a způsobilý k velikému úřednímu jednání, stal se r. 1513 arcijáhinem olomoucké kapituly. Sám se celé zapojil do číleho humanistického ruchu olomouckého. Roku 1517 byl povýšen do šlechtického stavu s přidomkem z Doubravky a Hradiště. Zúčastnil se úspěšně i veřejného života církevního a politického. 4. května r. 1541 byl zvolen olomouckým biskupem. Zemřel — byl raněn mrtvici — 9. září 1551.

Dubravius má velký význam svými spisy pro dějiny Moravy, především pro dějiny olomouckého biskupství.

Napsal tyto spisy:

Historia Bohemiae libris 33 comprehensa, věnovaná Maxmiliánu II., vytisknána v Prostějově r. 1552, pak v Basileji r. 1570 a ve Frankfurtě r. 1687. Tam zachycuje dějiny národa českého až po Ferdinanda I.

De piscinis et Piscium, qui in eis aluntur, naturis libri quinque; první vydání ve Vratislavě r. 1547 a pak r. 1559.

In psalmum ordine quintum, ecclesiae deprecantis, typum gerentem, cuius initium est: Verba mea auribus percipe Domine, enarratio; vydáno v Prostějově r. 1549.

V kostele byl pochřben Jan Grodecký z Brodů.⁵²⁾

Epistola ad Collegium Pragense, cuius collegae se Calixtinus cognominant de ecclesiae Oeconomia.

Altera epistola ad Christophorum de Zwola, canonicum Olomucensem, de Lyturgia (sacrificio missae).

Oratincula in nuptiis regis Poloniae Sigismundi Junioris perorata. Pro mládeži krále Ludvíka vzdělal Flaškovu Novou radu latinským veršem: Theribulua sive animalium de regiis praeceptis consultatio. R. 1520 vydal Marciánův spis: Nuptiae Mercurii cum Philologia (viz Rybička, Dubravius, ČCM, 1878).

⁵²⁾ Jan Grodecký z Brodů se narodil jako syn Matěje Grodeckého a jeho manželky Heleny rozené Staroveské (AOK, A I c4); své trienium absolvoval v Krakově, kde byl 5. V. 1550 imatrikulován; tam dosáhl hodnosti mistra svobodných umění. Podporován svými příznivci kardinálem Hosiem a polským kancléřem Ocieskem odebral se r. 1557 na studia do Říma a Padovy, kde dosáhl hodnosti doktora obojího práva. Vrátil se nazpět již asi r. 1560 byl jmenován olomouckým kanovníkem po resignaci Jana z Mohelnice; téhož roku 1. října jako papežský kaplan se stal papežským notářem a hrabětem papežského dvora (*ibid.* Alb 30); a také v únoru toho roku mu udělil pisaurský biskup Ludvík kanonikát v Ermelandu (AAK, Alb 29); 11. listopadu následujícího roku dosáhl děkanství hlohovské kapituly, 10. X. roku 1563 dostalo se mu kanonikát v vratislavské katedrální kapituly; 1. IV. 1564 přijal kněžské svěcení; 9. IV. 1565 bylo mu svěřeno kancléřství ve vratislavské kapitule; vystupoval zároveň jako kapitulní advokát (Zimmermann, cit. d., 273); 22. IV. 1567 se uvádí jako kapitulní probošt brněnský; stál u kolebky jesuitů v tomto městě; 14. VI. 1572 dal spolu se svým bratrem Václavem jím v držení dům na Petrově k zařazení probačního domu, dokud by se jím nedostalo lepšího a trvalejšího obydlí ve městě. Zároveň k jejich sustentaci věnoval mlýn v Komárově s poddanými kapitulními a probačními vsí v Komárově, obojích Herspicích, Bohonicích, Nebovidech, pak ½ lánu a dům v Brně na Cejlu, usedlost o 3 lánech ve Starém Rousínově, jinou v Ořechově a konečně plat z nemovitosti ve Zvonovicích a na Cejlu. Tuto významnou fundaci potvrdil papež Řehoř XII. 21. XII. r. 1572. R. 1571 byl jmenován scholastikem olomoucké kapituly a 30. prosince téhož roku generálním vikářem (AOK, F 31); vydal: *Sancti Patris nostri Cyrilli archiepiscopi Hierosolymitani mystagogicæ catecheses quinque ad eos, qui sunt recens illuminati* (ve Vídni r. 1560, německý překlad r. 1564). Mnoho jeho řečí a kázání se zachovalo v rukopise. 16. června r. 1572 se stal biskupem olomouckým. Své horlivé snahy nemohl rozvinouti, neboť krátce potom

Jan Mezon byl pochován před hlavním oltářem.⁵³⁾

Karel hrabě z Lichtenštejna byl pochován v biskupské hrobce pod kůrem.⁵⁴⁾

Pokračování.

zemřel — byl otráven — 16. ledna r. 1574 (Navrátil, Jesuité, 132 — 156; Fr. Hippler, Johannes Grodziecki, Bischof von Olmütz, Österreichisches Vierteljahrsschrift für katholische Theologie, 1873 [XII], 561—608).

⁵³⁾ Jan Mezon z Telče se narodil v Jindřichově Hradci; v útlém věku ošřel; vyšší studia absolvoval nejdříve od r. 1561 v Krakově, pak v Dillingenu, kde byl imatrikulován jako kanovník olomoucký 26. X. r. 1569. V letech 1571—1575 studoval v Římě jako alumnus Cermanika; doktorát teologie dosáhl v Bologni. Na kněze byl vysvěcen 15. května r. 1575; následujícího roku působil jako farář v Biskupicích; již 13. ledna r. 1573 dosáhl papežskou provisí kapitulního děkanství olomouckého. Kapitula však zvolila Dambrowského a teprve když ten nebyl uznán, uznala svorně Mezona po jeho návratu z Říma za svého děkana. 13. února r. 1576 byl zvolen za biskupa. Byl biskupem rekatolisačním v duchu Tridentina, snažícím se vzbudit nápravu poměrů. Naděje v něho kládené byly zmařeny předčasností smrti 6. února r. 1578, kdy byl otráven (Navrátil, Biskupství cit. d., 66—68).

⁵⁴⁾ Karel hrabě z Lichtenštejna narodil se 8. dubna r. 1624 v Kladsku jako syn hraběte Filipa Rudolfa a jeho manželky Kláry rozené z Platsch. Gymnasium studoval u jesuitů v Innsbrucku; práva pak absolvoval v Ingolstadtě od 24. X. 1641 do 25. X. 1644 (AAK, AII b 18); 17. II. 1637 se stal kanovníkem v Salzburku; r. 1641 dostalo se mu kanonikát olomouckého, r. 1653 pasovského a rok na to udělil mu papež Inocenc X. děkanát katedrály salcburské. Kněžského svěcení dosáhl r. 1654. 13. března r. 1664 byl zvolen biskupem olomouckým. Jako biskup nesmírné úsilí vynaložil na rekatolisaci země a sice všeobecnou pastorací a povznesením církevní discipliny. R. 1695 věnoval metropolitnímu kostelu 20.000 zlatých k zlepšení církevního zpěvu. Již pět let předtím věnoval na denní účast kanovníků při hodinkách 42.000 zlatých, pro vikáře 2.400 zlatých. Mimo biskupské residenci olomoucké i kroměřížské dal úplně novou tvárnost. V Kroměříži r. 1686 založil zámeckou zahradu, na jejíž udržování věnoval 10.000 zlatých. Také tamější bohatá zámecká knihovna je jeho dílem. Zemřel 23. září r. 1695.

Václav Polák: Poznámky o poměru jazykovědného zkoumání

a rodopisu.

Jazykověda sama o sobě jest jednou z pomocných věd zkoumání rodopisného, a to zhruba asi v tom měřítku, v jakém vůbec jazykovědný průzkum jest pomocnou vědou zkoumání historického, neboť rodopus jest především disciplinou historickou. Při tom však rodopisec musí při výkladu a zpracování rodopisného materiálu používat znalostí jazykovědných poněkud jinak, než jak jich užívá badatel v historii.

Obecně vzato: historiku jde především o výkladu textu s hlediska jeho obsahu, používá-li textu jako pramene historického. Jediné při jménech, ať už při tom jde o jména místní nebo obecná, musí se zabývat velmi často výkladovými možnostmi, k nimž klíč a řešení přináší jedině jazykovědné zvládnutí daného materiálu. Při tom pak obecný výklad pramene po stránce obsahové se proměnuje zpravidla na studii, pod-

loženou zpravidla výhradně jazykovědnými znalostmi, bez nichž správné a náležité řešení není možné. Obyčejně v takových případech se historický badatel uchyluje o pomoc k badateli jazykovědnému, majícímu zájem o takové otázky z pomezí jazykovědy a historie.

Na tomto podkladě jest také třeba řešit i obecnou problematiku, plynoucí z poměru jazykzpisu a rodopisu.

Obecně rodopisné zkoumání žádá od jazykovědy etymologický výklad jména. Ve skutečnosti však rodopisec musí užívat výsledků jazykovědného zkoumání v četných jiných případech. O tom všem bych se rád zmínil v tomto článku a ukázal, co dnes český rodopisec může požadovat a čekat od dnešního stavu české jazykovědy a co ne. Nechci být v těchto poznámkách úplný. Chtěl bych jen upozornit na základní otázky a doprovodit je několika doklady, neboť každý případ konec končí vyžaduje zvláštního methodického důvtipu, aby se umožnilo pravděpodobné řešení. Je totiž málo případů, kdy soud jazykovědy v otázkách týkajících se výkladu jmen vůbec může být bezpečný pro etymologický nebo vůbec každý jazykovědný výklad bez důkladného prozkoumání historickorodopisného. Filologie nikdy sama o sobě nemůže s naprostou jistotou podat bezpečné poučení. Pravděpodobnost jejich výsledků jest vždy nutno ověřovat historickým průzkumem. Jinak filologický výklad se stává hypothesou, která jest více nebo méně podobná pravdě. Velice často věci jasné filologicky na první pohled se při rodopisném průzkumu se zřetelem kulturněhistorickým stávají otázkou velmi složitou a nejasnou. Tak na příklad problém dvoučlenných osobních jmen typu Václav, Boleslav, Jaroslav a pod., která jsou s hlediska svého tvorění snad jazykovědě dnes dosi jasná, není tak jednoduchý nejen vzhledem k obecnému typu slovanskému útvaru jednočlenných (Bořek, Vach atd.), nýbrž i v poměru k podobnému typu na př. v češtině, uvážíme-li, že nositel těchto jmen bývají obecně knížata a vůbec jednotlivci stojící vysoko na společenském žebříčku, tedy příslušníci takové společenské vrstvy, o níž víme na základě dat z dob historických, že podléhali velmi často kulturně i národnostně cizím vlivům. Tu se ovšem naskytá domněnka, není-li možno takový typ interpretovat snad jako cizí import, jako lexikálně sémantické kalky cizích, neslovanských vzorů, a to vzhledem k tomu, že obecně jazyky slovanské nemilují slovních složenin vůbec. Jest proto zapotřebí nového prozkoumání takových fakt, a to nejen s hlediska čistě jazykovědného, nýbrž i se stanoviska kulturně historického se zřetelem k celému komplexu otázek, které při tom vyrůstají přímo pod rukama a které ukazují, že vlastní problém není tak jednoduchý, jak se snad jazykovědě na první pohled zdál a jak byl dosud řešen.

Jazykověda může už jen z pouhého jména říci

leccos zajímavého i se stanoviska kulturně historického. Může to být i dosi důležité pro vlastní průzkum rodopisný a rodopisci může sloužit za vodítko, aby zbytečně netápal.

Nebyl však bohužel u nás proveden důkladný rozbor jmen, a to jak místních, tak osobních. To, co dosud máme, to jsou vlastně jen pokusy, které zdaleka nevyčerpávají ani českou zásobu jmen a zároveň nejdou dostatečně do hloubky a šířky, jak by bylo zapotřebí pro rodopisce. Přesto však můžeme už říci dnes, čeho musí šetřit pečlivý rodopisec a historik rodu, aby jeho práce nebyla planým diletantstvím bez nároků na vědeckou cenu. Rodopisné zkoumání pro nejstarší doby není možné bez znalostí, jak se naši předkové jmenovali a psali.

I.

Rodopisný badatel se musí nejprve seznámit se staršími typy pravopisné tradice, aby mohl správně vykládat jmenný materiál se zřetelem na sledování rodové pošloupnosti. Musí si totiž být vědom, že v českém prostředí systém pravopisných spřežek převažoval dlouhou dobu a že se ho užívalo dlouho u nás a že se ho užívá dosud při přepisování českých jmen v cizím, nečeském prostředí. Pro pochopení nejen původního významu, ale i souvislosti jest to často velmi důležité.

Tak je na př. známo, že se české příjmení Zeeman objevuje zapsáno jako Seeman, což by mohlo někdy svádět k mylné domněnce, že jde o jméno, a tedy i o rod, původu německého, nehledíme-li k tomu, že to umožňuje i stanovení rodové souvislosti.

Proto etymologickému zkoumání o původu jména nestačí jen forma dnešní, nýbrž jest zapotřebí sledovati zápis jména ve všech obdobích, aby se odhalil skutečný tvar jména. Rodopisec pak v takových výkladech nalézá výbornou pomůcku pro prohloubenější studium rodu a jeho rozrodu.

Takovým způsobem se vyloží jména často etymologicky naprosto neprůzračná. Zejména v oblastech smíšených jazykově se objevuje pro česká jména a pravopisný systém, který si vysvětlíme jen tím, že matříkář neznal česky a tedy také ne českou soustavu pravopisnou. Proto jest možné vykládat příjmení Büllney z tvaru Pilný, respektive z lidové formy Rílněj, Gossa z tvaru Koza, uvědomíme-li si, že tu jde o česká slova zapisovaná prostřednictvím německé soustavy jazykové a pravopisné.¹⁾ Jestliže tedy změny v grafickém obrazu těchto jmen lze chápát

¹⁾ Srov. Jiří Felix, Přezdívky a změny z rodopisných jmen, Čas. rod. spol. IX—X, 1937/1938, str. 126—127.

v takových případech často jako pokus o přesné fonetické zachycení českého jména pravopisným systémem jazyka, jehož pravopisná tradice a fonologická struktura jest cizí naší soustavě, lze v grafice Wufka místo Bufka, Wílek místo Bílek, Wurianek místo Buriánek, Wuchtrl místo Buchterle, Buchtela vidět jen grafické obměny téhož tvaru. Mění se tak jména hlavně v době, kdy čeština byla v nevážnosti. Tím se ovšem v četných případech zastírá i původní český ráz jmen a zatemňuje souvislost s českými tvary.

Ještě v první polovině XIX. století tvar osobního jména podléhal úřední libovůli a vlastně i po r. 1848 často záleželo víc na byrokratické autoritě než na osobním právu. Bylo možné, aby se synové téhož otce psali Dvořák i Dworzack, Matějka i Matiegka, Šafránek i Schaffraneck.²⁾ S nepřesnostmi v psaní příjmení se shledáváme přes všecku snahu po přesnosti ještě i dnes. Josef Benes³⁾ uvádí na příklad jména tří bratří, kteří se každý podpisovali jinak: Kunzel, Kunzl, Kuncl. Podobné případy cituje při dvojicích Šram a Šram, Doležal a Doležel. Někdy jest ovšem tato pestrost zaviněna nepřesnosti matrikářovou. Tak se na př. Zíková podpisuje Zýková, poněvadž byla omylem zapsána na křestním listě Zýková místo Zíková. Sem patří ovšem i známý případ Dobrovského místo Ďoubravský, pokud se ovšem tato tradice zakládá na pravdě.

Někdy — a to jest velmi důležité nejen pro rodopis, nýbrž i pro historii vůbec — táz osoba užívala rozličného pravopisu, podle toho, jak psala, česky nebo německy. F. M. Pelcel se podepsal v Nové české kronice jako Pelcel, kdežto v německých spisech se podpisoval Pelzel.⁴⁾ Slnu tedy — a jde o to vlastně ve většině takových případech — aby zvuková realisace grafického obrazu byla stejná. Podobně se Srbochorvat Prohaska přepisuje v ruském prostředí Procháska. To jest vlastně jedna z nejdůležitějších příčin, proč se jména přepisují domácím systémem, pravopisným.

Rodopisec musí tedy dodat jazykozpytcům co možná úplný materiál s jednotlivými pravopisnými variantami, které mohou leckdy nečekaně přinést jasno do tak složitých otázek, jaké se zpravidla kupí kolem výkladu o původu a vzniku některých jmen osobních a tedy i příjmení.

II.

Při sledování rodu, zejména v nejstarších dobách, si musíme uvědomit, že jednotlivec mohl být zapsán různě, ježto nebyla dnešní dvoujmenost uzákoněna a doplňková přízviska nebyla něčím stálým a často se měnila.⁵⁾

²⁾ J. V. Šimák, Naše řeč 17, 192.

³⁾ Časopis pro mod. filologii, 18, 1942, 217.

⁴⁾ Upozornil na to J. Hanuš, F. M. Pelcel, český historik a buditel, Praha 1914, str. 1.

⁵⁾ Česká jména osobní a rodová, Praha 1941, str. 21; J. V. Šimák, Naše řeč 17, 192.

Znakem osobnosti v nejstarších dobách bylo jen jméno osobní (krestní), podle něhož jsou všadě sestavovány úřední rejstříky, kdežto příjmení se dávalo — nejvíce na př. v cechu — zcela libovolně, ba měnilo se u téže osoby několikrát. Souviselo to s tím, jak se rychle ustalovala česká příjmení. Jest všeobecně známo, že se nejdřív ustálila příjmení šlechty, později ve vrstvách městanských a teprve naposled ve stavu selském a dělnickém. Ještě za třicetileté války přesídlením z Lišova se Tobiášek Vostarek stal Tobiášem Lišovským a ještě později se psal v Turnově Tobiášem Novotným.⁶⁾ Chybí však podrobnější sledování této otázky v jednotlivých krajích.

Ostatně i samotné příjmení podléhá často nejrozmanitějším vlivům, dialektickému prostředí, všeobecnému vývoji jazyka a etymologickému instinktu jeho nositelů nebo uživatelů, kteří si přizpůsobují jména cizího původu s nezvyklým sledem hláskovým nebo cizí jazykovou strukturou domácímu prostředí, jak na př. ukázal Miloslav Pažout na příjmení Pacolt, doloženém v Jičíně už r. 1389, jež se změnilo průběhem doby v jičínském prostředí na Pažout.⁷⁾

Ani jméno krestní nebývá něčím stálým. Nahrázejí je velmi často hypokoristické formy, jejichž znalost jest důležitá, abychom mohli spojovat jednotlivé domácké útvary a tak na základě bezpečných kriterií zjišťovat totožnost jednotlivců a často i rodovou souvislost. S jakou odvozovací bohatostí tu jest někdy počítat, ukázal jsem svého času na ženském osobním jméně Marie v Naší řeči 23, 197—206, 225—242, v Časopise pro mod. filologii, 27, 118 sl. a v Zeitschrift für Namenforschung 18, 1941, 81—90.

Za doklad takového splývání může nám sloužit tento příklad: Nos mag. Nicolaus, custos Wissegradensis ecclesiae et Pragensis officialis, proponimus et dicimus, quod eum de causa, quae vertitur inter Gothfridum clericum ex una et Wencezlaum, rectorem ecclesiae in Slezchov, ex parte altera, cognosceremus super ecclesia memorata, pro parte ipsius Gothfridi petebatur, quod eum ipse per sacristam Wissegradenis ecclesiae, qui dicebat se esse patronum ecclesiae in Slezchow ad ipsam ecclesiam esset praesentatus et ad eam canonice institutus, dictum Wanconem ab aedem petivit removeri ex eo, quod vicariam d. decani Pragensis in Pragensi ecclesia obtinebat, quam vicariam post adeptiōem ecclesiae memorata acceptavit.⁸⁾ V tomto dokladu jedna a táz osoba jest nazývána Václav a Vaněk, totiž Wencezlaus a Wanec.

⁶⁾ J. V. Šimák, I. c.

⁷⁾ Miloslav Pažout, Vývoj českého rodu občanského, Brno 1935.

⁸⁾ J. Emler, Regesta diplom. nec non epist. Bohemiae et Moraviae, III, Praha 1890, str. 220 a n.

III.

Z podoby jména lze někdy soudit i na původ a stáří jména a následkem toho na původ a stáří rodu.

Má se za to — a potvrzuje se to v řadě případů i rozbořem pramenů — že jména, jako např. Polák, Čech, Němec a pod., označovala původně národní příslušnost svých nositelů nebo kraj, odkud pocházela osoba označovaná tímto jménem. Proto rod, který přišel z Čech na Moravu, slul později Čech podobně jako ten, kdo se přistěhoval z Moravy do Čech, byl Morava, Moravec, Morávek. Podobně lze také soudit, že ten, kdo byl nazván Němec, Němeček a pod., pocházel z Němec anebo byl původně německé národnosti. Mohl být také na cestách v Německu, na zkušené a pod. Totéž by platilo zhruba o příjmeních, jež označují nějakou národnost, jako např. Francouz (doloženo jako příjmení už na počátku 15. století), Vlach atd. Pravim výslovně, že to platí jen zhruba. Rozbor materiálu může někdy vésti i v tak etymologicky jasných případech k překvapivým závěrům.

Příjmení Švéd, Švéda, Švejd, Švejda totiž ne-souvisí pokaždé, jak bezpečně ukázal P. M. Hebbe,⁹⁾ s národností Švédů, jak by se podle toho dalo čekat. Příjmení toto se ve skutečnosti objevuje dávno před třicetiletou válkou, tedy před dobou, kdy by se dalo čekat, že se objeví po prvé vzhledem k naším vztahům ke Švédům. Ukazují na to na příklad tyto případy: R. 1427 — 1431 byl pánem na hradě v Radyni Jindřich Švejda a v archivu hl. m. Prahy máme záznam z r. 1592: Maryana niekdy Danyele Ssweda... manželka. Vzhledem k podobnému tvaru jmen Šmejd, Šmejda lze tušit etymologickou souvislost mezi těmito jmény. Je to podporováno i podobným apelativním významem obou forem (»šikovný, zručný, silný, odvážný, nebojácný člověk«).

Původ označují i příjmení na -ský: Pardubský, Pardubický, Plaňanský, Jíčinský, Brandejský, Plzenský, Chrudimský atd. Počátek těchto rodů jest třeba hledat v Pardubicích, Plaňanech, Plzni, Chrudimi atd. Stejně i typ jmen na -ovec (Čičovec, Kozlovec) lze vykládat někdy ze jmen místních (Čičov, Kozlov), jak pro některé případy ukázal J. Beneš,¹⁰⁾ i když, jak správně se vykládá, řada jich vychází ze zpodstatnělého jména, na př. Jírovec z Jírův.

Jistým způsobem lze krajový původ rodu vyčist i z dialektických forem příjmení.

Příjmení Fojt, Fojta, Fojtík souvisí zřejmě s dialektickým apelativem fojt. Dialetický ráz jest dosvědčen nejen dnešními doklady (srov. na př. Příruční slovník jazyka čes. s. v.), nýbrž i hi-

storickými (srov. Gebauerův Slovník s. v.). Nejstarší dosud známý doklad je z kralické listiny, vztahující se k městečku Kralicům východně od Prostějova:¹¹⁾ . . . myly nam Ebro Foyt tudiež w Kralicích s foystwie tak w tom myessteczu Kralicích . . . Z toho lze soudit, že i rody dnešních nositelů toho jména mají své počátky kde si na východní Moravě, kde toto slovo jako apelativum bylo odedávna běžné.

Podobně pro jednotlivé kraje jsou typická jména, jako Zálabák, Přívozník. Na Moravě jsou oblíbená příjmení slovesná, pro Táborsko jsou charakteristická příjmení na -ška. Zatím však s tohoto hlediska česká příjmení nikdo nerozbíjal. To, nač dosud bylo v této souvislosti upozorněno, jsou jen letmé a okrajové poznámky, které při podrobnějším rozboru se mohou důkladně změnit. Studium příjmení však by se musilo rozšířit nejen o shromažďování jmenného materiálu z adresářů a podobných pramenů jak současných tak historických, nýbrž i o dokonalé zvládnutí historické dialektické problematiky, abychom mohli dojít k pravděpodobným závěrům, s kterými by takový rozbor příjmení mohl počítat. V cizině k takovým rozborům byly velmi často položeny už aspoň základy.

Stáří rodu vyplývá z jmen, jako jsou na př. Čáda, Čadík. Jde totiž o jména, která jako apelativa jsou doložena teprve ve 13. století (později toto apelativum zaniklo) a která tak ukazují, že tato příjmení musila už vzniknout v této době. Ostatně jako příjmení jsou rovněž doložena už z této doby (srov. TomZ vyš. 182). Deminutivní čádek se rovněž vyskytuje jako příjmení, a to r. 1298.¹²⁾ Podobně příjmení Bubník souvisí se staročes. bubník, »bubeník« (Gebauer, Slov. I, 102). Na historii příjmení Dvořák jsem už zde svého času upozornil.

Zjištujeme tak nepřímo stáří rodu. Příjmení jsou totiž z větší části původem přezdívky a rozličná přízviska, vzniklá z apelativ. Musila proto vzniknouti v době, kdy jejich apelativní význam byl běžný. Dnes jsou ovšem v apelativním významu zapomenuta a žijí jen jako relikty starých útvarů, jsouce jen symboly pro jejich nositele.

Toho rázu jsou i četná příjmení, označující zaměstnání a stará, dnes zaniklá řemesla a pod. Svým způsobem svědčí rovněž bezpečně o jistém stáří. Z toho pro rodopis vyplývá, že se při sledování rodů s těmito příjmeními by bylo možno theoreticky dostat až do dob, ve kterých byl běžný ještě apelativní význam jejich jmen. Bohužel zápisu nejsou zpravidla nikdy tak úplné a přesné, aby to bylo možné pro všechny případy a rodopisné zkoumání se mohlo dostat tak hluboko do středověku. Zároveň jsou i důležitým znakem pro poznání struktury staré české společnosti. Zde

⁹⁾ Svenskama i Böhmen och Mähren. Studier i tjekkisk folktradition och litteratur, Uppsala 1932, str. 143—146.

¹⁰⁾ Časopis pro moderní filologii 18, 215.

¹¹⁾ Srov. R. Plicka, Listy filologické 20, 1893, str. 397.

¹²⁾ Reg. II, 1298, srov. Gebauer, Slov. I, 152.

výsledky filologického rozboru mohou vésti i k závěrům kulturně historickým a sloužit za podklad historickému rozboru sociální struktury našeho národa ve středověku, ale ne ovšem v tom smyslu, jak si to myslí P. Eisner ve své knize »Chrám i tvrz«. Vrátme se k tomu zvláštním článkem.

Česká společnost se na základě tohoto výzkumu konsolidovala z větší části už ve středověku. Podrobnejší rozbor ukázal, že valná část českých příjmení a v podstatě jejich systém se vytvořil právě v této době. Rozbor jejich po sémantické stránce ukazuje, že český národ se tvořil převážně z vrstev měšťanských a venkovských. Účast vyšších společenských vrstev šlechtických byla nepatrná. Česká jména šlechtická nesrostla nikdy se soustavou českých příjmení v jeden celek, byla vždy samostatnou vrstvou, svérázným plámem, budovaným na pozadí cizích vlivů německých.

Jisté stáří zaručují i jména, která jsou tvořena z hypokoristických, domácích obměn jmen osobních, ať už původu slovanského nebo církevního. Produktivita některých typů v jistých údobích umožňuje zařadit jména do jistého údobí. Ostatně i obliba některých takových jmen osobních ukazuje sama o sobě vždy na jistou dobu.

Toho rázu je na př. příjmení Blažek, doložené už r. 1377 (Blasco, *TodnZ* 1377 n 98; též Gebauer, Slov. I, 62) a odvozené od základu Blažej, Blažej (lat. *Blasius*, doloženo jako *blasey* v *CisMnich* 97a; svatý Blaziegiu, ŽKlem podle Gebauera, l. c.). Odvozovací typ hypokoristik na -ek, produktivní ve středověku, a obliba tohoto jména v jistém údobí zaručují jisté stáří pro toto příjmení, nehledíme-li k samotnému materiálu jmennému, který rovněž potvrzuje to, k čemu do spívá filologický rozbor se zřením na soustavu odvozovacích prostředků českých hypokoristik s hlediska jejich produktivity v jistých obdobích dějinného vývoje.

IV.

Je tedy jazykový charakter příjmení a osobního jména vůbec důležitý pro charakteristiku národní příslušnosti nositelů, ne-li dokonce příslušnosti krajkové, máme-li na myslí dialektickou produktivitu jistých typů. Nelze však tyto výsledky brát vždy za bernou minci. Pro stanovení definitivních závěrů, co se tkne národní příslušnosti musíme vždy být opatrní. Německé nebo české jméno v archivním materiálu není ještě vždy důkazem pro německou nebo českou příslušnost. Takovou domněnkou musí vážný badatel ověřovat zvlášť pečlivým zkoumáním rodopisným, neboť v oblastech jazykové interference česko-německé mohou být příjmení a jména vůbec překládána v úředním prostředí zápisů a záznamů, aniž se tím fakticky kdy vůbec změnila národní příslušnost pojmenované osoby.

S příjmeními a jmény tohoto typu se při rodopisném průzkumu potkáváme velmi často u Če-

chů z oblastí, které byly germanizovány, ať už při tom jde o okrajová území pohraniční, kde ke konci středověku a počátkem novověku až do nedávných dob německý živel sílil nad žadoucí míru, nebo o vnitrozemské ostrovky městské a průmyslové.

Jest proto třeba si všimnouti aspoň theoreticky případů, které mohly nastat. Jejich řešení pak může aspoň theoreticky ukázat na možnosti, s kterými může rodopisný badatel počítat, vyskytou-li se mu při jeho bádání takové případy.

Všimneme si nejdříve takových jmen, která hned svým rázem na první pohled ukazují, že jde o jména německá, přestože dnes jejich příslušníci se hlásí a hlásili se k Čechům. Pro minulost takových rodů lze z takového typu jmen, která jest třeba vykládat ze struktury a systému německé soustavy příjmení, soudit, že jde patrně o rody, které se bohemisovaly v českém prostředí. Svědčí to o jisté sile českého živlu. Nepřibližujeme se nijak objektivnímu poznání skutečnosti, připomíme-li, že vždy byla převaha na německé straně. Živel český přes politický útlak německý rostoucí s kvocientem kulturní převahy německé byl schopen vždy absorbcii německých prvků. Český ráz rodů Gebauerů, Šmilauerů, Weingartů, Oberpfälcerů, a pod., vezmeme-li za příklad aspoň jména některých význačnějších jazykovědných pracovníků a badatelů českých, na to jasně ukazuje.

Etymologický rozbor jména Gebauer — všimneme si zde po jazykové stránce aspoň toho — jasné naznačuje, že jde o jméno německé, patřící svým rázem do skupiny jmen jako Bauer, Neubauer, Niebuhr.¹³⁾ Základem je střhn. gebür, gebüre (gen. geburen, také gebures), sthn. giburo a gibur »obyvatel, soused, venkovan«, tvořené s pomocí gi- s významem »s« ze sthn. bür »obydlí«, tedy s významem »soused«, srov. čes. příjmení Sousedík.¹⁴⁾ Tak už z rozboru tohoto příjmení z jazykové stránky jazykověda usuzuje, že příslušníci tohoto rodu byli původně německé národní příslušnosti, zejména když forma Gebauer je typicky německá, neboť už během 15. a 16. století apelativní význam tohoto slova zanikal.¹⁵⁾

Rodopisný průzkum českých příjmení německého původu ukazuje, že vedle případů tohoto typu, jsou mnohem běžnější takové případy, že nejde o rody německého původu, nýbrž o jména přeložená nebo o zdánlivou germanisaci a německý ráz jmen. Co tím myslíme, hněd ukážeme na několika příkladech.

Při tom v každém případě lze z jmen tohoto typu téměř s naprostou jistotou vyvzovat, že ro-

¹³⁾ Solmsen, Die idg. Eigennamen als Spiegel der Kulturgeschichte, Heidelberg, 1922, 120; F. Kaufmann, Wörter und Sachen 2, 20 n.

¹⁴⁾ Telef. seznam města Prahy 1941, Kult. adresář II, 1956.

¹⁵⁾ Grimm, Deutsches Wörterbuch 1878, IV, 1, c. 1657 n.

dy s takovými jmény pocházejí z oblastí jazykově smíšených, z pohraničních krajů nebo z větších měst, kde docházelo vždy k prolínání a k prostopování obou národnostních živlů. Při tom ovšem v historických pramenech z pouhého jazykového charakteru německého nebo českého příjmení nelze soudit bezpečně na národnost. Otázka národnostní příslušnosti jest v takových případech těžko řešitelná a často spíše neřešitelná. Proto německé práce o národnostní struktuře některých českých měst nejsou naprostě objektivní,¹⁶⁾ pokud vycházejí jen z jazykového rázu jména.

Jména se často v starších dobách překládala, zejména když nebylo právního podkladu pro jejich ustálení. Měnila se nejen se svým nositelem, jak jsem výše ukázal, ale přizpůsobovala se i jazykové prostředí, ve kterém byla zaznamenávána. Může tak jít jen o zdánlivou germanisaci. Jméno do matrik zapisovali v 18. a 19. století často lidé, kteří znali špatně česky nebo česky vůbec neznali. Ti také komolili, jak jsem už řekl, i český ráz příjmení. Někdy je dokonce překládali. J. V. Šimák (Naše řeč 17, 192) uvádí, že na panství houseckém je zapsán v urbáři r. 1647 nějaký Sedláček, kterého později úředníci jmenují už jen Bauer. Podobně otci Vojty Naprstka zněmeli jméno na Fingerhut, a jméno to přešlo na právní listiny veškeré rodiny. Teprve později se vrátili oba synové, Vojta a Ferdinand, k starému rodinnému jménu, které si dali úředně potvrdit. Někdy se to dalo i dobrovolně. Kotík¹⁷⁾ upozorňuje na takové případy.

Těchto jmen se pak týká především dnešní volání po odgermanisování českých příjmení. Rodopisný průzkum odkrývá jich celé stovky. Jde zřejmě o jména, která nijak nesouvisí s rodovou tradicí a jsou projevem germanisující expanse v minulém a předminulém století v našich zemích. Mají tedy jejich nositelé plné právo je odstranit. Ale i tak budou vždy zajímavým dokladem kulturně historickým ve vývoji české soustavy příjmení.

Při této skupině zněmčených příjmení se musíme zmínit ještě o jednom zvláštním druhu českých příjmení, která sem rovněž patří.

Česká příjmení se jen nepřekládala. V německém prostředí se přizpůsobovala jazykovému systému německému po všech stránkách. Etymologický instinkt německých mluvčích zvukovou podobu jména sbližoval s německým systémem slovním. Tak z Veník (hypokoristická obměna jména Václav) vzniká v německém prostředí Wenig,

Wenzig; z Doležal lidovou etymologií bylo převedeno Dohlenschall, z Kulhánka se stal Kuhlang.¹⁸⁾ Nositelé těchto příjmení se obyčejně germansovali.

Tento zajímavý zjev přizpůsobování cizí, nezvyklé fonologické struktury nebo i pravopisu domácímu prostředí nebo vládnoucímu pravopisnému systému (srov. na př. příjmení Czjzek a pod.), jak jsem na to ostatně už výše upozornil, můžeme pozorovat u jmen německého původu v prostředí českém. Německé příjmení Weiner se objevuje jako Veiner, Wajner, Wainer, Vajner; Schmied jako Šmíd atd. Příjmení přes své zvláštní postavení v jazykovém systému jako osobní jméno podobně jako všechna jména vlastní podléhá také struktuře jazyka a cizí příjmení s neobvyklou fonologickou strukturou (cizí fone-mata nebo neobvyklý pořádek hlásek) se po této stránce přetvářejí a přizpůsobují domácím poměrům. Proto za cizí -eu- v něm. Neumann se v českém prostředí objevuje zpravidla Najman, které obyčejně nalézá i podporu v dialektické realisaci prostředí, z kterého se jména přebírají. Nepřecházejí totiž obyčejně prostřednictvím jazyka spisovného a spisovné výslovnosti. Dialek-tickou jejich výslovnost přináší s sebou někdy jejich nositelé.

Zajímavou částí v této kapitole o překládání a přejímání příjmení z jazyka do jazyka jest i latinisace českých příjmení, které se projevuje jako odraz humanistických a klasických studií u nás. Latinisovaná příjmení se však objevují v tomto kulturním údobí evropské civilisace všude v Evropě. Nejsou tedy známkou speciálně českou. Jména tohoto typu neukazují tedy bezpečně na národnostní charakter rodu. Mohou být stejně německého jako českého původu. Později tato móda upadla v zapomenutí. Jména tohoto typu ukazují, že jde o rody, které vznikly asi v 16. století, nedají-li se sledovat dále hlouběji do středověku.

Posléze etymologický rozbor příjmení, doplněný moderním rodopisným průzkumem, všimajícím si nejen rodových souvislostí, nýbrž i dnešních fysických a biologických vlastností rodu podle moderních eugenických požadavků, může přinést zajímavý detail i pro bližší poznání rodu s těchto stránek.

Tak podle informací kolegy dr. Meissnera Křeček se vyznačuje dosud zvláštním charakterem zubů (se špičáky vystupujícími poněkud stranou), také jeho chrup připomíná tak trochu chrup křečka. Tento znak jest asi dědičnou rodovou dominantou — vyskytuje se totiž i u nejbližších otcových příbuzných dotyčné osoby — jak zjistil

¹⁶⁾ Srov. Ernst Schwarz, Untersuchungen zur deutschen Sprach- und Volkstumsgeschichte Mittelmährens. Brünn—Leipzig 1939; Altbrünner Herkunfts-familienamen und deutsche Volkstumsgeschicht, Zeitschrift für Namenforschung 16, 1940, 3—24; Die Personennamengebung einer innerböhmischen Stadt um 1400, ibid. 19, 1943, 274—282.

¹⁷⁾ Naše příjmení, 1897, str. 176.

¹⁸⁾ Srov. H. Bahlow, Deutsches Namenbuch, Neu-münster in Holstein 1933, str. 79 n.; E. Führlich, Bemerkungen zur Familienforschung, Deutsche Heimat 11, 1935, 178 a n.; Familiennamen tschechischer Herkunft bei den Deutschen in den Sudetenländern, Sudetendeutsche Zeitschrift für Volkskunde 8, 1934 a pod.

kol. Meissner — a patrně před lety zavdal příčinu k vytvoření tohoto příjmení, nebot byl asi stejně vyvinut, ne-li snad vyvinutější, jako dnes.

Podobně lidé s příjmením Čapek bývají poměrně, nahnuté postavy ve shodě s etymolickým základem tohoto příjmení. Stejně i-V. Machek¹⁹⁾ upozornil svého času, že lidé s příjmením Smíšek se dosud rádi smejí.

Nelze ovšem z těchto poznámek soudit, že dnes vždy příjmení, která vycházejí z označení nějaké duševní nebo tělesné vlastnosti, by dosud vždy ukazovala na dnešní nebo tělesný charakter svého nositele. Stojí to však často za prozkoumání, neuplatňuje-li se snad dosud v rodě onen dominantní znak, který kdysi byl tak patrný, že vytvořil příčinu k pojmenování. Často může být zakryt, zastřen mnohonásobným křížením s rody o jiných vlastnostech, takže se ztrácí jeho dominantnost. Filologické a rodopisné zkoumání tu může snadno pomoci eugenice její odkrýt.

V.

Z těchto několika poznámek je — doufám — jasno, že rodopisné zkoumání se neobejdě bez důkladných znalostí jazykového materiálu jmen a jejich rozboru. Umožňuje se tak rodopisci hlouběji vniknout do materiálu a dopracovat se výsledků, jež jsou často velice důležité nejen pro rodopisné zkoumání, nýbrž svou obecností zasahují celý úsek vývoje naší společnosti.

¹⁹⁾ Naše věda 21, str. 40.

Znak mikulovského probošta.



14. III. t. r. byl v Mikulově slavnostně instalován za účasti min. Ph. Dr. Zd. Nejedlého a několika dalších členů vlády a předsedy ZNV v Brně Příška po dlouhé době první český probošt, zasloužilý ThC. František

Drábek, který byl v době okupace aktivním členem (jako vojenský duchovní v zál.) podzemního odboje. Nový probošt si zvolil znak s pěknou reminiscencí na historii starobylého pohraničního Mikulova, který k potěše našim heraldikům otiskujeme. Pod opatským kloboukem, kryjícím nad štítem kříž s berlou a mitrou, spatřujeme vlastní znak. Štíť štípený v pravém poli kosmo děleném, horní polovina zlatá, dolní červená, nahoře v zlatém poli šesticípá hvězda, pod ní dva vinařské nože přes celou polovinu (znak dietrichsteinský jako vzpomínka na vynikajícího moravského arcibiskupa z tohoto rodu, zakladatele mikulovské kapituly). V levé polovině pět křížků 2 : 1 : 2, (odznak to stigmat sv. Františka Seraf., má připomínat křestního patrona probošta mikulovského). Pod znakem heslo: Ad maiorem Dei gloriam.

LITERATURA

František Hrubý, »Severní Morava v dějinách« (Družstvo Moravského kola spisovatelů v Brně 1947, stran 205, cena 100 Kčs brož., 125 Kčs váz.). Kniha vychází k oslavě posmrtných autorových šedesátin. Je to vlastně Hrubého životní dílo, zpracování minulosti jeho rodného a milovaného kraje, dílo, na němž pracoval v každé volné chvíli, které však bohužel nedokončil, neboť 10. února 1943 v Brně zemřel. Vydaní připravil k tisku prof. dr. Jindřich Šebánek, který v obsažné úvodní studii popisuje vznik Hrubého práce, použité prameny a poukazuje na menší změny a dodatky navíc přičiněné. Doslovy A. Kubise a přiložená mapka kolonisace severní Moravy vhodně doprovází tuto poslední autorovu práci. Hrubý podává na podkladě bohatého materiálu dějiny severní Moravy, území ležícího zhruba severně od Olomouce, se zřetelem k národnostním poměrům. Líbavsko, Budišovsko, Damštátsko, Jivorsko, Domašovsko, kraj při toku řeky Bystřice, Střelná, Varhoš, Velká Bystřice, panství Sternberk, Sovinec a kraj od Sovince přes Uničov k Usovi — to je dějiště, kde probíhá od počátku kolonisace onen boj živlu českého a německého, vedený se střídavým štěstím. Autor zaměřuje své dílo přísně kriticky a odmítá překrucování některých německých dějepisců, a pevně věří ve vítězství slovanského živlu. Bohužel se toho vítězství nedočkal. Odsun Němců znamená totiž definitivní očištění severní Moravy od nepříteleckého živlu a vítězství pravdy a spravedlnosti.

Zdeněk Bičík.

V. Janoušek, Předkové T. G. Masaryka v Prostějově, 1948, s. 8. V bystře psaném článku, vydaném také separátně z Ročenky národopisného a průmyslového musea v Prostějově, konfrontuje autor nejprve kriticky výsledky rodopisného hledání o Masarykových předcích v Prostějově, zjišťuje jejich správnost i jejich chyby a sám je doplňuje významem cechovních knih. Tak nepřímo a vším právem upozorňuje rodopisce, že matrikv často nestáčí na sledování osudu jednotlivých rodů, zdůrazňuje tím význam cechovních knih, kterým by měla být věnována větší péče jak v uložení, tak při vědeckém využití.

Pozor na staré písemnosti! Ještě nemáme souhrnných přehledů o tom, co všechno bylo za revoluce nezájmem, neznalostí, touhou po zbohatnutí, ať už kterékoli strany, zničeno. Náhodná zpráva z Tachovska jen mimořádě ukazuje, že tyto kulturní ztráty, nebudovaly asi v celkovém bilancování malé. Státní odborné orgány nejsou u nás dosud tak organizovány, aby mohly v dobách mimořádných zabrániti škodám toho druhu. Zvláště, když šlo o neorganizované velké knihovní a archivní celky. Co na př. bylo vše dáváno do »starého papíru«, kolik kulturní i hmotné škody republika v tomto sektoru utrpěla, o kolik kulturního i hmotného bohatství se ochudila. Vždyť i v minulosti nezájmem, neznalostí byly zničeny celé řady archivních dokladů hlavně pro topografii nesmírně cenných. Často jen náhodný zákorok sečtelejšího občana, kněze nebo učitele v posledním okamžiku zachránil pro budoucnost, co hrubé nepozornění určilo plamenům nebo ohodou s odpadovými hmotami (mám konkrétně na mysli třeba urbář panství zbraslavského z konce XVI. století, Hájkovu kroniku v překladě Sandeliově, hebrejsky psanou Thóru na pergameně ¾ metru dlouhém a pod. výčet jen zbytčně znalec rozboleštňuje). Protože doklady které jsou takto ničeny, pouťají také zájem rodopiseců, žádáme všechny své čtenáře, členy, dopisovatele a zájemce, aby si ukládali za vlasteneckou povinnost dozírat na staré písemnosti a upozorňovali na jejich záchrannu, správné ukládání a ošetřování. V případech zvlášť závažných prosíme, aby upozorňovali redakci časopisu, co kde

by se dalo ještě zachránit v zájmu historie naši vlasti, zvláště v pohraničí, kde je dosud, podle kusých zpráv, v tomto směru — bohužel — dosti přičin k obavám. Rodopisci, zakročujte energicky se vzdělanějšími občany u MNV pro záchrannu památek! Je to nikoli nepodstatná část naší práce!

»Knihy smolné založené léta 1588«. Přepsal JUDr. Emil Pavel Lány. Nakladatelství Cíl, Liberec 1947, stran 160, cena 100 Kčs váz. K řadě vydaných smolných knih českých měst přistupuje nyní další, a to smolná kniha města Dobrušky z let 1588—1739 jako V. svazek edice Obrazy ze staročeského soudničství, v níž vyšly již smolné knihy měst Bystré u Poličky, Smidar, Solnice a Náchoda. Zápisu smolné, vyznámí, výslechy a reversy doprovází jako druhá část knihy Zápisu na koproforné, z nichž se poučujeme o držbě dobruské katovny. Nacházíme také v Dobrušce známou katovskou rodinu Zelingrů, kteří vykonávali své snížené řemeslo po třicetileté válce v Poděbradech, Pardubicích, Přelouči, Dašicích, Sobotce, Rovensku, Praze. Knihu doplňují zajímavé obrázkové přílohy z Hrdelního trestního řádu Marie Terezie (popis palečnic a jejich přiložení, návrh stupně šňorování, natahování na žebříku atd.), reprodukce fol. 29 smolné knihy dobruské a tabulka náučících nástrojů z XV. stol.

Zd. Bičík.

V. Černý—F. Roubík, »Vlastivědná knížka«. Vydala Zemská rada osvětová v Praze, 1948, (publikace č. 10), stran 124, cena 18 Kčs brož. Publikace podává ve stručném přehledu poučení o státní osvětové péči, o ochraně památek a přírody, o muzeích, archivech, knihovnách, o prehistorii, lidopisu, národopisu a o všech ostatních oborech, s nimiž může osvětový pracovník přijít při své činnosti do styku. Jména přispívatele z řad předních našich odborníků (Roubík, Böhm, Tuček, Hosák, Wolf, Pražák atd.) zaručují vědeckou úroveň této nové příručky, která chce být východiskem pro další zdárný rozvoj osvětové činnosti u nás, a lze jen doufati, že tento předpolklad bude k dobru našeho kulturního a osvětového života splněn.

Zd. Bičík.

Kamil Krofta. Zdařilý životopis našeho velkého historika a politika Kamila Kroftu podává ve své studii Julius Glücklich (»Kamil Krofta«, Česká akademie věd a umění, Praha 1947, stran 70, cena 20 Kčs) a osvětluje vědeckou jeho činnost a dráhu. Krofta, rodák plzeňský, vystudoval tamní gymnázium, roku 1898 byl promován na doktora filosofie a o rok poté absolvoval závěrečné zkoušky na vídeňském Institutu. Působil v zemském archivu a po převratě se stal profesorem československých dějin na universitě. Jeho styky s Vatikánem, kde Krofta pracoval v archivu, jej předurčily k odpovědnému úřadu čsl. vyslance u papežské stolie; zastával později i hodnost vyslance ve Vídni a Berlíně a stal se posléze zástupcem tehdejšího ministra zahraničí dr. E. Beneše, a po zvolení téhož presidentem ministrem zahraničí, kterýžto úřad zastával do října 1938. Za okupace žil Krofta pod bedlivým dozorem Němců. v lednu 1944 byl zaťaten a uvězněn. Dožil se sice osvobození, ale podlehle útrapám a strádání, jejíž musel protřpěti ve vězení a 16. srpna 1945 zemřel. Profesor Glücklich podal na konci své práci seznam všech Kroftových spisů, studií a článků, které zabírají 25 tištěných stran a osvětlují nejlépe literární odkaz Kroftu, jeho všeobecnost, píli a uměleckou tvorivost. Každý československý historik se bude k jeho odkazu vracet a z něho čerpati nejen pro svou práci, ale i hledat v Kroftovi svůj veliký vzor a příklad.

Zdeněk Bičík.

Brig. generál Vladimír Přikryl: Pokračujte v horách. Svědec zahraničního vojáka. Naše Vojsko. Praha 1947, stran 198, cena 95 Kčs brož., 119 Kčs váz. Autor knihy — ruský legionář a přímý aktivní účastník druhé světové války, voják tělem i duší, líčí ve své stroze, ale přitom pouťavě psané knížce část svých zážitků jako jeden z nejvýšších velitelů 1. československé samostatné brigády a pak 2. česko-

slovenské paradesantní brigády, jež se činně účastnila bojů za slovenského národního povstání. V první krátké části knihy se nazývá nás autor s výcvikovým střediskem v Novochopersku, kam byl soustředěn po slavném boji u Sokolova zbytek 1. československého samostatného praporu a kde se rozširoval na brigádu, znova cvičil a doplňoval stav mužů i výzbroje a výstroje, aby počátkem října 1943 odjela celá brigáda na frontu. Generál Přikryl popisuje boje brigády u Kyjeva a Bílé Cerkve, uvádí statistický ztrátu, jež byly způsobeny nepříteli a vyzdvihuje zvláště vyznamenání brigády rádem Suvorovým II. stupně a rádem Bohdana Chmelnického I. stupně. Další kapitola líčí pak vznik 2. československé paradesantní brigády: po organizační a výcviku v městečku Efremov nasazena jako pěší jednotka v bojích o Karpaty, a po vypuknutí slovenského národního povstání byla celá brigáda přesunuta letecky na Slovensko, aby podpořila co nejúčiněji povstání. Zde počíná teprve hlavní část autorova výpravení. Brigáda operovala především v prostoru jižních svahů Nízkých Tater, ale její pomoc přišla již pozdě. Vzrůstající tlak silnějšího a lépe vyzbrojeného nepřitele nutil brigádu k ustupu, a nedostatek zbraní i střeliva, hlad, zima, fyzická i duševní únavu, nutily pak rozdělit brigádu na menší skupiny a operovat po partyzánském způsobu boje zaškodnickou válkou, a to tím spíše, když povstání bylo Němcům zcela potlačeno. Těžký byl život vojáků v sněhu a zimě v horách, a jen naděje na brzkou odplatu a pomstu nenáviděnému nepříteli živila lidské duše a pomáhala překonávat duševní depresi. Zatím Rudá armáda drtila den ode dne německé armády a blížila se k území naší republiky. Od východu je slyšet lříčení děl — fronta, se blíží. Velenství brigády se připravuje na potíráni ustupujícího nepřitele, a navazuje spojení s postupujícími armádami sovětskými. A tak po vykonání všech bojových úkolů, jež byly brigádě svěřeny, přechází tato v druhé polovině února frontu, aby se opět jako pravidelný vojenský útvar účastnila dalšího boje: tím skončila partyzánská činnost druhé čsl. paradesantní brigády. O dalších událostech až ku konečnému vítězství zpravuje nás autor jen zážitkem, nepatří to totiž již do rámce knihy, která je vypravena pěknými fotografiemi a 15 využitými příložnými mapkami. Knížka generála Přikryla, i když podává jen osobní zážitky autorovy z části jednoho z nejvýznačnějších úseků našeho odboje — slovenského národního povstání — uchvatí každého prostým slohem, silně přísovébým a dokumentuje bajavé společenství nejen českého a slovenského národa, ale i národnů spojeneckých.

Zdeněk Bičík.
Dorazil, Otakar: Světové dějiny v kostce. Historická příručka. Praha, Toužimský a Moravec 1947. 494 str. Brož. 95 Kčs. Výtěčná, instruktivní pomůcka na způsob dávno rozebrané a zastaralé práce Dr. E. Brdlíka »Průvodce po dějinách«.

Petr, František: Z dělen umělců. Praha, Dělnické nakladatelství 1947. 187 str. Brož. 100 Kčs, váz. 125 Kčs. V patnácti poutavých kapitolách poučuje autor o výtvarné technice hlavních uměleckých epoch, o uměleckém prostředí a připojuje 72 zdařilých vyobrazení.

Vodička, František: Po stopách posvátného jelena. Praha, Nakladatelství studentské knihtiskárny 1947. 233 str. Brož. 120 Kčs, váz. 150 Kčs. Spisovatel se podařilo shrnout množství dokladů o zpodobnění jelenů ve výtvarnictví i literatuře od úsvitu dějin. Nás by zajímalo obrazové užití jelenů v heraldice. Bohužel tušta stříbrná autor jen povrchně. Tvůrcem četných kreseb je Jiří Židlický.

Delinger, Štěpán: Ze zápisů sběratele starých mincí. Jaroměř, Jan Vacek 1947. 23 str. Brož. 15 Kčs. Autor nechávanými slovy, svým obvyklým milým způsobem proslabil tři přednášky na schůzkách pražských numismatů. Pro mimopražské členy byly nyní vydány tiskem.

ZPRAVY

Prof. Dr. Zdeněk Nejedlý dožívá se 70 let. Dne 10. února 1878 narodil se v Litomyšli Zdeněk Nejedlý, náš přední hudební historik, dnes ministr národní osvěty a president České akademie věd a umění. Denní tisk v řadě podrobných článků ocenil velké životní dílo jubilantovo. České rodopisce těší kladný poměr oslavenců k rodopisu, byl sám prvým životopiscem a rodopisem Smetanovým.

Prof. Ferd. Strejček sedmdesátníkem. Letos 27. dubna se dožil 70ti let význačný literární historik a spisovatel, profesor Ferdinand Strejček, jeden z těch badatelů, jichž životní dílo vzbuzuje jen úctu a vážnost. Prof. Strejček pochází ze staré, úřednické, vrchnostenské, jihočeské rodiny. Jeho děd František Strejček (nar. 11. 8. 1807) byl obročním ve Vesci u Borotína, a pak ředitelem panství Přebořov u Soběslavi. Také otec jubilantů Emanuel (nar. vět. Vesci 24. 12. 1841) nastoupil dráhu vrchnostenského úředníka černínského v Jindř. Hradci. Oženil se 9. 5. 1874 s Marií Pincovou, dcerou býv. hospodářského ředitele Eduarda Pince v Čes. Budějovicích, odkud pocházela i jeho matka, manželka Františka Strejčka, dcera perníkáře Karla Langa. Manželům Emanuelu a Marii Strejčkovým narodili se v Jindř. Hradci tři synové: Ferdinand, Karel a Emanuel z nichž Ferdinand vylíčil své vzpomínky z mládí v roztomilých publikacích: »Z paměti starého Hradečana« a »Starí studenti Jindřichohradečtí«. Jindřichův Hradec, rodiště Strejčkova, zůstal jeho láskou na celý život, třebaž působištěm jeho stala se Mladá Boleslav, s níž Hradec dělí se i o literární zájem Strejčkův, jak dokazují knihy: »Jak se probouzel Jindř. Hradec«, »Jak se probouzela Ml. Boleslav«, »J. Hradec v letech 80tých«, »Jak jsem poznával Ml. Boleslav« i biografické vzpomínky »Mezi Hradcem a Boleslaví«. V této práce prof. Strejček se rozdělil s oběma svými lásky o to, co se dozvěděl o jejich probuzení při svých literárně historických studiích, v nichž spočívá hlavní těžiště Strejčkova vědecké práce. Doba obrození osobnosti Tylova, Sabina, Ruběšova, počátky českého humoru a satiry, obhajoba těch, jimž bylo ublíženo a význam jejich nedoceněn — to je ono období zájmu Strejčkova, k němuž se druží era Lumírových, Svatopluka Čecha a El. Krásnohorské. Desítky drobných studií, edice jejich prací i díla základního významu, sta článků na okraji této ústředních zjevů — představují bohatou životní žen Strejčkovu, kterou vytvořil jako středoškolský profesor, vybojovav si jí čestné místo, respektované i ve vědeckém světě. Vedle této vědeckých spisů prof. Strejček byl sám též autor několika divadelních her, oblíbených ochotníků. Několika pracemi zasáhl i do pravopisných otázek, a také český rodopis může počítati prof. Strejčka mezi své pracovníky, neboť četné jeho studie jsou založeny na pečlivé genealogické přípravě. Sedmdesátka, jíž se jubilant dožívá v plné svěžestí, neznamená ještě ani na tomto poli poslední slovo prof. Ferd. Strejčka.

Jan Muk.

Jubilea 1348 — 1648 — 1848 — 1948.

Zakládací listina o založení Vysokého učení v Praze byla vydána Karlem IV. 7. dubna r. 1348.

10. června r. 1348 položen a vysvěcen základní kámen hradu Karlštejna.

26. července r. 1648 se zmocnili Švédové pod velením Königsmarkovým Malé Strany. Zajali kardinála Harracha a později teprve za výkupné 15.000 zl. propustili. Studentská legie za velení Jiřího Plachého uhájila proti nim Karlův most a tím i vstup do vnitřního města. 24. října r. 1648 ukončena pustošivá třicetiletá válka westfálským mírem.

22.—24. února r. 1848 revoluce v Paříži, spojená s bojem na barikádách, 27. února požaduje badenské lidové shromáždění v Mannheimu svobodu tisku, shromažďovací volnost a parlament, 13.—15. března povstává Vídeň; 4. června byly u sochy sv. Václava na Václavském náměstí v Praze slouženy bohoslužby pro Jihoslovany přišlé ke slovanskému sjezdu. Celebroval arcikněz Stamatovic za asistence ruského kněze.

11. června r. 1848 sloužil vlastenecký kněz Jan Arnold na Václavském náměstí mše sv. před volbami do říšského snemu.

Od 12.—17. června r. 1848 trvalo pražské povstání krvavě potlačené Windischgrätzem.

25. července r. 1848 zvítězil Radecký u Čistozzy v bitvě, v níž za cizí zájmy vykrvácelo také mnoho českých mužů.

22. listopadu r. 1848 přeložen na naléhání českých poslanců ústavodárný sněm do Kroměříže. (Tento okolnosti používají Kroměřížští k velkým oslavám a vydávají k tomu cíli publikaci Kroměřížský rok 1948.)

2. prosince r. 1848 nastoupil mnohým členářům našim osobně ještě známý »mocnář« František Josef II.

Casopis »Naše řemeslo« v článku »Věrnost k řemeslu« z pera Václava Hylmara, majitele čalounického závodu v Jičíně, v čísle ze dne 17. 2. 1948 přimlouvá se za to, aby »Ústřední svaz řemesla« vyznamenával příslušníky starých živnostenských rodů za věrnost k řemeslu.

»Kostnické jiskry« ze dne 30. 10. 1947 přináší vzpomínky na Josefa Fundu, kurátora českobratrského evangelického sboru (a horlivého rodopisného badatele).

Heraldický odbor našeho »Svazu« je pilně a nehlubně činný již několik let. Heraldické články, zprávy a kresby v časopisu »Rodokmen« jsou prací tohoto odboru, a mnohem více materiálu připraveno jest do tisku. Předsedou »Heraldického odboru« jest Arch. Vladimír Janovský, Praha-Zižkov. V domově 1773, a místopředsedou Dr. Kristián Turnwald, Praha I., Jílková 2. S pražskými členy je »Heraldický odbor« v stálém styku, vítáno by bylo rozšíření písemného spojení s heraldickými zájemci a sběrateli mimopražskými.

Nová kovová stokoruna československá, mince pamětní, ražená v r. 1948 na pamět 600letého výročí založení Karlovy univerzity v Praze, jest po heraldické stránce dílem jen do jisté míry zdařilým. Na lící straně jest scéna adorace Karla IV. v české koruně patronu sv. Václavu podle pozměněné předlohy universitní pečeti. Sv. Václav na penízu štítmá lenní praporce s manskou orlicí zv. svatovalčaskou, jehož gonfanon s odstávajícími stuhami jest k žerdí připevněn při křidle orlice (obyčejně však při její hlavě). Hlava orlice jest nesprávně od žerdí odvrácená, pro drobnost provedení byly jako obvykle vynechány plaménky kolem orlice. Z obou štítků, umístěných v ražebním poli, jeden obsahuje českého lva, druhý orlici patrně moravskou, neboříšskou by musila být nad levem. Oba štítky, které by dobově mohly být trojúhelníkovité, byly modernisovány na dole zaokrouhlené pseudoslavoslavské. Celý obraz mincovního pole rubu jest vyplněn pěkně modernisovaným malým znakem republiky ve štítku výtvarně se opírajícím o pozdně renaissanční provedení mělce vykračovaných štítků, opatřených úzkou kartuší, která jest zde naznačena obvodovými obloučky podle vzoru pozdní gotiky. Slovenský štítek heraldický nezvyklé kombinace našeho malého znaku jest však položen příliš výstředně. To vše ale nevadí potěšitelnému seznámení, že heraldika jest stále živá svým symbolickým národním posláním a že chybou proti heraldickým pravidlům v podrobnostech v daném případě nečiní újmy vlastenecké stránce tohoto ražebního díla.

K. Turnwald.

DOTAZY

106. Křesina, učitelský rod. Prosím o blížší zprávy.
107. Mehr von Wertenau, XVII. stol. — Hledám blížší údaje.
108. Požár. Zprávy, týkající se příjmí Požár (Jamolice okr. Mor. Krumlov) adresujte na: Ant. Požár, rolník, Dolní Val u Žiliny, Slovensko.
109. Mšeno u Mělníka. Pohlednice, litografie až do nejstarších dob, fotografie a pod. ze Mšena a okolí rád koupím. Případně kdo zapůjčí? R. Vomáčka, Praha-Dejvice čp. 1670.
110. Koupím: Fuchs »Geschichte der deutsch. Ordensburg Bussau«, — Blumenwitz »Kurze Chronik der Burg Busau«, — Kolář-Sedláček »Heraldika«, díl II. nebo komplet, — Schwarzenberg »Heraldika« 1940, — Erbovní knížky všech ročníků. — Výlohy za upozornění hradům. Nabídky na Josef Chlábek, Litovel, Husova 155.

ODPOVĚDI

6. Kondelík Daniel připomínán r. 1800 v Lounech.
10. Voleník Václav, měšťan St. M. Pr., kšaftuje česky 18. 3. 1729, kšaft publikován 24. 3. 1729. Tělo do sklípku k sv. Havlu. Zanechává vdovu Kateřinu, univers. dědice syn Josef. Svědkem kšaftu Med. Doc. Samuel Globic z Bučina. Arch. m. Prahy, sign. 3748, fol. 332.
33. Oliva Pavel Fr. r. 1707 radním a JMC výběrčím ungeltním v Kouřimi. — Oliva Karel r. 1906 nájemcem dvora a lihovaru v Braunerově na arcibisk. panství Nový Rychnov, okr. Příbram.
56. Kostka Ondřej, poet. vdovec oddán 25. 10. 1689 v chrámu sv. Martina v Tursku s Kateřinou dc. Jiříka Nováka ze vsi Stradonice, podle matřík v Tursku. — Kostka Václav a Anna kupují 24. 1. 1793 v Hradci Králové louku.
72. Lečarka vdova, v ten auterej šestnáctého dne měsíce aprilis 1619 vdána za pana Pravetickeho na Horách Kutných. (Dačický II. 189.)
73. Samárovina Karel připomínán r. 1792 v Kolině n. L.
77. Vomáčka František kaplanem v Hluboké, a 1822—1837 lokalistou ve Vel. Hlasivě. J. Z.
86. Boston. New England Historic Genealogical Society, Boston, Mass., U. S. A. 9 Ashburton Place.

Chicago. The Institute of American Genealogy, Chicago, Illinois. U. S. A., 440 S. Dearborn-Street.

Freiburg. Schweizerische Heraldische Gesellschaft, Freiburg, Schweiz, Universitätsbibliotek.

Helsinki. Genealogiska Samfundet i Finland. Helsinki (Helsingfors) — Arne Ekman, Humlegatan 17, Helsingfors V.

Washington. The National Genealogical Society, Washington D. C., U. S. A., 905 Massachusetts Avenue N. W.

87. Humpál Toman z Val a v Lukonosích přitiskl jako svědek 3. 10. 1485 svou pečeť na listinu, jíž Albrecht z Kolvrat a na Hradištku zapisuje strýci Jetřichovi z Kolvrat a z Bezdržic na Krašově půl městečka Kralovic a některé vsi. (Orig. v arch. min. zeměděl.)

88. Slavík. V matrikách v Počepicích nalezli jsem zápis, o němž se domnívám, že se jedná snad o přirozeného syna některého z tehdejších držitelů Vys. Chlumce. Zápis zní: 1708 dne 22. jan. okřtěn jest synáček jménem Jan Ferdinand z levého boku, z matky Anny Slavíkovy z Chlumce. Kmotři: Uroz a stat. František Bolinka Ostrovsý, vrchní hejtman. Andreas Holmon, purkrabí. Ján Haintz, též purkrabí. Jan Jiří Kalkus, contribuční. František Lipka, písář. Řehoř Jelínek, myslivec chlumecký. Jan Sochovský, kancelist. Uroz, paní Kateřina Hrušková, klíčnice. Uroz pí Sabina Kastelecká, duchodná. Paní Anna obroční. Paní Dorota kovářka.

F. Černý.

89. Hřídel Zikmund, svobodník, prodává v outerý po Hromnicích r. 1590 svůj dvůr ve vsi Vrtovicích, nemoha lidem práv býti, z poručení pana Viléma z Rožemberka, nejvyššího purkrabí, panu Janu Štěpánovi za 510 kop gr. (Arch. z. čes., poz. kn psví buštěhr. sign. 30, fol. 839.)

F. Černý.

ČTENÁŘI NÁM PÍŠÍ

V článku Dr. Zemka o náhrobcích v Olomouci (str. 121. II. ročn.) pod č. 6. popsán je náhrobek Arnošta Kužela, a jeho titul »eques auratus« je přeložen prostě »rytíř«. Mělo ale být řečeno »zlatitý rytíř«, neboť ten titul znamená, že ho takovým rytířským titulem nadal některý panovník, nejspíše však papež. Byli bychom autoru článku vděčni za sdělení, není-li tam znamení papežských klíčů, které bývá na památkách takových papežských rytířů. Jsou to předchůdci dnešních rytířů papežů. rádu sv. Silvestra. — K posudku o práci Dr. Husy »Epochy českých dějin« chtěl bych dodati, že Dr. Husa nepotřebně napadá Pekařovo stanovisko. Ne proto snad, jakoby Pekařovo dělalo »Podle dějin ducha« bylo jedině možné. Lze dělit dějiny i podle hospodářsko-spoličenských poměrů. Ale přesvědčíte se rychle, že až dělite české dějiny podle jakého měřítka chcete, dojdete vždycky ke stejným hlavním epochám: Patrimonální monarchie do válek husitských. — Stavovský stát do Bílé Hory. — Absolutní monarchie do teresiánských reforem. — Krise osvícenská do r. 1848. — Potom postup demokracie a její úspěch 1918. — Nyní 1948 socialismus. — Tyto epochy se projeví ve všem a náhodou se shodnou s výročními daty. Spor o periodisaci je tedy vlastně bezpodstatný.

Karel Schwarzenberg.

ZESNULÍ ČLENOVÉ

KAREL BAKALÁŘ

komerční rada a bankovní ředitel v. v.,
naroden 26. ledna 1885 v Turnově, zemřel
28. února 1948 ve věku 65 let v Opavě.

Zachováme mu srdceňou památku!

Na skladě máme:

»RODOKMEN«

časopis pro rodopis a znakování. Ročník I., rok 1946, stran 96.
Cena Kčs 80.— pro členy. — Nečlenům neprodejně.

»RODOKMEN«

časopis pro rodopis a znakování. Ročník II., rok 1947, stran 128.
Cena Kčs 80.— pro členy. — Nečlenům neprodejně.

VLAD. J. SEDLÁK:

O počátcích erbů pražských cechů.

Vyšlo 1945. Stran 56. Obraz. tabulí XII. — Cena Kčs 50.— pro členy. — Nečlenům neprodejně.

ALOIS KUČÍK:

Po stopách předků Petra Bezruče.

Vydali jsme spolu se »Společností Petra Bezruče v Opavě«.
Stran 102. Cena Kčs 54.— pro členy i nečleny.

Dr. VÁCLAV BARTŮNĚK:

Stručné dějiny kostela sv. Michala na Starém městě Pražském.

(Zvláštní otisk z I. ročníku časopisu »Rodokmen«). Vyšlo 1946.
Stran 47. S 2 vyobrazeními. Cena Kčs 12.— pro členy, Kčs 22.— pro nečleny.

FERDINAND STREJČEK:

Rod Svatopluka Čecha.

(Zvláštní otisk z I. ročníku časopisu »Rodokmen«). Vyšlo 1946.
Stran 16. Cena Kčs 8.— pro členy, Kčs 12.— pro nečleny.